

Huldre-Gaverne

eller

Ole Navnløses Levned-Eventyr

fortalt af ham selv

Prolog

(Told- og Konsumtions-Boden ved litteraturstadens port. Bommen er slået ned)

Jochum Toldbetjent

(fremtræder maskeret som en mand af vigtighed, med sin søger i hånden, i form af en moderniseret Mercuriusstav, omvundet med en del ål, der stikker hovederne frem; han ser meget fortrædelig og melankolsk ud).

Det er, sandt for herren, et byrdefuldt kald!
– Et bæst har det bedre, som står på stald –
her må jeg våge både nat og dag,
med liden ære og stor umag,
for at passe på digtere og prosaister,
at ingen med contrabande sig indlister
og med ufortoldet åndelig mad
i vor litteraturs velordnede stad.
Med poeter er det værst at holde kontrol:
Når de hører om åndelig cise¹ og told,
er det næsten som man stak dem en brand i næsen,
og de gør derover et forskrækkeligt væsen.
Det har altid været en pirrelig slægt;
på høflighed lægger de nu bandsat vægt
og på overtroen om toldfrie tanker.
Hver dag med de karle klammeri her vanker;
og havde jeg ikke den tordnende stemme,
kunne folket tit tro, jeg var bragt i klemme.
Når man spørger en poet om hans borgerskabsbrev,
han gaber, som man månen fra himlen nedrev.
For al borgerlig orden, kontrol og politi
vil de påstå vor litteraturstad er fri.
En velvis øvrighed i åndens rige
vil de sværmere aldrig vide af at sige;
og er man nu kun en stakkels betjent,
som just ej er stort med deres dont bekendt,
så har man sin nød med at hævde sin ret
til at stemple deres åndskram som godt eller slet.
Og stemples må det dog og vurderes,
hvis ej hele verden skal ruineres.

¹ ☉: Accise: afgift på varer

Jo her ville blive et smukt anarki,
var her ikke smagstold og åndspoliti;
snart ville man skrifttorvet oversvømme
med sværmerier og tomme drømme,
med elskov og alt sligt sygeligt kram,
som gør menneskeslægten forfærdelig skam;
i stedet for nyttig åndelig føde
man ville os lutter mystik pånøde
og vælte vore ædle forstandskister om
med baller af gammeldags kristendom;
nej, derfor bevare os smagskommissionen
og de deputerede for kløgt-religionen!
Oplysningen har dog så vidt det bragt,
at et åndeligt toldsted er her anlagt.
Vor poetiske vrager- og vejerbod
er nu også både nøjagtig og god:
Med justerede skæpper og stemplede alen
kan man nu dog måle tanken som talen,
og ingen skal beskubbe vor oplyste slægt
med digte, som ej holder mål og vægt.
Nu har man dog i litteraturens stad
småembeder, som man ei kimser ad;
når en kopist i filosofien
bliver måler og vrager i poesien,
så har han dog straks en lille gehalt,
og hvad enten han vrager klogt eller galt,
så kommer dog digternes ære og skam
for en otte dags tid kun an på ham.
Det er skade, slig værdighed varer så kort
og så ofte er udsat for spot og tort.
Jeg har min bestalling fra fornufts-direktionen;
samt fra smagstoldkamret og ånds-kommissionen;
men forbandet hårdt det dog holde skal
før nogen respekterer vort vigtige kald.
”Vi” siger jeg nemlig, endskønt jeg er ene:
Ved ”os” kan man alle fornuftvæsner mene,
og for at man ej skal respekten glemme,
jeg kalder mig gerne ”den offentlige stemme”.
Med alt det har man sin plage og nød,
og ingen har et surere levebrød:
Nævner man sit navn, får man skam og spot
og stiller sig for tusinde stikpiller blot,
ja, har tit den harm, at dog ingen en kender,
undtagen det par æsler, man kalder sine venner.
Erklærer man en kontrabande ånd konfiskeret,
straks hedder det, man har sig prostitueret.
Tager man forsigtig en maske på
og vil åndelig blot et hoved afslå;

så hører man mod anonyme skrige
og mod banditter i åndens rige.
Taler man om embedets byrde og magt,
straks spørges hvem der har os den byrde pålagt;
og svarer vi: Fornuften, smagen, kritikken,
kunstfilosofien eller polemikken –
så griner de uforskammede knægte
og tør mene, vor smag og fornuft er uægte.
For masken har dog pøbel og fæ respekt;
den giver vore ord en forunderlig vægt:
Man tror et par tusind røster at fornemme
og tænker: Der har vi skam ”den offentlige stemme!”.
Men taber man så masken – straks pøblen udler os
og for hovedløse fugleskræmsler anser os.

Ak, ja! Jeg har valgt en højst byrdefuld stand,
er en plaget og såre ynkelig mand;
jeg holder det dog ikke ud ret længe –
var tilfreds, jeg kunne mig med ære hænge.
Jeg tror skam jeg gør det. – Hvad er det så mere?
Engang må dog jo alle kreaturer krepere –
I vor litteraturstad savner mig ingen;
men får jeg det så bedre? – se! Det er tingen.
Det er noget, man fornuftig bør tænke på,
før man ind i den anden verden vil gå.

**(Ole Navnløs løber ham forbi med sit Levned-Eventyr og springer over
den lukkede bom ind i litteraturstaden).**

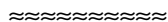
Ha, mens jeg forfalder til melankoli,
der smuttede mig jo en poet forbi;
og så jeg ret, var det en af de gale
med eventyrliv uden hoved og hale. –
Hold på ham! – Gevalt! Hej, stop ham, betjente!
Ha! Den streg skal han få betalt med renter.
Han jo alt er inde med samt sit kram –
Jeg brister af harm – jeg forgår af skam –
Skal nu jeg ikke af galde krepere,
må lauget hans hele ånd konfiskere.

~~~~~

Huldre-Gaverne

eller

Ole Navnløses Levneds-Eventyr

Jeg er født i Norge, men i hvilket år kan jeg ikke sige, da jeg med tidsregningen er kommet i et vildrede, som jeg aldrig kan finde ud af. Min fader var en velhavende bonde i nærheden af Kongsberg. Til mit 6te år blev jeg opdraget af min moder. Hun sang ofte salmer og gamle viser for mig, og hun kunne aldrig fornøje mig mere, end når hun ville fortælle mig bibelske historier. Jeg lyttede også gerne til, når hun undertiden i min faders fraværelse, der ikke led sligt, i skumringen tog mig på skødet og fortalte mig gamle sagn eller vidunderlige eventyr. Det sidste eventyr, hun fortalte mig, har haft en besynderlig indflydelse på mit hele liv, og det må stå her som indledning til mit eget levnedseventyr.

En bondekone her i Norge – fortalte min moder – blev engang en mild forårsnat hentet af en fjeldånd for at stå en huldrekvinde bi ved en barnefødsel. Uagtet sin frygt for de små, fremmede bjergfolk havde bondekonen dog både medlidenhed og nysgerrighed nok til at følge den lille, travle bjergmand. Han løb foran hende i sin sorte bjergmandstrøje med en lille lygte på maven og førte hende til et stort fjeld, som åbnede sig for dem og lukkede sig igen. De steg mange hundrede trappetrin ned under jorden, og det brusede i mørket om dem som mange vandes lyd. Endelig stod de i en prægtig hvælving, som oplystes af underjordiske blålys og som glimrede af sølvårer og prægtige stene. I en mindre og mat oplyst grotte lå den lidende huldrekvinde i en guldseng og jamrede sig såre. Hun var omringet af en hel del småkoner, der dog ikke formåede at hjælpe hende. Bondekonen var lykkeligere, og snart holdt hun et lille, nydeligt huldrebarn i sine hænder. Det var ikke meget større end en kattekillling og var så lystigt og vævert, at det nær var sprunget fra konen. Medens de små huldrekvinder nu på deres vis sørgede for moderen, bar bondekonen den nyfødte, uregerlige vildkat ind i sidehvælvingen til bjergmanden, som hun nu hørte var barnets fader. Puslingmanden skreg af glæde og hvirvlede sig med barnet om i hvælvingen som en top. Derpå fremtog han af sin lomme en lille salvekrukke af sølv og bad bondekonen dyppe sin mindste finger deri og besmøre barnets øjenlåg og ører med salven, medens han selv ville forsøge med begge hænder at holde den lille galning stille et øjeblik. ”Hvortil skal det hjælpe?” spurgte konen og gjorde som han forlangte. – ”Til at blive klarøjet og lydhør,” svarede puslingmanden, og næppe var barnet på denne måde blevet indsalvet, før det sprang faderen ud af hænderne og hoppede med den ubændigste glæde om i hvælvingen, som et eger. ”Lad ham nu kun springe og se sig om!” – sagde faderen – ”nu løber han hverken i vand eller ild”. Bondekonen stod endnu med salvekrukken i hånden og så forbavset på dette særsyn. ”Må jeg også smøre mine øjne og ører lidt?” – spurgte hun nysgerrigt og ville atter dyppe sin lillefinger i salvekrukken.

”Tag dig i agt, menneskekvinde!” – råbte bjergmanden advarende og tog hastigt salvekrukken fra hende – ”for Jer deroppe duer det hverken at være klarøjet eller lydhør. Gå du hellere herfra med det syn og den høreelse, du kom med, og tak den, der gav dig øjne og ører, at du ikke fik dem bedre! Tag hellere så meget guld og sølv med dig, som du kan bære! Det er ting, I har forstand på deroppe”.

”Har din salve den kraft du talte om, lille bjergmand!” – svarede bondekonen – ”så vil jeg dog hellere eje den end nogen anden skat i verden”.

”Som du vil da, enfoldige menneskekone! Der har du hele krukken!” – sagde nu puslingen og rakte hende salvekrukken tilbage – ”men du vil sande mine ord engang og fortryde din dårlighed. Tag imidlertid disse småting med til tak for den store tjeneste du har vist os! Den lykke, der er med sligt, har I deroppe dog mest lyst til”. Med disse ord rakte han bondekonen tre prægtige diamantringe, og han lovede at føre hende straks ud af fjeldet igen, så snart han blot havde fanget sin lille dreng og bragt ham ind til bjergkvinderne i barselgrotten.

Hvorledes bondekonen var kommet tilbage til sit hjem, vidste hun ikke ret selv at forklare sig. Da det var lys morgen, vågnede hun i sin seng og troede, det hele havde været en drøm. Men da så hun den lille salvekrukke og de tre diamantringe på sin dragkiste, og hun havde snart krukken i hænderne. Hun smurte straks sine øjne og ører med salven, skønt hun syntes allerede at have gjort det i fjeldhulen, men det var hun ikke vis på. Nu var det også først som hun fik øjnene rigtigt op, og pludselig fik alting et ganske andet udseende for hende. Det var som hendes lille stue udvidede sig og blev så høj og smuk som en kirke. Det skurede egebord blinkede som sølv, og hvor solen skinnede ind gennem vinduerne på de bibelske træsnitbilleder blev væggene forgyldt og billederne levende. Spurvenes kvidren under græstørvtaget klang hende så lifligt som den dejligste musik. Det syntes hende endogså som der var forstand og mening i hvad de sang, og som de bød hinanden godmorgen og takkede den gode Gud for det dejlige forårsvejr. Hun blev næsten fortunlet af glæde og skyndte sig ud på marken til sin mand, som var stået op før hende og allerede var i færd med at pløje til vårsæden; men hvor forundret blev hun nu, da hun så ham slentre gabende bag ploven og oppløje så dejlige roser, liljer og tulipaner, som hun aldrig før havde set mage til i verden, medens hun hørte lærkerne synge højt om ”blomsterageren, som Guds engle havde vandret over ved dagry”. – ”Kære Mand! Hvad gør du?” – råbte hun – ”ødelæg dog ikke alle de dejlige blomster!”.

”Drømmer du, mor!” – svarede manden – ”det er jo kun tidsler og ukrudt”.

”Hører du da heller ikke hvad lærkerne synger til dig over dit hoved?” – spurgte hun; men manden rystede på hovedet og frygtede for, hun havde mistet sin forstand.

Nu mærkede konen først, at hun ikke mere fornemmede tingene i verden med samme sanser som andre, og at al den herlighed og dejlighed hun så og hørte omkring sig vel måtte komme af huldresalven, som havde gjort hende klarøjet og lydhør. Men skønt meget af hvad hun hørte og så nu var langt herligere og skønnere, end hun nogensinde havde drømt sig til, var der dog megen sorg og smerte forbundet med denne lykke, thi meget af hvad andre

satte høj pris på, forandrede sin skikkelse for hende og blev ringe og foragteligt, medens ofte det andre mennesker ringeagtede i hendes øjne var herligt og skønt og fik et værd og en betydning for hende, som ingen anden erkendte, men hvorfor hun måtte lide megen spot og forhånelse. Alle anså hende for afsindig, og ingen troede mere hvad hun sagde. Hendes mand, som før havde elsket hende højt, skyede nu næsten hendes omgang, og hun måtte hele sit liv gå ene og forladt og finde sig i at beklages og ringeagtes, som et stakkels, vanvittigt menneske. —

Dette sagn fortalte min moder mig, og jeg så, der kom tårer derved i hendes smukke, glinsende øjne. Lignende sagn har jeg vel ofte hørt siden, men således, som min moder fortalte mig dette i min barndom, kunne ingen anden fortælle det. Jeg måtte ikke blot kunne erindre hvert ord, hun sagde, men tillige betegne det forunderlige udtryk i hendes stemme og det livlige minespil, hvormed hun ledsagede hvert ord, hvis jeg skulle gøre andre begribeligt, hvorledes hint sagn virkede på mit barnlige sind.

Den hele begivenhed stod så levende for min sjæl med alle småomstændigheder, at jeg næsten syntes at have oplevet den selv.

Længere end til mit 6te år så jeg ikke min moder. Jeg blev af min fader sendt til hans broder i Bergen. Da man troede, jeg havde godt nemme, blev jeg siden sat i den latinske skole der i byen og endelig sendt til universitetet i København, hvor jeg snart begyndte at høre teologiske forelæsninger. Hvad der i denne periode af mit iv glædede mig mest, var i mine fritimer at læse alle de eventyr og vidunderlige historier, jeg kunne få fat på, og jeg må bekende, at Kejser Carls og Holger Danskes krøniker så vel som eventyrene om Melusine, Fortunatus og Faust behagede mig langt mere end både Homer, Virgil og alle klassikerne. Dog langt højere end alle menneskelige værker fængslede den hellige skrift min opmærksomhed; men hvad jeg heri med størst iver studerede, var alt det mirakuløse og vidunderlige, så vel som alt, hvad der var dunkelt og gådefuldt; især gav studiet af Johannes Åbenbaring min higen efter al hemmelighedsfuld granskning rigelig næring.

I mange år havde jeg ikke set mine forældre og mit barndomshjem. Min moder havde jeg i særdeleshed ofte og inderligt længtes efter, men min fader havde aldrig villet tillade mig at komme hjem, af hvad grund vidste jeg ikke. Dette blev mig først klart, da jeg en morgen, lige som jeg ville gå på kollegier, modtog et brev fra min fader, hvori han berettede mig, at min moder var død, og tillige fortalte mig, at hun siden mit 5te år havde været berøvet forstanden. Han betroede mig nu også at denne huslige ulykke havde været grunden, hvorfor han hidtil havde forbudt mig at komme hjem, da hendes griller og forvirrede forestillinger let kunne have en skadelig indflydelse på mit unge, let bevægelige sind. Nu bad han mig selv så snart som muligt komme hjem for at modtage min mødreearv og for at han nu dog endelig kunne se mig og glæde sig over mig og min lærdom.

Efterretningen om min moders død og den sørgelige meddelelse om hendes vanvid gjorde et rystende og højst smerteligt indtryk på mig. Jeg opsøgte straks en skibslejlighed, og da vinden var overordentlig stærk og gunstig, håbede jeg at nå min fødestavn inden min moder var begravet. Mit højeste ønske var nu kun at se hende endnu en gang, inden den sidste rest af hendes elskelige billede var forsvundet fra jorden. Hendes forunderlige, klare

øjne og smukke, men blege ansigt stod endnu stedse skønt og levende for min sjæl fra min tidligste barndom, og dette billede af en from, uskyldig sjæl, hvori en evig og himmelsk glæde syntes at være blandet, med en stille, dyb vemod, forenede sig ofte besynderligt med mine ungdomsdrømme, lige som det var uadskilleligt forbundet med alle mine kæreste erindringer fra barndommen.

Jeg nåede min faders gård på min moders begravelsesdag og inden man endnu havde bortført liget. Under ligklokkeklengen fra kirketårnet kom jeg i det stærkeste firspring ridende ind i gården. Jeg styrtede ind i den store stue blandt det talrige ligfølge og genkendte ikke min fader. Først da jeg hørte mit navn nævne og følte mig kraftigt omarmet af en stor, kæmpestærk mand med bart, låddent bryst og langt skæg, syntes jeg at erindre hin kæmpeskikkelse fra min barndom og råbte: "Fader!" – Jeg græd og jeg følte på min faders våde skæg, at han også nylig måtte have grædt, skønt han nu af glæde over min uformodede ankomst syntes at have forglemt sin sorg, og han var nær ved at knuge mig ihjel i sine arme. Så snart min fader hørte at jeg havde ilet så stærkt for at se min moders ansigt endnu en gang, tog han mig tavs ved hånden og førte mig op i den øverste stue, hvor ligkisten stod på et bord og allerede var tilspigret.

"Du skal se hende, gut! Hun er værd at se" – sagde han bevæget og begyndte med en knibtang at trække spigrene sagte op af kistelåget. – "Hun var altid from og mild i sin ulykke" – vedblev han. – "Fra den time, Vor Herre tog hendes forstand har hendes øjne skinnet som et par stjerner ved juletid. Nu er det forbi; men hun har endnu dog et ansigt som en salig Guds engel. Gud forlade mig min synd" – tilføjede han og viskede sig en tåre af øjet – "havde jeg kun været halv så from som hun, havde jeg måske dog ikke været stokblind for al den herlighed hun så i vores usselhed. Men verden er nu ikke anderledes, søn! Den, der ikke vil se den med de samme syndige øjne som vi andre, hører ikke hjemme på jorden, men må gå som en drømmer og søvngænger til sin grav" – Han løftede nu kistelåget af og jeg styrtede hulkende hen over liget.

"Nej, ikke således, Ole!" – sagde min fader med streng røst og holdt mig med stiv arm så langt fra kisten, at jeg kun kunne så, men ikke berøre den døde – "Fred skal hun nu have. Ingen kællingegråd på lig! Har du ikke lært så meget endnu på den høje skole?"

Med dyb vemod betragtede jeg min moders åsyn og genkendte hvert træk deri fra min barndom. Det fromme, barnlige ansigt havde endnu noget ungdommeligt ved sig, som hverken tid eller død syntes at ville udslette. De forunderlige, dejlige øjne var tillukkede; men hvad der forekom mig som noget usædvanligt var hudens overordenlige hvidhed og næsten gennemsigtige glans på øjenlågene. Dog inden jeg kunne ytre min forundring derover, havde min fader allerede lagt låget på kisten igen og han gav mig nu vink til at gå, medens han atter tilspigrede det. Straks derpå bortbares liget og sørgeskaren satte sig i bevægelse. Jeg fulgte nærmest ved liget ved min faders side, men jeg var så overvældet af sorg, at jeg intet hørte af præstens tale ved graven eller hvad der siden taltes om blandt sørgegæsterne.

Jeg blev nu hjemme nogle uger hos min fader og søgte daglig at få flere omstændigheder at vide angående min moders ulykkelige sindssvaghed.

"Du var 5 år gammel inden noget menneske mærkede til sligt" – sagde han en dag, da jeg atter udspurgte ham derom. – "Den første gang jeg blev

opmærksom på hendes sindsforvirrelse var en smuk forårmorgen som jeg gik ved ploven hist på marken. Din moder havde sovet fastere end sædvanlig, da jeg stod op og jeg lod hende sove. Som jeg nu gik ved loven og længtes efter min davre, stod hun pludselig for mig med en glæde i ansigt og miner, som jeg aldrig havde set mage til; hendes øjne havde nu også en forunderlig glans, som de siden bestandig beholdt, men som jeg aldrig før havde bemærket. ”Ødelæg dog ikke alle de dejlige blomster!” sagde hun og pegede på en del visne tidsler og borrar, som jeg havde opløjet, og da jeg blev forundret derover, spurgte hun, om jeg da heller ikke hørte hvad lærkerne sang til mig over mit hoved. Nu mærkede jeg med stor bekymring, at det ikke måtte være rigtigt fat med hende, og siden den time så og hørte hun alting ganske anderledes, end andre syndige mennesker, og det var forbi med hendes sans og samling.

Idet min fader fortalte mig dette, erindrede jeg hint eventyr min Moder havde fortalt mig i mit 6te år, og det faldt mig nu pludselig ind, at den bondekone hun fortalte om måtte have været hende selv. Dog, da hun fortalte mig hint eventyr var hun, som jeg nu vidste, allerede vanvittig og jeg fandt det meget psykologisk forklarligt, at hun i den tilstand havde kunnet indblande nogle omstændigheder af sit eget liv med eventyret eller endog selv troet at have oplevet det hele. Om hint eventyr talte jeg dog intet ord til min fader, da jeg vidste han var en stor hader af alt sligt.

Jeg skulle nu tilbage til hovedstaden for at fuldende mine studeringer. dagen før min afrejse udbetalte min fader mig min mødrearv og gav mig tillige et lille, sølvbeslaget skrin, hvorpå min moder havde indridset mit navn. Det var lukket i lås, men nøglen var borte. Det syntes også tomt, og jeg pakkede det ind, som det var blandt mine andre sager.

Da jeg kom til hovedstaden, søgte jeg ved grundige og ivrige studeringer at bortslå tanken om det forunderlige og eventyrlige ved min moder, som havde gjort et stærkere indtryk på min fantasi end jeg troede var mig gavnligt; i særdeleshed pinte jeg mig med at forbinde et strengt matematisk studium med min teologi, og jeg gik så vidt i min iver deri, at jeg ville bevise religionens mysterier ved algebra og differentialregning og ville anvende geometri og stereometri på at forklare miraklerne.

Ved at rydde op i en skuffe fandt jeg en dag en lille sølvnøgle, som jeg havde bragt med mig fra skolen, og som jeg nu dunkelt erindrede, at jeg havde båret i en lidse om min hals, da jeg kom i huset hos min farbroder i Bergen. Jo mer jeg betragtede den, jo klarere blev det mig, at min moder engang havde bundet den om min hals og bedt mig forvare den vel, og nu faldt det mig pludselig ind, at det vist måtte være nøglen til det lille, sølvbeslagne skrin, hun havde efterladt mig. Jeg fik hastigt skrinet frem. Nøglen passede. Jeg åbnede skrinet og fandt det tomt; dog ved nøjere undersøgelse opdagede jeg en hemmelig læddike¹ deri og fremtog deraf til min store forbavselse en lille sølvkrukke og tre prægtige diamantringe. I den forunderligste stemning af verden åbnede jeg sølvkrukken og fandt en hvid salve deri, som fuldkommen lignede pomade. Jeg måtte næsten le over mig selv; men det var mig ikke muligt andet, end at sætte dette besynderlige arvegods i forbindelse med eventyret, min moder havde fortalt mig og som hun i det mindste selv måtte have troet, at hun havde oplevet. Næsten uvilkårligt havde jeg allerede dypet

---

¹ ☪: æske

min lillefinger i salven og nærmet den til mit højre øjenlåg, da holdt jeg den pludselig halvt forskrækket tilbage. ”Du er nok på vejen til at gøre dig selv gal” – sagde jeg – ”hvad kan indbildningen ikke gøre? får jeg øjnene indsmurt og tror mig klarsynet, er jeg i stand til at se hvad det skal være. Nej, den salve er ikke til at spøge med; således som jeg nu har det, er den mig farligere, end gift, om den også kun er almindeligt svinefedt”. Jeg tørrede nu omhyggeligt salven af fingeren på randen af sølvkrukken, satte låget hastigt på igen og forvarede den i læddiken. Derpå undersøgte jeg ringene, som jeg lovede mig en virkeligere nytte af. De havde været indsvøbt i et stykke fint papir, der var gennemtrukket med olie, og hvori jeg atter ville forvare dem. Da bemærkede jeg i papiret en del fine småhuller som af en synålespids. Jeg holdt det op for dagslyset og de fine prikker udgjorde en ganske læselig skrift: ”Denne skat skal bringe lykke i verden” – stod der – men verdens lykke er skin. Den, som kan se og høre, ved det”.

Sedlen faldt mig ud af hånden i min Forbavselse. ”Verdens lykke skin!” – gentog jeg – ”ak ja, stakkels moder! Det har du fornemmet; du kunne se og høre det himmelske her i din fromhed og uskyld – og du var dog ulykkelig. Hm!” – vedblev jeg – ”skal din fikse idé og dit eventyrliv nu også gå i arv til din søn? Nej, jeg må have fat på matematikken igen, at ikke fantasien skal løbe af med mig!”. Jeg pakkede hastigt alting i skrinet igen og forvarede det. Jeg kastede mig over mine bøger og søgte at glemme det hele. Frygten for, at jeg muligvis kunne have arvet min moders abnorme organisation og stod i fare for at forfalde til samme ulykkelige sværmeri og sindssvaghed som hun, blev nu stærk hos mig, og denne frygt for vanvid ængstede mig dagligt i samme grad, som lysten til at gøre et forsøg med den vidunderlige salve blev mere og mere herskende og uimodståelig. Ethvert middel jeg anvendte for at udrydde mig fra disse forestillinger var forgæves. Jeg drak en uhyre mængde vand, jeg læste alt, hvad der var skrevet om overtro jeg studerede de berømteste skrifter om folkeoplysning, jeg besøgte dagligt nogle meget forstandige kirurger og jurister, som jeg vidste ikke antog andet for sandt og virkeligt, end hvad man kunne tage og føle på med hænder eller bevise med tingsvidner. Det hjalp altsammen ikke. Jeg tænkte på salvekrukken både nat og dag.

Hvad jeg selv kun kaldte et bondesagn og et amnestueeventyr var trådt som virkeligt ind i mit Liv. Jeg kunne ikke overbevise mig om intetheden deri, uden ved et forsøg med salven; men ved den blotte tanke om et sådant forsøg måtte jeg forudsætte en mulighed, som altså også kunne blive mig virkelighed, og dette middel til at redde mig fra den sindsforvirrelse, jeg gruede for, kunne således netop styrte mig midt ind i den eventyrverden, der lige som med enhver tanke trængte sig dybere og dybere ind i min tilværelse. Endelig kunne eller rettere ville jeg ikke længere modstå fristelsen. Jeg for en nat ud af min seng – jeg åbnede skrin, læddike og salvekrukke – jeg smurte mine øjne og ører – men hvad jeg så videre foretog mig, ved jeg ikke; thi stuen løb rundt med mig; det var mig som mine øjne lyste foran mig i mørket og som al verdens klokke ringede for mine ører. Da jeg kom til bevidsthed, lå jeg i en hidsig feber, hvori jeg skulle have fantaseret forskrækkeligt. Skrinet med salven stod blandt medicinflaskerne på mit bord; jeg lukkede det hastigt og lagde det under min hovedpude. Så snart den hidsige feber havde udraset, var al min frygt for at blive vanvittig forsvundet, og jeg lo af mig selv og mine naragtige fantasterier.

Jeg stod op og den hele verden skinnede lys og munter ind til mig, som et paradis. Men snart mærkede jeg at der i min sygdom måtte være foregået en forandring med min organisation og at enten jeg eller en stor mængde andre mennesker måtte være forvirret i hovedet; thi når jeg trådte ud af min lille stue og gik om blandt mine gamle bekendte, så og hørte jeg de forunderligste ting, med hvis virkelighed jeg ikke selv kunne tvivle på, men som jeg dog ikke vovede at betro til noget menneske, af frygt for, at man skulle anse mig for en gal mand. Min moders eksempel stod advarende for mig. ”Hvem ved, om det ikke går mange lige som mig?” – tænkte jeg – ”men de er kloge og røber ikke hvad de dog ser, det er forgæves og farligt at lade sig mærke med”. Jeg besluttede derfor i denne henseende at være klog og forsigtig med hvad jeg så og hørte, som ikke stemte overens med andre menneskers daglige erfaringer, eller hvad de måske blot af klogskab udgav derfor, det ville jeg nøjes med at more, ærgre eller glæde mig over i stilhed; men jeg ville dog optegne noget deraf til efterretning for mine efterkommere, hvis mening om min sunde forstand kunne være mig ligegyldig. På denne måde er følgende dagbogs-optegnelser fremkommet. De indbefatter adskillige bidrag til mit levned. Men jeg må beklage, at jeg bestandig har forsømt at tilføje dato og årstal.

Udtog af min Dagbog

Jeg er nu fuldkommen helbredt og det forekommer mig at jeg har fået et langt sundere og mere blomstrende udseende end nogensinde tilforn, skønt nogle af mine venner påstår det modsatte; men om sundhed og sygdom lader det til, at jeg ikke er ganske enig med andre. I dag mødte jeg på gaden en gammel skolekammerat, der just ikke har fordybet sig i studeringerne, men tilbringer sin meste tid på restaurationer og lægger sig efter de skønne videnskaber som han siger. Af journaler og tidsskrifter har han imidlertid opsnappet en hel del moderne, æstetiske floskler, og jeg har ofte med forundring hørt ham anvende mange lærde bemærkninger om det subjektive og objektive, om talent og genialitet, om det absolute og om ideernes idé, når han omtalte et eller andet digt, som jeg vidste bestemt han kun kendte af selskabskonversation, men som han desuagtet med den største kækhed nedrev eller hævdede til skyerne. Om malerier og andre kunstsager taler han ligeledes som en stor kender, skønt jeg ved han kun har set nogle kobberstik og lært nogle gallerikataloger udenad. Uagtet disse svagheder er han dog ret godmodig, og jeg har ofte fundet fornøjelse i at underholde mig med ham. Jeg har undertiden endogså meddelt ham nogle lyriske forsøg, som han dog ubetinget har forkastet som altfor sværmeriske og sentimentale. Jeg har hidtil givet ham ret deri og tilintetgjort alle slige poetiske forsøg. Da han i dag så mig på gaden, kom han mig venligt imøde. ”Hvor han dog ser elendig, svindsottig¹

---

¹ Hentærende

ud!” sagde han temmelig højt ved sig selv, medens han forsikrede mig hvor inderligt det glædede ham at gense mig så sund og frisk efter min nervefeber.

Uagtet hans røde, tykke kinder og hans glinsende fedme betragtede jeg ham dog med bekymring og studsede, thi hans øjne forekom mig som brystne, og hans åsyn lignede i mine øjne et malet lig-ansigt, hvori de slappe dødnings-træk forunderlig tydeligt viste sig. Jeg troede han havde en slags vattersot¹ og spurgte med deltagelse om hans sygdom var smertelig.

”Sygdom!” – gentog han forundret og lo – ”er du gal? kære ven! – jeg syg? jeg, som aldrig ved hvad sygdom er – jeg, som hader al sygdom værre end den største synd? Når man ret betænker det, er sygdom og nederdrægtighed omtrent også et og det samme”.

”Men når du ikke ved hvad sygdom er” – indvendte jeg halv spøgende.

”Jeg ville anse det for den skammeligste fornærmelse” – vedblev han heftigt – ”når nogen ville anse mig for syg. Men du ser sandt at sige temmelig svag ud endnu efter din nervefeber; derfor tilgiver jeg dig. Kun det fuldkomment sunde kan se og dømme sundt og rigtigt. Jeg nænnede ikke at sige dig det straks, men før end du får mit huld² kan der intet dygtigt og gedigent blive af dig. Skrantenhed, så vel legemlig som åndelig, er desværre den nuværende menneskeslægts ulykke” – vedblev han, og han udbredte sig nu med den heftigste iver i en lang forklaring om det fordærlige og ødelæggende i al overspændthed og sværmeri, så vel i livet som i kunst og poesi. Hele polemiske tirader mod nihilisme³ og sentimentalitet, fantasteri og føleri, som jeg havde læst og hørt gentaget i det uendelige, strømmede med mangfoldige kunstord og skoleudtryk fra hans læber.

”Men, kære ven” – indvendte jeg – ”er al overdrivelse da ikke sygdom? og kan forstanden ikke også få en sygelig overvægt? Kan man ikke til sidst blive indskrænket af lutter ensidig forstand og dødsyg af lutter kødmat?”. Men nu kom han i en sådan heftighed, at folk samlede sig om os og troede den unge, fede mand ville mig til livs. Jeg fik ham hastigt under armen og drog ham bort med mig, medens han vedblev at demonstrere mig hvorledes menneskeslægtens redning og genfødelse fornemmelig kom an på at holde maven varm og finde smag i sund mad og drikke. På samme måde – påstod han – måtte man nære det åndelige liv i kunst og poesi ved en dygtig, livsfrisk fantasi, der ikke fremstillede andre billeder end dem der havde sandhed og realitet i den virkelige verden og som ved en kraftig indvirkning på sanserne kunne forhøje vores sande livsnydelse og en sund totalanskuelse. ”Hvad den sande, sunde og dygtige følelse angår” – tilføjede han – ”den er jeg langt fra at miskende eller fordømme, men den består ikke i en tom udhulende higen og famlen efter det evige og uopnåelige, men i en varm, genial omfattelse af hvad der virkelig nærer og tilfredsstillter vores natur og giver vores eksistens fylde og runding”. Han slap endelig min arm ved en restauration, hvorfra duften af varm Bøf kom os imøde, og jeg forlod ham i den besynderligste stemning, thi hans døde øjne og lig-ansigt stod endnu grueligt for mig og den sundhed han havde skildret mig som menneskeslægtens genfødelse forekom mig værre end pesten og den gule feber.

---

¹ Væskeophobning

² Gunst

³ Fornægtelse af værdier

Den lighed man har fundet mellem visse menneskeansigter og dyreansigter har jeg hidtil troet var blot indbildt eller tilfældig. Nu ser jeg den ofte bestemt og tydelig og jeg har nu ingen tvivl om at denne lighed jo må grunde sig på en overensstemmelse i visse karaktertræk eller i den organisation, hvorigennem det sjælelige fremtræder og virker. Hos enkelte personer ser jeg denne dyrelighed endog så stærkt, at det grænser til fuldkommen skuffelse. Dog synes dette mig mere at bero på udtrykket og minespillet end på den oprindelige ansigtsform. De karakterer man almindeligvis har tillagt de forskellige dyreslægter har jeg hidtil antaget for vilkårlige og mangelfulde, men når jeg nu sammenligner disse karakterer med de menneskers væsen, adfærd og tænke måde hos hvem jeg ser dyreligheden stærkest, finder jeg næsten altid en træffende overensstemmelse, hvad hovedtrækkene angår. Hos rovbegærlige, grusomme og hovmodige mennesker bliver rovdyligheden mig ofte dæmonisk og rædselfuld. Jeg kender ræve-, tiger- og hyæneansigter, som jeg gruer for. Hos narre og gække er karikaturen mig dog kun latterlig. Hos godmodige, fromme og uskyldige mennesker finder jeg dyreligheden højst ubetydelig. Med deres fysionomier synes mig sangfuglene at have mest tilfælles. Men der gives ansigter, som er så ophøjede over enhver lighed med de lavere klasser i skabningsrækken, at de synes mig at danne overgangen til en højere række væsner end mennesket. Hvergang jeg ser et sådant ansigt, føler jeg en ubeskrivelig glæde; jeg hendrages til ethvert sådant højere menneske med en hengivenhed og kærlighed, som bringer mig til at glemme mig selv og tabe mig i beskuelsen af det genfødte guddomsbillede. En sådan glæde har jeg ikke sjældent nydt, og den er mig højere, end enhver kunstnydelse. Men heri er mit syn også mangan gang helt forskelligt fra andres. Ansigter, der almindeligt beundres som skønne, er mig ofte aldeles intetsigende, medens derimod ansigter, der af andre dadles som uregelmæssige og stygge, kan, fornemlig ved udtryk og miner i visse livlige øjeblikke, forekomme mig usigeligt dejlige.

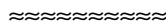

Den såkaldte livløse natur bliver mig undertiden nu lyslevende. Hvad oldtidens digtere har sunget derom synes mig ikke længere blotte fabler, lignelser, billeder og fantasier, men kommer ofte sandheden meget nær, skønt jeg som oftest ser det på en helt anden måde og under ganske andre skikkelser, end nogen digter har skildret det.

Med min høreelse er der foregået en næsten endnu mærkeligere forandring. Enhver lyd jeg hører har en betydning for mig, som tilforn var mig aldeles ubekendt. Jeg hører undertiden en så uhyre masse af lyd i et eneste øjeblik, at det volder mig smerte og jeg nødes til at tilstoppe mine ører med

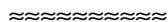
vokskugler. Den almindelige konversation i selskaber, som jeg hører helt og holdent på én gang, er mig ofte utålelig. Jeg kommer derfor sjældent i selskab uden med tilstoppede ører. Den enkelte mislyd, som andre beklager sig over, opløser sig derimod ofte for mig i en uendelig mangfoldighed og harmoni.

Jeg har undertiden bemærket, at hvad lidenskabelige eller dybt indesluttede mennesker pludselig tænker og forestiller sig uden tydelig at udtale det for sig selv eller andre, giver de dog ubevidst lyd i de toner, hvormed de udtaler andre undertiden aldeles modsatte tanker og forestillinger eller rettere sagt ord, der skal udtrykke sådanne. Når jeg taler med et sådant menneske, må han ofte mod sin vilje betro mig hvad han øieblikkeligt siger i sit hjerte, men næppe engang tror at have sagt sig selv, medens undertiden en mængde stående talemåder, høflighedsudtryk og almindelige bemærkninger om vejr og vind, varme og kulde, befindende og deslige farer mit øre forbi næsten uden at bemærkes. Dog denne min forhøjede sanseevne er jeg ikke selv herre over. Den er afhængig af min stemning og mangfoldige omstændigheder, som jeg endnu ikke kender. Jeg lever som i en ganske anden verden i de øjeblikke jeg således ser og hører. Hvad jeg da erfarer er mig ofte højst pinligt, endnu oftere latterligt, men undertiden over al beskrivelse glædeligt. Meget af hvad jeg hidtil har agtet, må jeg nu vistnok foragte, men hvor jeg før ærgrede mig, kan jeg nu ofte le og hvor jeg før var ligegyldig, kan jeg nu mangen gang føle mig uendeligt lykkelig. Skønt jeg sjældent ytrer mig tydeligt for nogen, når jeg føler denne min abnorme tilstand, kan og vil jeg dog ikke i den grad forstille mig, at min stemning ikke skulle mærkes af andre, men da den tit pludselig afveksler og af grunde, som jeg kun selv kender ofte aldeles kontrasterer med andres, anses jeg af mine bekendte for særdeles lunefuld og særindet. Når jeg for ikke at gælde for uopdragen, uhøflig eller endog afsindig, undertiden nødes til at istemme omgangstonen omkring mig og føje mig efter den gældende mening om menneskene og tingene i verden, er en vis ironisk spøg min eneste tilflugt, og jeg gælder for et meget lystigt menneske, men man bebrejder mig derfor også at man næsten aldrig kan vide, om hvad jeg siger er alvor eller spøg.

Jeg har igen begyndt at høre teologiske forelæsninger. Jeg opskriver sædvanlig hvad jeg hører. Rigtignok havde jeg i nogle dage med stor forundring nedskrevet domme, meninger og ytringer af en såkaldt ortodoks docent, som syntes mig aldeles forargelige og hedenske. Da jeg nu i går på et Eksaminatorium fremkom med disse meninger, ikke som mine egne, men som docentens og i en tone, der tydeligt nok angav min modsatte synsmåde, blev jeg beskyldt for på den skammeligste måde at have fordrejet og forfalsket docentens foredrag, og jeg mærkede nu på hans forskrækkede miner, at jeg kun måtte have optegnet hvad han mente, men ikke hvad han havde sagt. Jeg måtte gøre mangfoldige undskyldninger, men lige som jeg søgte at redde mig ud af denne forlegenhed forvandlede pludseligt auditoriet for mine øjne til en maskeradesal og jeg så mig omringet af så mange latterlige masker og

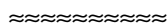
karikaturer, at det var mig umuligt at holde min latter tilbage. Jeg lod som jeg fik næseblod og løb bort med tørklædet for næsen.

I dag var jeg tilstede ved en doktordisputats. En ung magister forsvarede på godt latin og med megen dialektisk kunst en lærd og skarpsindig afhandling, hvori han havde benægtet djævelens og alle onde ånders tilværelse. De befalede opponenter gjorde ham kun nogle ubetydelige indvendinger, der dog mest angik sproget og nogle urigtige citater, hvorimod de gjorde ham mange komplimenter for hans lærdom og frimodige sandhedskærlighed. Til sidst fremtrådte ex auditorio en opponenter, der lod til at være en fremmed lærd. Ingen kendte ham, men hans flydende foredrag og klassiske latin vakte opmærksomhed og satte ham i stor respekt hos nogle filologer af den ældre skole, der ikke forargede sig over meningen, men kun gav agt på det fortræffelige sprog. Mod djævelens og de onde ånders ikke-tilværelse tillod han sig, skønt med megen høflighed, dog nogle væsenlige indvendinger, men han var meget beredvillig til at indrømme magisterens enhver påstand, når modparten kun først ville indrømme hvad hans påstand forudsatte. Han bragte således efterhånden den unge magister ved en række af konsekvenser til at erklære alle skriftens vidnesbyrd om onde ånders personlighed for blotte billeder og figurlige talemåder, og han fik ham let til at indrømme det samme om den hellige ånd og alle engle eller gode ånder. Han fik ham til sidst til at benægte tilværelsen af al ånd i almindelighed som noget personligt og levende og til at forklare dette udtryk som en blot betegnelse på et abstrakt begreb. Derpå erklærede den fremmede lærde sig for fuldkommen overbevist, og han overøste den unge magister med de mest glimrende lovtaler over hans visdom og skarpsindighed, idet han opmuntrede ham til således fremdeles at virke og kæmpe for oplysning, kultur og fornuftig kristendom. Ved den fremmede lærdes indvendinger mod djævelens ikke-eksistens havde nogle af de mest dannede og oplyste tilhørere begyndt at mistænke ham for at være en katolik eller vel endog en hemmelig jesuit men da han nu så føjelig gav efter og selv anpriste benægtelsen af alle levende ånd i almindelighed som den vigtigste erkendelse for menneskeslægtens oplysning, fik man de bedste tanker om ham igen og man hviskede hinanden i ørerne: "En stor mand! – en fordomsfri sandhedsven!". Jeg havde længe bemærket et besynderligt ironisk smil om hans fine spidsfindige mund og en spillende glæde i hans små øjne ved enhver indvending han mod de forlangte kontra-indrømmelser i de høfligste udtryk tog tilbage. Da han nu endelig med en strøm af nye komplimenter takkede sin sejrende modpart for de artigheder denne også efter sædvane sluttede med – hilste han smilende hele forsamlingen og bortfjernede sig. Til min store forbavselse så jeg nu at der slæbte en lang dyrehale efter ham under hans sorte kappe og at den berygtede hestefod virkelig stak frem af en sprække i en af hans ungarnske støvler. Jeg blev blussende rød af skamfuldhed over, at jeg i så oplyst en tid endnu kunne lade mig forblinde af de overtroiske amnestuehistorier fra min barndom og blot et øjeblik antage en så smagløs og

barbarisk fantasi for virkelighed. Hvad jeg har set kan jeg vel ikke benægte, men jeg har besluttet at fordøje det som en latterlig afvigelse fra den almindelige erfaring og den sunde menneskeforstand.

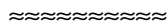

Jeg havde i nogle dage set verden og dens fænomener lige som andre mennesker, og jeg begyndte selv at tro at mit anomale¹ syn ikke havde været andet end en overspændt stemning og en fantasi-eksaltation, som undertiden skal være en følge af nervefeber; men i nat har jeg atter haft en erfaring, som jeg kun kan forklare mig af en særegen organisation. Jeg var til bal hos general Piltz. Ungdommen dansede i en stor sal, medens de ældre spillede kort i tre andre stuer. Da jeg havde set noget på dansen, som jeg ikke havde lyst til at deltage i, gik jeg om i de andre stuer og så på de spillende; her gik jeg ganske ene mellem spillebordene under de glimrende lysekroner; jeg så kun kortene bevæge sig og hørte de sædvanlige korte ord, der betegner spillernes forhold til hinanden og bestemmes af sammenstillinger og kombinationer, som ingen menneskelig magt eller vilje råder for. Med et blev det for mine øjne som om spillekortene selv som det ledende og bestemmende princip var på en vis måde levende, men alle spillerne derimod en slags døde automater, der kun sattes i en nødvendig bevægelse ved de hoppende og dansende gøglebilleder, der sprang om imellem fingrene på dem. Jo mere jeg stirrede på dem jo forunderligere blev jeg til mode. Jeg så tydeligt hvorledes konger, damer og knægte blinkede med øjnene, idet de for hinanden forbi, og igennem de barnagtige karikatur-afbildninger af konger, dronninger og hedenske helte så jeg en hel række af små, lystige dæmoner, der spillede en skæbneleg med mennesker og ligesom trak deres liv og sjæl over i sig, medens de hoppede sælsomt mellem hinanden og bestemte hvert ord og hver tanke. Jo længere jeg så på dette spil, jo uroligere og ængsteligere blev jeg til mode. Til sidst syntes mig at det var de maledede dæmonbilleder der talte, og jeg ilede ind i dansesalen. Men her skulle jeg se og høre hvad der ikke mindre forbavsede mig. De idelig gentagne strengetoner i den hvirvlende dansemusik så jeg danne sig til klangfigurer i den støvede og kvalme balsalluft. Disse synlige klangfigurer hvirvlede sig vildt mellem hinanden blandt de dansende og dannede snart for mine øjne små par af dansende gnomer, der i de forunderligste skikkelser fløj ind under herrernes veste eller forsvandt i damernes lokker og ved deres løseligt forvarede hjerter. Nogle af disse klangfigur-gnomer lignede små, nydelige amoriner; andre var pukkelryggede og vanskabte. Jeg måtte uden tvivl have opspilet munden usædvanligt højt i min forbavselse, thi jeg fik pludselig en stærk hoste, og jeg mærkede nu, at jeg var nær ved at nedsvælge et sådant dansende gnomepar, som jeg dog lykkelig blev af med ved hosten. Jeg skyndte mig hjem og når jeg nu tænker derpå ved jeg ikke, om jeg også kan anse alt dette som blotte fantasterier og følger af min nervefeber eller om jeg ved min særegne organisation skulle have gjort en ny opdagelse angående tingenes virkelige væsen og et hemmeligt ledende princip af en levende

---

¹ Unormale

ånde verden, der umærkeligt griber ind i menneskelivet og selv er virksom i det sædvanlige selskabsliv og dets forlystelser.

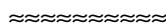
Min nye opdagelse finder jeg besynderligt bekræftet. Jeg er nu nærved at tro at det i egentlig forstand og uden nogen som helst figurlig måde at tale på ikke er menneskene, som behersker tingene, men tingene selv i deres vætter eller gnomer, som behersker menneskene; i det mindste tror jeg dette er tilfældet i den ved handel og kultur såkaldte civiliserede verden, hvor man så aldeles er trådt ud af det oprindelige forhold til naturen. Når jeg går over Børsen i den travle middagstid eller over toldboden, når skibene udlosses, ser jeg det nu tydeligt. Over alle handelsvarer, veksler, obligationer og anvisninger, så vel som over alle poser med guld eller sølv flagrer der små koboldagtige støvgnomer, som jeg kun kan skelne når solen skinner på dem. De bevogter med den største omhu hver sin skat som vist tillige er deres egentlige og for alle synlige legeme, og de forlader det kun af og til for at flyve om mellem købmændene eller andre lysthavere og hvisker dem tingenes og gnomlegemernes høje værd og fortjenester i ørerne. Derved bestemmer de disse folks tanker, domme og spekulationer, sætter deres lyster og begæringer i virksomhed og gør sig i den grad til deres herrer og mestre, at de til sidst bestemmer ethvert af disse menneskers skridt tillige med enhver af deres tanker og følelser.

På komedien har jeg bemærket at det i ordenes egentligste betydning ikke altid er skuespillerne der spiller stykket, men stundom stykket selv ved dets genius eller kobold der på en måde spiller skuespillerne. Forleden troede jeg at se en sådan virkelig og personlig skuespil-genius eller kobold stikke hovedet op af gulvet på forscenen, men det var en fejltagelse. Det var åbenbart kun souffløren der stak hovedet for højt op af sit Hul, idet han rigtignok den aften, som man for spøg siger, måtte spille hele stykket.

Hvad jeg med min anomale sansevne fornemmer, klinger ofte når jeg vil beskrive det mod min vilje som en blot satirisk spøg eller en figurlig og undertiden meget almindelig talemåde. Derfor kan jeg nu gerne tale derom til andre uden at frygte for at røbe min hemmelighed. Det falder ingen ind at forstå mine ord anderledes end figurligt, og andre finder da intet videre deri end hvad de selv ofte siger og hvad der hos dem selv kun er grundet på en forstandsrefleksion, som fantasien har lånt en billeddragt. Når jeg ville åbenbare nogen at jeg virkelig med mine øjne så hvad jeg kun på en lignende måde kan udtrykke, ville man næppe betænke sig på at erklære mig for dårekistegal.

Den skuespil-genius eller gnom jeg således undertiden personlig og virkelig ser flyver snart som en lille, dejlig engel, snart som en pudserlig kobold, men undertiden som en vanskabt, bevinget djævel hen over baggrunden på scenen. Snart synes disse væsner at danne sig deres synlige legemer af lysstrålerne fra stjernehimlen, når et vindue eller en loftsluge åbnes, snart af lampeosen eller af støvet fra kulisserne. Når den store, geniale skuespiller henriver alle, idet han ganske synes at glemme eller opofre sin personlighed og tabe sig i den karakter han fremstiller, så ser jeg ofte en fin lysskikkelse svæve over ham og til sidst lige som forene sig med ham i en skikkelse, som hverken er kunstneren selv eller hint lysende væsen, men et kunstværk der i højeste grad henriver og begejstrer. Dette er især tilfældet med den store, tragiske skuespiller. Når jeg ser noget lignende med den udmærkede komiker, er den fremmede skikkelse, der sammensmelter med hans person og ligesom forvandler og spiller ham, gerne en højst forunderlig og pudserlig karikatur, der undertiden påfaldende ligner en eller anden latterlig person, som jeg kender fra den såkaldte virkelige verden. Når jeg på én aften har set flere slette eller ubetydelige småstykker, er det mig undertiden som om alle de embryoner¹ og små misfostre, der forvares på det kirurgiske akademi, var brudt ud af deres spiritusflasker og fløj om mellem kulisserne i baggrunden.

Jeg begynder nu at lære kunsten at omgås de såkaldte mennesker. I et stort selskab havde jeg forleden det uheld at en lille, snøret herre der i en glinsende, mørkebrun kjortel svinkede om imellem damerne, pludselig for mine øjne blev til en virkelig, vist nok temmelig stor – ørentvist. Jeg stod netop i begreb med et gribe ham, da jeg mærkede at min anskuelse var anomal, og med tilbageholdt latter bukkede jeg ærbødigt for ørentvisten og gjorde ham mange komplimenter og undskyldninger, fordi jeg havde grebet efter ham i tanker. Jeg tror nu i det hele et have gjort den vigtige opdagelse, som jeg dog vel vogter mig for at åbenbare nogen at menneskeslægten ikke er nær så stor og udbredt, som man i almindelighed antager, men at størstedelen af de skikkelser og fænomener der går og gælder for mennesker i grunden kun er fantomer, som spøger her om mellem hinanden for en kort tid uden nogen sand og virkelig human eksistens. Det væsenligste ved disse fantomer og hvad der dog giver dem en vis gehalt² er det animale liv, som ytrer sig hos dem alle, idet de virkelig spiser, drikker, sover og forplanter sig; men den menneskelige skikkelse, hvormed de skuffer sig selv og andre, er ofte kun en tåge eller dunst som udgår fra en skuffende sansefantasi i det uopklarede øje, der sjældent er i stand til et skelne skinnet fra virkeligheden i denne fænomenernes verden. Da mit klarsyn er så periodisk, er jeg selv ofte udsat for samme skuffelse, og jeg har ofte den ærgrelse at jeg meget alvorligt indlader mig i disputer om religion, poesi og litteratur med personer, som jeg tror er fornuftige og lærde folk, men som jeg i et lyst øjeblik tydeligt ser kun er maskerede døgnfluer, bræmseser,

---

¹ ☪: kim

² ☪: værdi

hvepse eller andre ubebydelige insekter. Jeg er blevet uværdigt medlem af et disputere-selskab. Der har jeg ofte til min store forbavselse gjort hin erfaring. Ved nogle uforsigtige ytringer har jeg været nær ved at røbe denne min overbevisning, hvorved jeg havde kunnet pådrage mig den skrækkeligste forfølgelse og udsætte mig for at blive indespærret, som et farligt og afsindigt menneske. Jeg har derfor måttet lære at holde gode miner; men latterligheden i hvad jeg undertiden ser og hører i dette selskab er så stor, at jeg ofte selv må udfinde de naragtigste ting som påskud for den latter jeg har ondt ved ganske at tilbageholde. Jeg vedligeholder derved mit ry som et meget lystigt hoved, og da jeg ikke sparer på komplimenter for de formentligt lærde, unge herrer, der har optaget mig som en ung videnskabsmand i deres laug, kommer jeg nu fortræffeligt ud af det med dem alle. I det samme selskab så jeg forleden aften hin fremmede lærde, som jeg ved doktordisputatsen havde den forunderlige barokke forestilling om. Han er optaget til æresmedlem i selskabet. Besynderligt nok, jeg ser ham endnu i samme absurde skikkelse, medens andre kun finder hans ene fod lidt for kort og hans kjoleskød noget for langt og spidst. Uagtet min forestilling om ham forekommer mig selv ligeså smagløs som afskyelig og fantastisk, synes han mig dog at have mer realitet og virkelig menneskelignende tilværelse end adskillige af de andre herrer i selskabet.

Jeg agter nu dog et benytte min hemmelige gave hvad syn og høreelse angår til et forfatterarbejde hvorved jeg under den frieste af alle mulige former, på en forblommet måde vil søge at gøre mig forståelig for virkelige mennesker, som der Gud være lovet! Dog endnu er en del af tilbage blandt denne sværm af skinmennesker.

Jeg har i lang tid arbejdet på mit skrift, som jeg nu kun ikke ved hvad jeg skal kalde. Det indeholder min særegne beskuelse af verden og det åndelige liv og jeg har med forsæt behandlet det tværtimod alle hidtil gældende regler, både lyrisk, dramatisk og episk, snart i vers og snart i prosa, snart alvorligt og snart komisk, eftersom mit lune og genstandens natur fordrede det. Jeg har ladet titelbladet stå aldeles blankt og i fortalen meget høfligt bedt min kritiske læser selv behageligst tilføje titlen samt aldeles efter eget behag bestemme til hvilken digtart han vil have sit eksemplar henregnet, hvorved han da kun påtager sig ansvaret for sig selv, hvis han misbruger et helligt navn eller ikke træffer sit eget rette skoleudtryk. Jeg har nemlig bemærket, at mangel på blodig æstetisk kritik kun grunder sig på et poetisk skrifts titel og klassifikation, hvorved man kan beskyldes for at have overtrådt love for en bestemt form, hvis gyldighed man aldrig har erkendt. Desuden har jeg ladet hvert andet blad i bogen bestå af smukt blankt og rent skrivepapir, hvorpå jeg anmoder de ærede kunstdommere efter deres egen højere indsigt at skrive alt det om i bogen, der på nogen måde måtte mishage dem, hvorved enhver da kan få et eksemplar efter sin egen smag og netop således som han ønsker sig det. Ved denne ligeså simple som vigtige opfindelse håber jeg at kunne undgå al mulig dadel. Jeg har nemlig bemærket at hvad bogdommerne undertiden bliver så ubegribeligt

forbitrede over, er egentlig dog kun at man ikke har gættet deres meninger og opfyldt deres fordringer, før end man kendte dem og vidste om man også kunne billige dem. Herpå kunne der kun rådes nogenlunde bod, når kritikken altid kunne skrives før end bogen; men skønt jeg ikke tvivler på at en ret filosofisk bogdommer jo a priori¹ måtte være i stand dertil, er dette dog nu engang ikke endnu blevet skik. Nu kan vist ingen billig kritiker forlange mere af mig end at jeg lader overflødig plads i bogen stå åben til hans fornuftigere meninger og til en hel anden bog efter hans egen teori og rigtigere system. Forfatternes sædvanlige uforskammenhed, idet de helt og holdent skriver deres bøger selv uden at overlade det mindste til bogdommerne, der dog langt bedre må forstå det, har jeg ved denne simple metode søgt at fralægge mig.

~~~~~

Min titelløse bog med de mange hvide blade har nu forladt pressen. Den er blevet modtaget af de fleste som en fantastisk grille uden mening og betydning. Nogle, som giver sig mine af at se dybere i tingene, fortæller mig og publikum at det er en allegori på en række tørre begreber, som jeg aldrig har tænkt på. Digtets fuldkomne formløshed gør det også efter deres påstand til et æstetisk misfoster. Mange tror sig desuden i dette digt onskabsfuldt fremstillet under dyremasker eller andre vrængbilleder og de forfølger mig derfor med det uforsonligste had. Alle disse domme og meninger hører jeg imidlertid med den største morskab, da jeg i klarsynede øjeblikke har haft lejlighed til at se nogle af mine ivrigste modstandere under larven² og ved hvad det er for godtfolk.

~~~~~

Jeg havde i sommer forelsket mig i en meget smuk, ung pige, som jeg siden ofte har haft lejlighed til at se i familieselskaber. Når jeg underholdt mig med damerne om teatret eller de nyeste romaner, tav hun altid beskedent og strikkede flittigt. Derimod talte hun ofte med deltagelse med mig om det lykkelige landliv hun vidste jeg som teologisk student havde for øje og om en landsbyhusholdnings indretning, som hun syntes at have grundig kundskab om. Jeg fandt hun var et rent naturens barn, der aldeles var fri for affektation og koketteri med læsning og kunstsans. Den eneste bog jeg vidste hun havde læst, var en meget god husholdningsbog og det eneste digt, som jeg havde hørt hende nævne med deltagelse, var en meget forstandig satire over lærde fruentimmer, som ikke forstod at sætte en gås på spid. Hun havde derimod en dyb ærbødighed for mændenes domme og meninger og viste den største ærefrygt for deres lærdom og solide kundskaber. Når jeg talte om lærde og kuriøse materier, sad hun tavs med foldede hænder, som hun var i kirke. En sådan ”ledsagerinde på livets vej” havde jeg ofte hørt anprise som det

---

¹ Erkendelse, der er opnået via fornuften alene

² ☪: masken

lykkeligste lod for en mand. Jeg fandt ingen af alle de fejl og dårligheder hos hende, som man i almindelighed dadler damerne for i den finere verden. Hun klædte sig simpelt og sparsommeligt og viste ingen utidig pænhed, når hun spiste og drak; hun sang ingen kunstige rulader¹, men kunne kun at par spindeviser og strikkeviser udenad; hun havde ingen romangriller eller forskruede og overspændte følelser; hun skrev ingen vers og spildte ikke i den med unyttigt diletantvæsen i nogen som helst kunst. Hun struttede af sundhed og talte gerne om madlavning og hvad hun i sin beskedne naivitet troede ikke var for højt over hendes sfære. Denne ydmyghed og ædle kvindelighed havde rørt mig. Forleden aften var jeg så lykkelig at tale ene med hende for første gang. Jeg fulgte hende hjem fra komedien. Hendes forældre gik foran os. Det var en dejlig, stjerneklar aften. Jeg var henrykt og i den mest poetiske stemning. Jeg betragtede stjernerne og begyndte at give mit hjerte luft i en begejstret kærlighedsærklæring; da hørte jeg pludselig en snurrende lyd tæt ved mig, lige som af et hjul der trækkes op i snore. Jeg vendte øjnene fra stjernerne til min dame og blev næsten målløs af skræk, da jeg så en vandrende stegvendermaskine hænge ved min højre arm i en snor. Jeg gjorde at spring til siden og var derved nær blevet overkørt af en kariol². Nu kom jeg først til mig selv og så tingene igen med de sædvanlige, tågede øjne. Min dame hang endnu ved min arm, lige så smuk, rødmusset og naturlig som før. Hun havde ikke ved mit spring ladet sig afbryde i hvad hun ret med liv og hjertelig deltagelse var i færd med at betro mig; men nu hørte jeg først at hun aldeles måtte have misforstået mig, idet hun med en slags entusiasme og hvad man kalder uskyldigt sværmeri forklarede mig, hvorledes en steg blev langt lækrere på spid end i en stegegryde. Jeg fulgte hende tavs til hendes faders hus. Skønt hendes stemme var ret smuk, havde den dog nu bestandig for mine Ører en vis lighed med den snurrende lyd af en stegvender. Min forelskelse var aldeles forbi. Jeg sagde hende hastigt godnat og har ikke set hende siden.

~~~~~

Min forunderlige opdagelse at der gives menneskeskikkelser, som for det klarere syn endogså er blotte maskiner, har i nogle dage ængstet mig og jeg har begyndt at fatte mistanke til mit klarsyn og frygte for at det måske dog kunne være en sygdom. Jeg gik derfor i morges til en læge af mit bekendtskab, der anses for en særdeles duelig prakticus og selv for et skarpsindigt, filosofisk hoved. Jeg betroede ham med nogen undseelse og tvivl om mit syns rigtighed, min formentlige erfaring dog uden at nævne nogen bestemt person. ”Ikke andet” – afbrød han mig med et tillidsfuldt smil og klappede mig på skulderen – ”opdager De nu først det? De bekymrer Dem nok ikke ret meget om filosofien” – vedblev han og kneb de små øjne sammen bag brillerne – ”ellers kunne De for længe siden have læst den opdagelse i min dissertation³ *de organisatione humana*. Vi er alle maskiner, humanissime! Og det uden al

¹ Frembringelse af en tonerække (især i sang) i hurtigt tempo, almindeligvis på samme vokal, løb eller passage

² Tohjulet enspænderkøretøj til personbefordring

³ ☺: Afhandling

undtagelse. Vores hele væsen er en skøn og beundringsværdig mekanisme og det er kun forfængelig selvsmiger og fantastiske drømmerier, når man kalder mennesket et frit og evigt åndeligt væsen. Det psykiske og fysiske er et; hvad der bestemmer tanken, sindet og hvad vi kalder viljen er i grunden den samme mekanisme der bestemmer blodets gang og musklernes bevægelse. Et *perpetuum mobile*¹ findes ikke i naturen, følgelig heller ikke i menneskeorganismen. *Cessante causa, cessat etiam effectus*²; når uret er udløbet, går det i stå. Hvad står for resten til tjeneste?”.

Uden at indlade mig på hans filosofi bad jeg ham bese mine øjne og sige mig, om de ikke befandt sig i en abnorm og sygelig tilstand.

”Ingenlunde, min kære! Tværtimod” – sagde han, efter at han gennem et tredobbelt glas havde beset mine øjne. – ”Jeg har aldrig set et par sundere og bedre konstruerede semaskiner. Jeg ville ønske jeg selv havde mage til dem – men en lærd, som må tage natten til hjælp ved sine forskninger, må for videnskabens skyld opofre lægmandens skarpe syn”.

”Men når jeg dog med mine fortræffelige seredskaber ser verden ganske anderledes end andre mennesker” – vedblev jeg – ”når jeg undertiden ser tingene levende og menneskene døde – når jeg ser Fanden som æresmedlem i et lærd selskab – når jeg ser en ørentvist i sko og silkestrømper gælde for en fornem kavalier i en assemblé – når jeg ser mig selv romantisere i måneskin med en stegvendermaskine under armen, hvor andre ser mig spadsere med en smuk jomfru”? – –

”Ha, ha, de vil være en satyricus³, min hr. studiosus!” – afbrød lægen mig stødt – ”det kan være godt nok; men den spas har jeg ikke tid at høre på. Deres øjne fejler ingenting, men om De har skade på det indre syn ved jeg ikke”.

”Dog det burde De som læge og filosof netop vide” – vedblev jeg ivrig – ”det var just derom jeg ville spørge Dem, for et af to: Enten er jeg gal, eller de fleste ting i verden er ganske anderledes end de synes i vores sædvanlige tilstand”.

”Det sidste udelukker ingenlunde det første” – svarede lægen – ”Tingene kan gerne være ganske anderledes end de synes, og De ligefuldt være gal; thi når man ikke hørte Dem tale, skulle man anse Dem for et ganske fornuftigt menneske”.

Jeg var så høflig at le over dette hans indfald, og han blev meget artig igen. ”Jeg ser De forstår spøg” – sagde han – ”og De er selv et lystigt hoved, men sig mig nu alvorligt, hvad mener De egentlig med den tvivl De ytrede om Deres øjnes eller Deres forstands sundhed? Ser De nu i mig noget andet end et fortrinligt eksemplar af den slags intellektuelle og moralske nervemaskiner som kaldes mennesker?”.

”I dette øjeblik er mit syn tåget som alle andres” – svarede jeg – ”men jeg har undertiden lysere øjeblikke”. – – Ligesom jeg talte blev jeg pludselig klarsynet og brast i latter.

”Nu, hvad ler De af? min herre!” – spurgte han forbavset.

”Om forladelse, hr. doktor!” – sagde jeg og bukkede med tilbageholdt latter – ”Jeg burde egentlig ikke le. – Men naturens luner er dog helt

¹ Evighedsmaskine

² Årsags ophør = virknings ophør

³ Satiriker

besynderlige. – En filosof som De, der så dybsindigt har udgrundet menneskets sande natur og væsen, kunne jeg vel tænke måtte henhøre til en egen klasse af de sjældne fænomener; men jeg kunne dog aldrig tro, hvad jeg nu tydeligt ser, at De i grunden er” – – jeg holdt inde og fortrød min uforsigtighed.

”Nu, hvad er jeg da i grunden?” – udbrød han forskrækket og løb hen for et spejl. – ”Vil De gøre mig gal, min herre! Hvad tror De jeg er?”.

”Undskyld mig! Jeg tør ikke sige det” – svarede jeg og bukkede – ”mine øjne er jo fuldkommen sunde, har De selv sagt, og jeg er dog bange for at jeg ikke ser ganske fejl – De skulle vel aldrig i grunden – om ikke just være – så dog på en måde” – –

”Vil De holde mig for nar?” – råbte han som rasende og greb en stok – ”sig nu straks på øjeblikket, gale menneske! Hvad er jeg?”.

”De er – De er – velbårne hr. doktor! – for mine øjne kun – forstå mig ret!” – stammede jeg – ”De er eller, rettere sagt, De synes kun at være – at sige efter min vist nok vildfarende, individuelle og aldeles subjektive anskuelse – således nemlig som jeg ser Dem i dette ulykkelige øjeblik i min nærværende sygelige og forvirrede tilstand og som jeg ingenlunde vil påtage mig at bevise det som en almindelig erkendt sandhed eller som noget der med matematisk vished kan godtgøres – således synes De mig kun at være eller egentlig kun at have en vis besynderlig lighed med et vist fænomen i denne skuffende sanseverden, som jeg meget nødig vil nævne, da det kunne forekomme hr. doktoren noget stødende og da det desuden er uvist om dette fænomen ikke også kunne være noget ganske andet end hvad det synes” – –

”Djævleblændte, besatte menneske! Får det ende?” – råbte doktoren og løftede stokken – ”hvad er jeg? eller hvad synes jeg Dem at være? – i djævlens skind og ben!”.

”Jeg siger det nødig – men De tvinger mig selv dertil, Deres velbyrdighed!” – vedblev jeg – ”hvad vores zoologer vist nok urigtigt henregner til de underordnede jordbeboeres væsenrække – og hvad den enfoldige landalmue anser for en slags naturlige underjordiske, som de kalde muldvarpe – et sådant væsen være det langt fra mig at anse Deres velbårnethed for, men ligheden eller, rettere sagt, skinnet af en sådan lighed må sikkerlig bedrage mig; thi når jeg ikke vidste det bedre, måtte jeg sværge derpå”. Med disse ord skyndte jeg mig ud af døren inden den forbitrede doktor kunne nå mig med sin stok. Hvor latterlig hans muldvarpeskikkelse endogså forekom mig, havde den dog tillige noget dæmonisk og frygteligt og lignede alt for meget et menneske til at jeg længere kunne udholde det syn.

~~~~~

Mit forsøg på at komme til videnskabelig kundskab om min besynderlige organisation har voldt mig mange bryderier. Lægen her anklaget mig for konsistoriet¹. Jeg er blevet nødt til at gøre ham afbigt² og give ham en formelig

---

¹ Akademiet

² Undskyldning

æreserklæring. En del kirurgiske kandidater havde nemlig i et sideværelse hørt hele vores samtale. Nogle anser denne uheldige historie for en dum kådhed af mig. Andre lader mig temmelig tydeligt forstå at de anser mig for halv forrykt. Jeg ved selv endnu ikke ret hvad jeg skal tro derom; men så klog er jeg nu dog blevet at jeg aldrig mere spørger nogen til råds om jeg er klog eller gal og at jeg end ikke af den stærkeste tølper lader mig true eller prygle til et sige ham hvad jeg anser ham for.

~~~~~

Jeg spadserede i går aftes ud af porten med min fede, æstetiske ven. Mit titelløse digt havde mod hans vilje dog gjort en slags indtryk på ham; men det bebrejdede han sig selv som en ubegribelig svaghed og som en flygtig fornemmelse af den samme skrantenhed, der er menneskeslægtens ulykkelige arv og fordømmelse. Digtet havde nemlig sat ham i en vis drømmeagtig, fantastisk og sentimental stemning og vakt en anelse hos ham om en overjordisk skønhed uden al dygtighed, realitet og klarhed, idet han et øjeblik havde ladet sig skuffe af blotte tomme skygebilleder uden legeme og gehalt. Han dadlede sig selv derfor i de stærkeste udtryk, idet han viste mig hvorledes enhver sådan luftig og tåget digtemåde stred imod al sund smag og mod alle mulige æstetiske regler om endogså en slags poetisk stemning derved kunne fremkaldes.

”Det er mig særdeles kært!” – svarede jeg glad – ”det var netop kun en sådan poetisk stemning jeg ville udtrykke og fremkalde hos andre. De systemer man har opstillet som love for den frie digtning har jeg en så afgjort ringeagt og modbydelighed for at intet skal glæde mig mere end når jeg kan opnå min hensigt uden at opfylde en eneste af hine vilkårlige fordringer. Netop fordi jeg undertiden ser tingene i verden noget anderledes end andre, har jeg følt trang til at ytre mig på min ejendommelige måde og har mit navnløse digt, eller hvad I vil kalde det, nogen fortjeneste, så er det efter min mening især dets forskellighed fra alle andre åndsprodukter og dets trods mod slendrianen og åndstyranniet i alle mulige skoler og systemer”.

”Du er en kætter og oprører i kunsten” – sagde min ledsager – ”dog det ville man måske tilgive dig, når du kun ikke ville overføre dine absurde griller og synderligheder i livet. Den irettesættelse du nylig har fået af konsistoriet har skadet dit gode navn og rygte. Muldvarpehistorien selv forekommer mig som en utidig spas og uheldig lyst til satire selv under en temmelig triviell form; der er jo intet i verden almindeligere end at sammenligne folk med umælende bæster og fornærme dem med slige forslidte og platte metaforer”.

”Men når jeg nu forsikrer dig at jeg aldrig har tænkt på satire eller på anvendelsen af nogen retorisk figur, men kun været så uforsigtig at sige hr. doktoren, da han selv som rasende truede mig dertil i hvilken skikkelse jeg virkelig så ham. – Er det min skyld om almuens simpleste og naturligste metaforer måske grunder sig på en almindelig anelse om fænomenernes virkelige natur og skikkelse? Når den rå almuesmand i sin vrede kalder sin modstander en stud, en ræv eller et asen, må han upåtvivlelig have en

forestilling som naturligt fremkalder slige udtryk; thi han har ingen retorik studeret og i sin heftighed har han ingen tid til at sige andet end hvad der øjeblikkeligt påtrænger sig ham som et syn eller en nødvendig forestilling; og hvor skal vi nu nærmest søge grunden til denne forestilling? i genstanden for hans vrede eller i de organer hvormed han opfatter fænomenerne? Hvad om den forandring affekten frembringer i hans indre netop i et sådant øjeblik lader ham se genstanden for hans harme med et mere gennemtrængende blik? Hvad om det fænomen han før holdt for et menneske netop i et sådant øjeblik ved at røbe sin lave og foragtelige natur tillige viste sig for det af lidenskabens oplivede blik i sin rette og sande skikkelse?”.

”Det var en forunderlig hypotese” – svarede min ledsager – på den måde måtte vi jo virkelig være eller kunne blive til alle de bæster og uhyrer en vred eller afsindig person kunne få i sinde at udkælde os for”.

”Det synes man jo også på en måde at antage!” – vedblev jeg – ”hvorfor skulle man vel med så megen ængstelighed sørge for at få alle verbale eller skriftlige injurier ved lov og ret eller ved publikums og fornuftens domstol erklærede døde og magtesløse, når man ikke hemmeligt antog at slige udtryk kunne have liv og magt i sandhed og at man virkelig kunne være, hvad man beskyldtes for? Hvem ved i grunden hvad han selv er?” – tilføjede jeg alvorligt – ”en af de gamle vise har jo allerede bemærket at menneskenaturen, som den her viser sig, forener i en forunderlig blanding noget af alle mulige uhyrer, at den imidlertid, hvor den er virkelig menneskenatur og ikke blot skin og skuffelse indeslutter en væsentlig del af den evige skønhed og guddommelige herlighed – derom er jeg fast overbevist”.

Vores samtale blev her afbrudt, idet en vogn nærmede sig os og tildrog sig vores opmærksomhed. ”Hvad mon det er for en højadelig stadsekvipage fra forrige århundrede?” – sagde min æstetiske ven, og jeg troede, han ville spotte eller spøge; thi jeg så kun en simpel kalechevogn med et par stærke arbejdsheste for, der kørtes af en bondekarl; men hvad der tildrog sig min hele opmærksomhed var synet af en ung og noget bleg, men overordenlig dejlig pige, der i en lyseblå kappe sad ved siden af en gammel mand og holdt et fuglebur på skødet. Oldingen havde et af de interessanteste ansigter, jeg nogensinde havde set; han var ”høj og mager og bar en simpel, grå rejsekappe. Han syntes at betragte de flyvende skyer over havet i aftenrøden, og der var et udtryk i hans ansigt af en salig sjæleflugt, som erindrede mig om den drømmende patriark, der så Guds engle på himmelstigen. Den unge pige syntes at tale til et par små kanariefugle, der hoppede glade om i buret og pillede hende på fingrene. Da jeg gik forbi, opslog hun de hvælvede øjenlåg og to øjne tindrede mig i møde, hvorfra en så ren uskyld, glæde og kærlighed udstrålede, at jeg næsten troede at se en himmelsk engel åbenbare sig for mig. Jeg blev uvilkårligt stående og tog hatten af. Hun gengældte min hilsen med så venligt og deltagende et blik, som om hun så mig helt igennem sjælen og fornemmede alle de tanker og følelser, der i dette øjeblik gennemstrømmede mig. Min salige moders billede trådte nu også levende for min sjæl og syntes at sammenblende sig med hint engleåsyn ved oldingens side. ”Gud i himlen! Hvem ser jeg!” – udbrød jeg uden at vide det; men nu smældede kusken – vognen rullede forbi og forsvandt snart i en støvsky på landeveien.

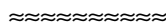
”Kendte du de naragtige personnager?” – sagde min æstetiske ven og skoggerlo¹. – ”Den karl kom vist lige fra dårekisten² – han satte jo næsen i sky med et fornemt, vanvittigt smil og lettede ikke engang på hatten – og den gamle dame med papegøjeburet – det var da et formeligt fugleskræmsel”.

”Hvem taler du om?” – spurgte jeg forbavset. – ”Den ophøjede olding, der kørte os forbi, sad jo med stille glæde og læste et herligt naturdigt i den rige skyfantasi – og den unge, dejlige pige ved hans side syntes i sin uskyld at forstå fuglenes sang og at kunne gennemlæse en menneskesjæl med et eneste blik”.

Min ven udbrød i en umådelig latter og bandede på at jeg havde gået i drømme. Det var en gammeldags chaise³, der var kørt os forbi – påstod han – hestene havde store kanetopper i panden og kusken var i stift, gammeldags livré⁴. Den gamle herre var lille og pukkelrygget, damen var grim og gammel, som en mumie; hun var umådelig affekteret og koket og sladrede på slet fransk med et par stygge papegøjer.

”Du har vist fuldkommen ret med hensyn til din synsmåde og teori” – sagde jeg endelig, da jeg blev ked af at modsige ham – ”Hvad vi så forekommer mig som et forbifarende maleri eller et improviseret digt, og som æstetiker må du naturligvis langt rigtigere kunne bedømme det; jeg er nu en gang for alle så uheldig at min smag og sans for det skønne er helt forskellig fra de herrer teoretikeres. Det er ganske naturligt at min mangel på kritik og æstetisk dannelse også viser sig i livet og de daglige erfaringer. Når det indre øje ser fejl, hvorledes skal da det ydre kunne se rigtigt? Du må med hensyn til din teori have fuldkommen ret; men så må du kun gunstigt tillade mig at jeg i min praksis ikke bekymrer mig det allermindste derom. Der gives nemlig, som du ved to slags sandhed, den subjektive og den objektive. Enhver må i grunden holde sig til den subjektive, fordi han ingen anden kan erkende. Hvorvidt han derimod kan gøre den gældende som objektiv beror ikke på ham selv, men på hans organisations overensstemmelse med flertallets. Der gives imidlertid endnu et tredje slags sandhed som jeg kalder den evige sandhed. Til den må vi til sidst alle appellere, og det bliver da et stort spørgsmål om den enkelte eller pluraliteten har været bedst organiseret”.

Vi skiltes ad. Hver af os beholdt sin mening. Min æstetiske ven erklærede mig for aldeles uheldelig og forsikrede mig at han anså det for en hellig pligt af yderste evne at bestride mine skæve anskuelser. Alt hvad han for resten sagde mig har jeg glemt, men den dejlige pige i vognen glemmer jeg aldrig.

Man har udelukket mig af disputere-selskabet på grund af min tvivl om selskabets ægte humanitet og mine overtroiske ytringer om dets fremmede æresmedlem. Min æstetiske ven har i forening med en forulykket poet der har

¹ ☺: Skoggerlatter; høj, skraldende, skogrende latter

² Sindssygeanstalten

³ Let enspændervogn; tohjulet kalechevogn til to personer

⁴ ☺: Livré / særlig dragt, der bæres af tjenerne i herskabshuse

slået sig til prosa og polemik aldeles nedrevet og fordømt mit titelløse skrift, som det usleste galimathias af verden. Jeg skal i morgen op til attestats, men jeg frygter fakultetet er mig fjendsk for mine uforsigtige ytringer om hvad jeg hører og ser på kollegierne.

~~~~~

Jeg er et ulykkeligt menneske! Ligesom jeg i dag sad ved det grønne eksamensbord og syntes at stå mig fortræffeligt i min moral, idet jeg med megen iver udviklede grundforskellen mellem det gode og det onde, hørte jeg en hånlig hvisken og smålatter tæt ved mig. Jeg kastede et blik til siden og så hin fremmede lærde, som jeg nu én gang har en vis fordom imod, og hvis kostume jeg dog aldrig ret kan finde mig i. Han sad midt imellem censorerne og syntes at opholde sig over at man her endnu tålte slige gammeldags og enfoldige meninger. Eksaminator rømmede sig forlegen og bemærkede mod min udvikling at man vel fra et højere filosofisk standpunkt måtte kunne hæve sig til en klarere anskuelse, hvorved det såkaldte onde som en blot forskellig modifikation af samme grundbegreb blev identisk med det sande og gode; dog dette forudsatte en større filosofisk indsigt end han her kunne fordr. Ved denne ytring gjorde den fremmede lærde ham en meget artig kompliment. Jeg tav med en beskeden mine som om jeg vel følte hvor langt jeg var tilbage i filosofien og jeg fik god karakter for moralen. Uheldigvis kastede jeg nu et blik ud over skranken og mærkede at mit anomale syn atter måtte være virksomt thi blandt tilhørerne troede jeg at se en mængde magre rotter af den race man kalder kirkerotter, men i menneskelig størrelse og i sorte klæder, for det meste med briller på og med bøger under forbenene og jeg genkendte med forbavselse i dem nogle meget flittige studenter der næsten alle er forlovede og som for at gøre sig værdige og skikkede til så snart som muligt at få levebrød og blive gift bogstaveligt havde lært udenad alt, hvad der blev foredraget på kollegierne, så at de ordret kunne gengive det ved eksamen. Jeg kunne ikke tilbageholde et ironisk smil, idet jeg hilste disse herrer meget høfligt. I det samme hørte jeg et dogmatisk spørgsmål tæt ved mit venstre øre; jeg vendte mig hastigt om til min nye eksaminator; men med en blanding af forskrækkelse og komisk overraskelse så jeg stolen ledig, hvorpå han skulle sidde. Jeg hørte det samme spørgsmål gentages af en stemme, der syntes mig bekendt; men jeg så ingen på stolen og vidste ikke hvem jeg skulle henvende mig til med svaret; i det samme opdagede jeg en lille, hæsleg skarnbasse, som var krøbet op på eksaminators stol og uvilkårligt slog jeg til den med mit lommetørklæde så den faldt på gulvet. Men nu mærkede jeg at jeg måtte have siddet i tanker eller i drømme; thi det store, grønne bord var nær blevet omvæltet idet en lang mand i sort, glinsende ornat rejste sig fra gulvet og tog plads ved siden af mig. Han bad mig tage mit lommetørklæde til mig hvormed jeg havde viftet ham for øjnene og pådraget ham en ubehagelig svimmelhed. Jeg undskyldte mig så godt jeg kunne og genkendte nu i den lange mand på eksaminatstolen en for sin vittighed bekendt professor, men som jeg vidste drev Spot med åbenbaringstroen og hvis forelæsninger jeg derfor ikke havde hørt. Han gentog

tredje gang det samme dogmatiske spørgsmål jeg før havde hørt og jeg skyndte mig nu at svare; men da jeg holdt mig til Luthers og reformatorenes fortolkning af de kristelige dogmer og ikke ville antage religionens mysterier for myter, kom jeg snart i en heftig ordstrid med min heterodokse eksaminator, der anvendte alt sit vid på at gøre mig og mine svar latterlige. Jo mere jeg under mit forsvar for mine meninger betragtede ham jo mere syntes det mig at han lignede hint sorte, glinsende insekt, som jeg før havde bortviftet med lommelærklædet. I min iver og harme glemte jeg til sidst min forsigtighed og erklærede rent ud at jeg ikke for en eksamenskaracters skyld agtede at eftersnakke, hvad jeg forkastede eller fordømte og at jeg ikke lod mig rokke et hårsbred fra den gammeldags kristendom af nogen djævel og end mindre af nogen skarnbasse.

Hermed var min ulykke da fuldendt. Den fornærmede eksaminator rejste sig og erklærede mig for en injuriant, som for sin uforskammethed måtte bortvises fra eksamen og strengeligt straffes. Der blev en almindelig tumult og jeg måtte skynde mig bort for ikke at falde i klørerne på nogle af hine store kirkerotter der gjorde mine til på den håndgribeligste måde at forsvare deres højærværdige lærer som kunne have så vigtig en indflydelse på deres befordring og hele timelige velfærd.

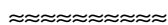
I aften har jeg modtaget sort på hvidt for at jeg er relegeret¹. Jeg opgiver nu studeringerne her og har besluttet et rejse ud af landet for et søge min lykke andensteds.

~~~~~

For at få rejsepenge havde jeg i dag besluttet at sælge eller pantsætte mine diamantringe hos en juvelér. Jeg tog dem alle tre på fingrene og gik ud. På gaden bemærkede jeg med forundring at alle hilste mig med en ærbødighed og ydmyghed som jeg kunne være en fyrstelig person og jeg måtte næsten hele vejen gå med hatten i hånden for et gengælde denne overordentlige høflighed. Da jeg trådte ind til juveleren kom jeg tilfældigvis til at se mig i et stort spejl der hang lige for indgangen. Jeg så nu til min store forbavselse at jeg virkelig så ud som den rigeste og fornemste herre. Fra ringene på mine fingre udgik der nemlig en glans som blændede mig selv et øjeblik i den grad at jeg bukkede ydmygt for mit eget spejlbillede og var uvis om virkeligheden og ægtheden af min egen personlige skikkelse. Jeg fattede mig dog snart og forklarede mig min usædvanlige anstand og min fornemme adfærd meget naturligt af bevidstheden om den kostbare og lykkebringende skat jeg ikke før havde tænkt på, men som jeg nu bar på min hånd og agtede at gøre gældende i verden. Ved denne opdagelse forandrede jeg øjeblikkelig min beslutning. Den fattige, relegerede student var jeg glad ved at kunne fornægte. Jeg påtog mig en endnu mere fornem og næsten uforskammet mine. Jeg gav mig til at tale tysk og lod som jeg ikke forstod mit modersmål. Jeg kaldte mig grev von Scheinleben og forlangte mod anselig rabat en stor sum louisd'orer til låns på en måned da

¹ ☪: Bortvist

mine remisser¹ var udeblevne. Den forlangte sum blev mig straks med megen ydmyghed udbetalt selv uden pant og mod min blotte forskrivning. Juveleren betragtede mine ringe med forbavselse og vurderede dem til en uhyre pris.

Jeg spiller nu den fornemme rolle med megen lethed. Ingen af mine forrige bekendte synes at kende mig. Jeg har lejet et af de største hoteller her i staden. Jeg holder sorte tjenere, taffeldækker, mundskænk og ekvipage² og har fået adgang til de fornemste og rigeste kredse. Jeg har taget en sprogmeister i mit modersmål og til alles forundring lært at tale det meget godt på et par dage. Skønt jeg aldrig før har haft en terning i hånden, behøver jeg nu kun et par gange om ugen og blot som for spøg at deltage i det her herskende lykkespil for rigeligt at kunne bestride udgifterne ved min fornemme levemåde. Jeg har endogså straks kunnet betale min gæld til juveleren og udsætte en betydelig sum hos en bankier. Jeg lever i lutter glans og herlighed; men hvad der forundrer mig mest er at jeg nu aldeles intet mærker til mit anomale syn og min besynderligt stærke hørelse. Jeg ser nu menneskene og tingene i verden lige som andre folk af min stand og jeg hører som det sømmer sig en fornem mand der ikke kan lægge mærke til alting. Jeg er på en vis måde glad ved at jeg i denne henseende intet har forud for andre. Det var dog uden tvivl en sygdom eller måske endog en slags galskab med hin højere sanseevne; den fantasi kunne let gjort mig til en sværmer og et ulykkeligt menneske. Den duelige læge og filosof jeg holdt for en muldvarp forekommer mig nu som en meget vakker og fornuftig lærd skønt hans ansigt vel lige så lidt er det skønneste som hans domme og meninger just altid er de rigtigste. Jeg ser ham undertiden i selskaber hos de store, hvor han som ærbødig klient næppe vover at nærme sig mig, men anser det for en stor ære, når jeg vil nedlade mig til at sige ham et par artige ord. Også den værdige teologiske docent, som jeg i min sindsforvirrelse forvekslede med en skarnbasse, ser jeg nu ofte mod fornøjelse. Han er virkelig et ganske vittigt hoved og han fristes derved naturligvis let til at gøre sig lystig over genstande og meninger, som han vist nok i sin nærværende embedsstilling skylder en vis agtelse. Min æstetiske ven har dog nok for en del ret. Hans fedme er vist sund og solid; hans smag er dog også grundet på en frisk og ”gediegen” livsanskuelse, skønt den aldrig ret vil behage mig. Han kender mig ikke heller. Jeg har gjort ham til min privatbibliotekar og overkøkkenmester, og han forsyner mig med de nyeste og fedeste smagsværker så vel i åndelig som i legemlig henseende; i min nærværende stand må jeg nemlig føje mig efter skik og brug i al slags levemåde. Selv hin fremmede lærde, som jeg havde den overtroiske fordøm imod, finder jeg nu særdeles vakker og underholdende, skønt jeg i moralske og religiøse anskuelser just ikke ganske er enig med ham.

Ved min omgang med den fine verden er jeg blevet temmelig beleven, tolerant og overbærende mod andres meninger. Man må, ma foi³ finde sig i

¹ Pengeforsendelse

² Et fornemt udstyret hestekøretøj med forspand

³ min tro; sandelig

enhvers ejendommelighed og ikke ville gøre sine individuelle synsmåder og meninger til norm for andres. Når alt kommer til alt, har den ene måske lige så lidt ret som den anden og når vi dog alle hver på sin vis farer vild er der jo ingen grund til at foretrække den ene vildfarelse for den anden. Jeg morer mig nu fortræffeligt over alting. Jeg kalder alle mennesker og alle de ting man sætter pris på charmante, ypperlige og ædle; jeg læser gode og slette bøger næsten med samme fornøjelse, da de næsten i lige høj grad forøger min menneskekundskab og jeg ler over alle vittigheder og dumheder med samme velbehagelige rolighed. Jeg har ingen fjender, men tusinde venner, klienter og beundrere. Jeg holder skridt med tiden i videnskab og kunst. Et par timer hver formiddag lader jeg mig ved toilettet forelæse nogle af de nyeste og allersundeste frembringelser i vores eget og de andre nyere sprog, hvorved jeg vel mærker at jeg får en stærk appetit til frokosten uden at jeg just derfor kan sige at jeg føler mig mere hjertefrisk end tilforn. Jeg beser biblioteker og kunstsamlinger med en notesbog i hånden. Til mine glimrende soireer¹ indbyder jeg de berømteste videnskabsmænd og kunstnere. Jeg subscriberer² på alle bøger og tidsskrifter. Jeg bestiller mit portræt hos alle kunstnerne. Jeg udsætter priser for lovtaler og videnskabelige undersøgelser om lærde bagateller. Min lærdom og liberalitet berømmes af alle. Aviserne er fulde af vers til min ære og der udkommer nu næsten ingen bog uden den jo på den mest smigrende måde er tilegnet mig. Jeg behøver kun at blive forelsket for at kunne gøre det mest glimrende parti. Min overordentlige lykke er mig ofte som en drøm og at jeg virkelig fra en fattig, relegeret student er blevet til en rig og fornem herre, forekommer mig undertiden som et eventyr lige så urimeligt, som det min moder fortalte mig om ringene og øjensalven. Ringene bærer jeg imidlertid nu altid på mine fingre. De beundres af kendere og vurderes til en pris hvor for jeg, hvad øjeblik jeg vil, kan købe tre grevskaber. Uden tvivl har min moder ved at lykkeligt tilfælde fundet dem i Kongsberg bjergværksgruber, hvor måske en fyrste eller juvelér engang har tabt dem og det er mig meget begribeligt at besiddelsen af en sådan skat har kunnet forstyrre hjernen på en stakkels, simpel bondekone. (Min ringe herkomst må jeg naturligvis holde hemmelig og jeg må vel se med det første at blive adlet). Med salven er det vist ikke andet end ren galskab og fantasteri; som pomade har den imidlertid en reel og højst fortræffelig egenskab, da den kan gøre røde bakkenbarter mørke.

~~~~~

For med glans og smag at nyde den skønne natur i godt selskab havde jeg i dag samlet nogle af de ypperste skønne ånder omkring mig ved en stor diner på et offentligt lyststed uden for staden. Min æstetiske ven forestod som køkkenmester og maitre de plaisir³ anretningen og den æstetiske underholdning. Efter hans forslag havde jeg udsat en høj pris for det ”gediegneste” lyriske digt som ved denne lejlighed skulle høres og bedømmes

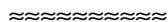
---

¹ O: soiré; finere underholdning eller selskab som foregår om aftenen

² forudbetaler et litterært værk der udkommer bind- eller hæftevis

³ En leder af selskabsforlystelser

af selskabet. Som prisuddeler forlangte jeg selv ingen stemme og sandt at sige var jeg glad derved, da jeg mærker at min smag endnu bestandig er noget skranten. Prisen blev enstemmigt tilkendt en ung og hvad man kalder meget genialsk mand af overordenlig fyldighed som med en så stærk og kraftig fantasi og med så megen natur og sandhed havde anskueliggjort ideen om en flæskeskinke at tænderne løb i vand på de fleste tilhørere; han havde tillige som man påstod med en sand, mandig følelse vidst at undgå sentimentalitetens farlige klippe og man var enig i at dette livsfriske digt dannede overgangen til en bedre smag og en ny, herligere periode i poesiens historie. Jeg tav med et bifaldende smil og frygtede for ved nogen Ytring at tabe den store anseelse jeg nu har opnået som en smagfuld og kyndig opmuntrer af videnskab og kunst. Vores nydelse af naturen bestod for resten i en såkaldt genial tilegnelse af livet og kraften i den rige naturs ædleste frembringelser. Med andre ord: Vi spiste og drak og kørte hjem, men jeg gælder nu også for en smagfuld og entusiastisk kender af naturens skønheder.

Der er mødt mig en besynderlig begivenhed. Af frygt for at bestjæles har jeg hidtil både nat og dag båret mine kostelige ringe på fingrene. For ikke at vække alt for megen opmærksomhed går jeg næsten altid med handsker. Hvergang jeg vasker mig, tager jeg dog ringene af for at de ikke skal beskadiges. Undertiden kan det hændes mig, når jeg står med hænderne i Vaskefadet, og al min Herlighed ligger blandt Kamme og Børster på natbordet at der pludselig overfalder mig en underlig vemodighed, idet erindringen om min barndom med min Moders fromme billede farer mig forbi; da kommer også ofte tanken om mit forrige drømmeagtige liv tilbage tillige med en dyb længsel efter hin skønne, ubekendte dame på rejsevognen; men så snart jeg atter står i min glans med de funklende ringe på fingrene foran spejlet, er det forbi med hin vemod og hin længsel som jeg så ofte har måttet høre kun var sygelighed og sentimentalitet. I går aftes skulle jeg i stort selskab. Ved påklædningen havde jeg længere end sædvanligt hengivet mig til hine drømmerier. Det var blevet sildigt og jeg ilede til selskabet uden at give mig tid til at efterse min påklædning foran spejlet. Jeg følte mig usædvanlig forstemt og uselskabelig til mode; men jeg søgte at bortslå disse griller så godt som muligt. Da jeg træder ind i selskabet, bemærker jeg med forundring at ingen besvarer mine hilsener og de nymodens komplimenter jeg har ladet mig lære af en dansemeister, men man syntes at antage mig for en ganske simpel og ubetydelig person. I min forundring og forlegenhed over denne ubegribelige modtagelse gik jeg hen for et spejl og så med forskrækkelse at jeg gjorde den ynkeligste figur af verden og netop så ud som på hin ulykkelige dag, da jeg blev relegeret. Jeg gik til Faraobordet og ville sætte mig i respekt ved et ret forvovent spil, men mod sædvane var jeg særdeles uheldig. I et øjeblik havde jeg bortspillet alt det guld jeg havde hos mig og gjort en betydelig spillegæld. Jeg greb efter en af mine ringe for at sætte den i pant, i den formening at jeg endnu som sædvanligt havde mine tre grevskaber under handsken; men nu opdagede jeg med

forfærdelse at jeg måtte have glemte dem hjemme. Jeg lovede straks at komme igen og ville anbefale mig, men min kreditor, en fremmed spiller af profession, fulgte mig i hælene. Jeg ilede så stærkt til mit hotel at han næppe kunne følge mig. Jeg kom i et belejligt øjeblik, thi min kammertjener stod ved vaskebordet og betragtede ringene med en højst mistænkelig deltagelse. Han havde allerede stukket en af dem på sin finger og dens forunderlige glans udbredte en sådan fornem nimbus¹ over ham at jeg næppe vovede at tiltale ham og fordre min ejendom tilbage. Til lykke vidste han nok endnu ikke selv sin forvandling og han så ikke min forlegne og ynkelige skikkelse før end han hørte min røst og hastigt strøg ringen af sin Finger. Jeg skyndte mig at bemægtige mig min skat, og næppe havde jeg ringene på fingrene før min strenge og mistænkelige kreditor bukkede ydmygt og med tusinde undskyldninger bad mig tilgive at han ikke havde kendt mig. Med hvad jeg skyldte ham havde det nu aldeles ingen hast. Jeg havde dog endnu så mange rede penge at jeg kunne betale ham. Så snart han var gået, jog jeg min kammertjener på døren og kastede mig udmattet af skrækken på min sofa.

~~~~~

Jeg har i nogle dage holdt mig inde og været halvt syg af skrækken over ringene. Når jeg ret betænker det er jeg dog siden min opdagelse af disse klenodiers blændende kraft ret blevet en elendig, jammerlig karl, hvis hele tilværelse afhænger af en falsk og fremmed glans. Jeg har med rette af en slags anelse om min tomme intethed kaldet mig Scheinleben. Mit hele nærværende levned er kun skin og skuffelse. Jeg var dog langt lykkeligere da jeg ikke gjaldt for andet end hvad jeg var, en naragtig og måske halvgal, men ærlig og ret flink student. Var end også mit periodiske klarsyn og min skarpe hørelse kun fikse ideer og galskab, havde jeg dog ofte mere gæde deraf end af al den glans jeg nu lever i og sætter samme pris på som alle de narre jeg før udlo. — Og hin himmelske engel på rejsevognen — hende ser jeg nu aldrig mere — hun var måske også kun en drøm eller hvad man jo kalder alt åndeligt — en fantasi — en sentimental grille — et foster af en forskruet forstand og overspændt følelse; men hvad er alle de virkeligste og ”solideste” skønheder i verden mod hende? — —

~~~~~

— ·— ·— Da jeg for tre måneder siden nedskrev ovenstående betragtning over mit liv og levned, sad jeg sildig om aftenen med to vokslys for mig i mit prægtige hotel ved et læsebord med en hel del nye, uopskårne bøger og et stort hefte rent velinpapir² for mig; men jeg havde hverken lyst til at læse eller skrive, og det indre åndelige liv jeg atter følte trang til kunne det dog ikke lykkes mig

---

¹ Skær, glans af ophøjethed...

² Fint, glat, pergamentlignende papir, gjort af stof

på ny at fremkalde. Den glans og herlighed, hvis tomhed jeg anstillede så opbyggelige betragtninger over, fængslede dog endnu min slappede sjæl og jeg kunne ikke vende øjnene fra mine prægtige ringe som alle glimrede på min venstre hånd. Bevidstheden om de tre grevskaber jeg således på en gang kunne have for øje og lege med fristede mig ofte, når jeg var ene til at drage handsken af den kostbare hånd og lade diamanterne spille mellem to lys. Således sad jeg og nød i stilhed min herlighed og det faldt mig just ind at den solide vægt jeg som ejer af et tredobbelt grevskab nu havde i statssamfundet med rette burde give mig en forholdsmæssig indflydelse på dets bestyrelse og de offentlige anliggender; da hørte jeg pludseligt døren knirke og åbne sig. Jeg skjulte hastigt den venstre hånd bag min ryg og rejste mig; men jeg havde nær tabt bevidstheden af skræk, da jeg så to høje, maskerede personer traske frem for mig hver med en spændt pistol i hånden. ”Udlever os straks ringene eller De er dødsens!” – sagde den ene og jeg troede på stemmen at genkende den fremmede spiller der hin aften havde fulgt mig hjem som min kreditor. ”Betænk De Dem et øjeblik, har De en kugle gennem hjerneakten?” – sagde den anden maskerede karl i hvem jeg troede at kende min bortjagne kammertjener. Jeg var blevet målløs af skræk og gjorde allerede en bevægelse som for at aftage ringene, men i det samme fik jeg pludselig et fortvivlet mod. Jeg slog med venstre hånd begge lysene hen ad gulvet så de slukkedes, idet jeg med højre greb mit eneste våben, en tynd pariserkærde der lå uddraget over min chapeaubas¹ på bordet. Jeg hørte i samme øjeblik to skud, men jeg havde bøjet mig og kuglerne for over mit hoved. Jeg stødte bordet omkuld og huggede nu rasende om mig i mørket. Men jeg mærkede at min kærde sprang i stykker mod noget hårdt der klang som et stålhorn. I et øjeblik var jeg overvældet og følte en umådelig smerte i min venstre hånd. Jeg udstødte et fortvivlet skrig og sank afmægtig til gulvet. Da jeg kom til mig selv, lå jeg i en seng og følte mig særdeles udmattet. Min første bevægelse var et forsøg på at hæve min venstre hånd frem for mine øjne, men jeg formåede det ikke. Armen var tung som en sten og indviklet i et stort klæde. Min venstre arm var vredet af led, tre fingre var brækket og ringene forsvundet. En ny afmagt var følgen af denne skrækelige opdagelse.

Jeg er blevet nogenlunde helbredt, men jeg har fået tre skæve fingre og det er forbi med al min glans og herlighed. Ransmændene er uden spor forsvundet med mine ringe, selv min kapital hos bankieren er hævet af en anden under mit foregivne grevenavn. Måtte den ulykke nu kun ikke komme til at besidderne af mine tre grevskaber på grund af en sådan solid og naturlig overvægt vil gøre fordring på en tilsvarende delagtighed i statsbestyrelsen og gøre oprør i det land, hvor de nedsætter sig! – Jeg var jo selv nær ved at tænke derpå. Jeg har måttet forlade mit prægtige hotel og flytte ind på et fattigt tagkammer. Jeg har antaget mit virkelige navn igen. Mine rige og fornemme venner kender mig ikke mere. Man taler nu meget hånligt om den forsvundne grev von

---

¹ Hat, der kan klappes sammen og bæres under armen

Scheinleben der som spiller og fornem eventyrer spillede en kort, glimrende rolle her i staden og uden kundskaber og indsigt gav sig mine af at beskytte kunster og videnskaber. Jeg må tilstå man har ret og jeg er glad ved at ingen genkender hin Grev Scheinleben i den skævfingrede, norske student som man kun ved om at han er relegeret fra universitetet, at han undertiden skal have en raptus og har skrevet et digt som er strengt dadlet af en prosaist der selv siger at han forstår sig på gal poesi. Af nød og trang har jeg påtaget mig at skrive disputater for andre. Jeg sammenplukker dem af en mængde gamle, forglemte dissertationer og mugne folianter¹ som ingen mere læser. Jeg anfører nøjagtigt de benyttede forfattere, thi jo flere citater man således kan anføre og jo mindre man behøver at tage sin tilflugt til sine egne tanker, jo lærdere og bedre synes denne slags arbejder. De betales mig meget godt. Jeg lader mine kunder få æren derfor og nøjes med at gælde for deres afskriver. Men det underligste herved er at de lærde herrer som således benytter mine fingerarbejder virkelig anser sig selv for disse arbejders forfattere og er stolte deraf, medens de ringeagter mig som en blot mekanisk afskriver. Denne skuffelse kan jeg kun forklare mig af en særegenhed i deres organisation. Jeg må formodentlig forekomme dem som en virkelig skriverpen; meget anderledes forekommer jeg mig ikke selv i denne tid. Hos nogle filologer, som gør sig berømte ved nye udgaver af gamle klassikere, har jeg ligeledes megen fortjeneste. Jeg foretager nogle småforandringer i korrekturen efter de forskellige læsemåder og bemærker det som noget vigtigt i noterne. Næst sætteren har jeg det meste arbejde dermed. Vi får det godt betalt, men æren overlader vi til de lærde udgivere som lader deres navn sætte på titelbladet på det sted, hvor man er vant til at se forfatternavnet. Heraf må det vel komme at de synes at forveksle sig selv med forfatterne til disse gamle skrifter, idet de dog som deres forbedrere tilegner sig en endnu langt større fortjeneste. Ingen synes heller at gøre dem denne ære stridig, men jeg har en hemmelig mistanke om at jeg må forekomme dem som en slags værktøj der hører til bogtrykkerpressen. Muligheden af en så forskellig anskuelse har jeg selv haft erfaring for, men disse sansbedrag hos andre har bragt mig på den formodning at om der også har været nogen skuffelse i min særegne synsmåde, har jeg dog ikke været meget galere end andre. Til afveksling giver jeg mig undertiden også af med at være håndlanger på naturforskernes værksteder. Ved dette trællearbejde er det mig undertiden som der farer et glimt af mit forrige klarsyn forbi mine øjne og lige som af en slags kobold-indskydelse² i et anfald af lunefuld overgivenhed bærer jeg mig galt ad med vilje og blander urigtige stoffer sammen. Jeg mærker da tydeligt at jeg foragtes som den største dosmer og betragtes som et kluntet og ubrugeligt instrument, medens dog de nye uventede fænomener og opdagelser jeg derved fremkalder, skaffer mine lærde foragtere stor og udødelig ære.

Det er ret besynderlige forandringer der er foregået med mig. Da jeg var klarsynet og lydhør, ansås jeg for gal og måtte ikke gælde for hvad jeg var. Da jeg blev åndeligt blind og døv og udgav mig for hvad jeg ikke var, ansås jeg for vis og gjaldt for langt mere end jeg var, idet jeg endogså fik æren for hvad andre var eller gjorde. De lærde tilegnede mig jo deres skrifter og forsikrede mig det var fra min lyse og overlegne ånd alle deres fortræffelige ideer var

---

¹ Bøger i stort format

² Indflydelse fra de underjordiske

udgået. Nu da jeg næsten selv giver afkald på at være en levende person eller gælde for nogen verdens ting, får andre stor ære for alt hvad jeg foretager mig, skønt det ikke er en bønne værd. Det er dog en forunderlig verden vi lever i!

~~~~~

Jeg er blevet ked af at være skrivemaskine. Jeg ville i dag bringe mine lærde kunder de sidste afskrifter og fortælle dem at jeg ikke længere vil lade dem pløje med min kalv. Til min forundring fandt jeg ingen af dem hjemme; men jeg så i deres studerekamre nogle afrettede skader, støre og papegøjer, som mellem deres egen naturlige snak opplaprede sentenser og brudstykker for mig af latinske og græske forfattere. Jeg må have fået mine usædvanlige sansorganer igen, hvad enten de nu er ægte eller falske, thi da jeg forlod den sidste af disse lærde fugle, hørte jeg at den store papegøie, der med vred skælden fløj ud efter mig på trappen, blev af en tjener med megen ærbødighed tituleret: Nådige herre!

~~~~~

Alle de menneskeskikkelser, som jeg frygter kun er fantomer eller skinmennesker, går jeg nu af vejen for og jeg søger at slutte mig til en lille kreds af virkelige mennesker. Jeg er blevet huslærer hos grev Stjernskjolds sønner og jeg har megen glæde deref. Det er et par vakre og opvakte, unge mennesker. Den gamle greve selv er en mand af mange kundskaber. Han går meget krum og nedbøjet af gigt og når han gør sig umage for et holde hovedet oprejst, giver denne tvang ham ofte et vist stift og stolt udseende. I hans rolige oldingeøjne fremblusser der ofte en ungdommelig ild og i sin tale synes han undertiden at tage ordene i en anden betydning end den sædvanlige; men når jeg kun agter på tonen i hans stemme, misforstår jeg ham ikke. Som jeg hører, anses han i almindelighed for en sværmer og halvgal mand. Jeg finder ham derimod særdeles åndrig og underholdende. Han har beklædt en anselig statspost, men hans anskuelser var så afvigende fra hans kollegers at han nødtes til et trække sig tilbage i privatstanden. Han lever om sommeren på sine godser. Han er enkemand. En gammel dame af hans familie bestyrer hans hus. Jeg følger med familien til deres landsted i morgen.

~~~~~

Endelig er jeg da blevet fri for alle de vanskabninger og vrængbilleder, som forfulgte mig i den store stad. Jeg lever her på et ældgammelt, gotisk slot, midt i den skønneste natur og har en vid udsigt over havet.

Der er om efteråret en besynderlig ren klang i luften, som jeg altid har fundet en velgørende fred i sjælen ved at fornemme. Enhver røst af mennesker,

dyr og fugle klinger mig især på denne årstid i den frie, klare luft som en tone, der flyver mod himlen fra en evighed-anende sjæl. På denne årstid når naturens vinterdød nærmer sig har jeg også altid set himmel, jord og hav i en renere og klarere skikkelse, ligesom jeg stundom har set det døende menneskes åsyn underligt opklares ved en forudfølelse af den evige frihed.

Hin klarhed i naturen fornemmer jeg nu ofte i en langt højere grad end tilforn og i de stille, højtidelige efterårsnætter er det mig undertiden som jeg virkelig så stjernerne henrulle på deres evige baner og hørte uendelige tonestrømme følge deres skønne og harmoniske bevægelser. De gamle vedtagne stjernebilleder forekommer mig ikke mere som blot vilkårlige tegn og astronomiske hjælpefigurer. Jeg ser dem virkelig – men deres mytologiske benævnelser og afbildninger anser jeg for vildfarende og hedenske forvanskninger af hvad man kun dunkelt har skimtet og anet. Jeg ser masten opdukke af det store himmelskib der henflyver mellem uhyrerne; men dets argonauter¹ er mægtige sarapher² der besejler universets store hav og hævder dets evige love. Jeg ser solene i himmelkæmpens bælte, men orionskøllen i hans hånd er mig et flammende kerubsværd og dyret han bekæmper, er det som profeterne så og som først tusindårige verdenskampe kan fælde. Jeg hører himmelstrømmen nedbruse under kampenglens fod med de tusinde verdener i dens bølger; men over universets store kampplads tindrer der et stort stjerne Kors roligt og stille, hvor svanens vinger suser og himmellyren toner under dens vingeslag. De himmelske harmonier griber i en uendelig mangfoldighed ind i hinanden. Jeg hører de forunderligste overgange i alle mulige tonearter med en frihed, dristighed og storhed som denne verdens tonekunstnere vist aldrig ville udfinde mål og regler for. Hvad de gamle har digtet og anet om sfærernes musik tror jeg således undertiden virkelig at høre. Jeg vil meddele den gamle greve denne min erfaring. Han er den eneste som måske dog ikke vil udle mig når jeg taler om sligt.

~~~~~

Vi stod på altanen og betragtede hav og himmel i det klare måneskin. Jeg syntes atter at fornemme hin himmelmusik og jeg søgte med begeistring at skildre greven min fornemmelse.

”Noget lignende kender jeg” – svarede greven og betragtede mig med livlig deltagelse – ”i min lyrisk begejstrede ungdom var jeg højst modtagelig for slige Indtryk af toner og billeder fra den højere sanseverden; nu er mit Blik mere henvendt på åndens dybere rørelser i livssfæren; men jeg kender allerede fra min barndom en sådan evig, guddommelig grundharmoni; jeg ved ikke om jeg har drømt den – som man kalder det – eller virkelig har hørt den engang med de blot legemlige sanser. Hvad det er, kan jeg ikke udsige, men noget deraf må jeg høre i enhver musik som skal trænge mig til sjælen. Mange af de berømteste komponisters værker forekommer mig derfor fattige, mekaniske og idéløse, undertiden endogså pinlige og sønderskærende; dog jeg ytrer ikke

---

¹ Styr mænd

² Engle af særlig klasse

gerne nogen dom om musik eller nogen som helst kunst. Hvad der fornemmes af en ydre eller indre sans må nødvendigvis virke forskelligt efter den forskellige natur og udvikling af hin sans. Fantasiens og følelsens verden kan derfor ingen almindelige love modtage; det er vist en frugtesløs og afsindig bestræbelse at ville påtvinge nogen et andet syn eller en anden hørelse end han har. Hvad der sønderriver min inderste tonesans som den skrækkeligste misklang, beundres netop af de fleste såkaldte kendere og kunstdommere som de kunstigste, musikalske mesterstykker; derimod kan undertiden en simpel, ringeagtet tonefølge, en gammel kirkemusik, en længst forglemt og uddød folkesangsmelodi ligesom åbne mig en helt fortryllet verden og sætte mig i en henrykkelse som ingen begriber”.

”Mig er det ofte gået således med poesien” – svarede jeg – ”og hvad smagen angår for kunstværkers skønhed har jeg nu opgivet alt muligt forlig med vores teoretikere og kendere. Poesiens dunkle, anelsesfulde regioner har for mig en særdeles interesse; men denne min smag har man fordømt som mysticisme og sygeligt sværmeri”.

Jeg så et roligt smil i grevens ansigt. – ”Den fordømmelse har dog vel aldrig forskrækket Dem?” – sagde han – ”der gives svage karakterer på hvem et spotord synes at virke forvildende og fast tilintetgørende; sådanne menneskesjæle er højst ulykkelige. De forekommer mig som forheksede fugle eller fisk som man kan styrte ud af deres element ved et dadle det og kalde luften tomhed og havet blødagtighed”.

”Jeg skal ikke nægte” – vedblev jeg – ”at jeg stundom har ladet mig forvirre af lignende domme om den åndelige sfære der var min sjæls element og at jeg undertiden, selv når jeg følte mig fuldkommen frisk dog kunne blive underlig beklemmt om hjertet når blot to eller tre mennesker forsikrede mig at jeg vist måtte være dødssyg; men når jeg nøje har betragtet dem der var så omhyggelige for min sundhed og mit liv, har jeg undertiden med stor ynk og forskrækkelse opdaget at de selv ødelagdes af en modsat og langt frygteligere sot som de dog på ingen måde ville vedkendes”.

”Det har De virkelig set?” – afbrød greven mig hastig og betragtede mig nøje – ”De ser altså godt i natten og gennem tåge. Månelyset er Dem kærere, end solskinet. Hvad man kalder virkeligt forekommer Dem undertiden som skin og skuffelse og hvad man kalder drømme og fantasier som virkeligt. De er altså født i en efterårsnat og elsker vel fortrinlig svanens og lyrens stjernegrupper?”.

”Hvor kan De vide det?” – spurgte jeg forundret – ”hvad De der har sagt mig, er unægteligt sandt; men jeg har selv haft en anden formodning om grunden til særegenhederne i min natur. Jeg skal engang fortælle Dem et eventyr som jeg tror har haft en besynderlig indvirkning på mit liv. Mit hang til det vidunderlige må dog uden tvivl være mig medfødt som en arv fra min moder. Der var en tid da jeg endog frygtede for at dette hang kunne udvikle sig hos mig til en slags vanvid”. Den gamle greve smilede roligt og jeg vedblev: ”I eventyret, i spøgelseverdenen, i de østerlandske digtninge, i alt det magiske og vidunderlige, i den hele forunderlige sagnverden og den såkaldte folkeovertros foragtede sfære – finder jeg en uendelig rigdom af poesi. Jeg finder ofte mere sandhed og visdom i et amnestue-eventyr end i de skarpsindigste filosofiske systemer. I oldtidens myter og dunkle symbolik, i de tidligste erindringer fra

menneskeslægtens barndom som den kritiske historiker betragter med et medlidende smil finder jeg ofte en langt højere sandhed og dybere betydning end i de klareste fremstillinger af menneskelivets dagside – lige som natten selv med den store, højtidelige stjernehimmel, med sine anelsesfulde rædsler og henrykkelser, i sin gådefulde sammensmeltning med ånde verden er mig langt mere poetisk og opløftende end dagen med dens travle, håndgribelige menneskefærdsel”.

”De foragter vel altså heller ikke alle de hemmelighedsfulde videnskaber og kunster?” – sagde greven og betragtede mig med et gennemtrængende blik – ”jeg mener just ikke astrologi og alkymi, men især kabala og den hellige teosofi”.

”Ingenlunde!” – svarede jeg – ”selv blot betragtede som vidnesbyrd om den menneskelige ånds forvildelser må disse videnskaber endog for det blotte forstandsmenneske være højst lærerige og underholdende. Mit stærke hang til det vidunderlige har ofte indgydet mig en heftig begærlighed efter kundskab i alt sligt; men frygt for at forvildes af min fantasi og tabe mig i en labyrint af sindsforvirrende drømmerier har hidtil afskrækket mig fra at gøre mig bekendt med disse hemmeligheder. Desuden har jeg savnet den fornødne vejledning”.

”I enkelte grene af disse videnskaber kan jeg måske vejlede Dem til nogen indsigt” – svarede greven – ”men frygter De for at se naturen under sløret, er De ikke skikket til at indvies i dens mysterier”. Ved disse ord forandrede hans ansigt sig pludseligt for mig og jeg genkendte med forbavselse hin skønne olding som jeg havde set i rejsevognen på landeveien ved siden af den dejlige, unge pige. Han stod nu ikke længere som en lille, nedbøjet og sygelig mand for mig. Der var en storhed og værdighed i hans skikkelse og åsyn som indgød mig ærefrygt. Håbet om at gense hin ubekendte skønne opfyldte i samme øjeblik min sjæl med en høj, anelsesfuld glæde. ”Vær min lærer, ædle mand!” – udbrød jeg med tillid og hengivenhed – ”og De skal i det mindste finde en teknemmelig lærling i mig!”.

”Taknemlighed!” – gentog han med et vemodigt smil – ”det er en dyd som er meget sjælden; dog De har et vist blik som behager mig og jeg vil tro Dem. Giv mig nu først et bevis på Deres oprigtighed! De har set mig før, således som De nu ser mig – ikke sandt? men hvad der dengang interesserede Dem mere og hvad der nu også er Dem vigtigere end alle mine kundskaber, er en anden person som er en del yngre og smukkere, end jeg” –

Jeg følte at en pludselig rødme bedækkede mit ansigt. ”Hvorledes er det muligt, De kan vide” – stammede jeg –

”Hvad man ser med klare øjne kan man dog så temmelig forlade sig på” – vedblev han med et roligt blik – ”skønt jeg lige såvel som De har erfaret at tingene i verden kan afbilde sig meget forskelligt i de forskelligt organiserede øjenspejl. Den der således er hildet i skinlivet og de skuffende fænomeners verden at hans tågede blik ikke engang formår at gennemtrænge væsnernes yderste jordhylster, han vil rimeligvis i mig kun se den sygelige oldings skikkelse der med møje hævder sin forrang for dyret i den oprejste stilling, og den der ikke kan se hvad der holder mig åndeligt og mægtigt oprejst og hvad der opløfter mig højt over den natur til hvis herrer og mestre vi dog oprindeligt er skabt – han vil vist heller ikke se andet end en mumie og henvisnet kvindeskikkelse i min datter”.

”Deres datter, hr. greve!” – udbrød jeg hastigt – ”hin himmelske engel ved Deres side var altså Deres datter? Jeg formodede det vel straks. Men siden jeg kom i Deres hus har jeg ikke set hende. – Jeg troede Deres sønner var Deres eneste børn”.

”Hvem anser De da Camilla for?” spurgte han smilende.

”Frøken Camilla?” – gentog jeg forskrækket – ”således kaldes jo den ældgamle dame der bestyrer Deres hus og som jeg aldrig ser undtagen ved bordet”.

”Ganske rigtigt!” – svarede han – ”De har kun set hende her ved bordet, når Deres sind har været henvendt på den fysiske betingelse for legemets ophold, når Deres sjæl har været hildet i den lavere sfære som dyret på en måde har tilfælles med os og som De vel ikke altid ved et helligt ord eller en gudelig tanke plejer at lutre. Har De ved vores ligegyldige bordsamtaler nogensinde set mig som jeg er? Har De nogensinde betragtet den formentlig gamle dame ved min side med et eneste blik hvori der var højere liv og ånd? Den samme skønne Camilla, som De i ungdommelig begejstring hilste henrykt og forbavset på landevejen, har De her siddet hele timer lige overfor uden at tale et eneste sandt besjælet ord til hende. Døden som livet bor i det beskuende øje. Det skønneste, det rigeste liv må synes forældet, hentæret og fattigt for den, hos hvem ikke åndens levende syn forener sig med den legemlige sans”.

”Store himmel!” – udbrød jeg – ”er det muligt!”.

”Er det da forunderligere end hvad De før og ofte har erfaret?” – vedblev greven – ”Jeg ser på glansen og dybden i Deres øjne at det højere syn for sand og evig skønhed ikke er Dem nægtet; men det går Dem som mig og enhver af os lykkelige hvem denne herlige Gave blev givet. Den højere sans er også hos os mangan en gang omtåget og når ånden i os slumrer, ser vi med vores øjne og hører vi med vores øren lige så falsk og forvirret som den store hob med sine halvt udviklede sanseorganer”.

”Men hvor var en sådan sløvhed og blindhed dog mulig?” – indvendte jeg – ”hvor kunne jeg forveksle den herligste ungdom og skønhed med den kraftløse alderdom og” – –

”Og grimhed vil De sige” – tog greven ordet med et mildt og roligt smil – ”den forveksling er lige som forandringen selv kun såre ringe. Hvad naturen sædvanligvis bruger et par menneskealdre til, kan den undertiden fuldende i et døgn. Har De aldrig set et barn dø og blive ældgammelt i en eneste time? Hvor mangan gang har vi ikke i drømme set århundreder fare hen over vores hoved og forvandle tingenes skikkelser i et øjeblik? Om benraden i os træder synligt frem i dag eller om 60 år, det er for det åndelige blik fast uden forskel. Hvad der er evigt og virkelig skønt lider dog ved tidsomvekslingen ingen forandring i sandhed og i hvilken periode af skinlivet vores henfarende skikkelse bliver anskuelig for andre er i sig selv af såre liden betydenhed. Hvad der virkelig er til er væsenligt uforanderlig ét – hvorledes vi ser det er forskelligt og betinget af tid, omstændigheder og sanseudvikling; men den, der ser i åndens og sandhedens lys, ser nu og evigt det samme”.

”For himlens skyld!” – udbrød jeg heftigt – ”lad mig i dette lyse øjeblik se Deres datter og overbevises om at jeg er ved min samling! Er jeg nu ikke afsindig, må jeg have været det tilforn. Jeg er i den pinligste uvished om min hele tilværelse til jeg ser hende”.

Som jeg således talte, åbnede greven en dør som hidtil havde været tillukket og som jeg ikke engang før havde bemærket. En dæmpet men overordenligt dejlig musik tonede os i møde. Vi trådte sagte over tærskelen og stod i en hvælvet af lampetter oplyst gammelgotisk riddersal. Et lille selskab af stille, alvorlige mænd var her samlet. De stod tavse i forskellige grupper på det prægtige gulvtæppe og lyttede til de henrivende toner. Jeg så endnu ikke hvorfra tonerne kom. Da hørte jeg en himmelsk kvindelig stemme forene sig med de smeltende himmelmelodier og nu så jeg det billede som allerede opfyldte hele min sjæl. En ung dame sad ved en harmonika. Hun var skøn som den hellige Cæcilia. Det var hende. ”Camilla! – himmelske Camilla!” – udbrød jeg og uden at tænke på selskabet og den forstyrrelse jeg forårsagede, styrtede jeg hen for hendes fod. Det var mig som jeg opløstes i salighed og for til himmels i en strøm af det evige livs toner. Jeg vidste intet mere af mig selv. Først i dag er jeg kommet til besindelse. Men nu ved jeg det var ingen drøm – det er alt sammen den højeste og skønneste virkelighed. Det er og bliver mig ubegribeligt; men hvad har jeg hidtil begrebet af mit liv? – en verden uden Camilla ville nu være mig langt ubegribeligere.

~~~~~

Jeg lever i en paradisisk tilstand. Jeg ser og taler hver dag med den skønne Camilla og jeg har håb om at jeg ikke er hendes hjerte ligegyldig. Uagtet den næsten overmenneskelige højhed der er udbredt over hendes hele væsen, er hun dog højst barnlig, simpel og naturlig. Det er mig i hendes nærværelse som jeg følte min tilværelse dobbelt, idet jeg dog ganske synes at tabe min personlighed og enhver tanke om mig selv i den nye verden af ideer og følelser, hendes ånd og hjerte og hendes hele elskelige væsen åbenbarer mig. Nu forstår jeg først naturens lyrik og den hele ungdommelige følelsepoesi som gennemtoner alle tider og slægter og med den uendeligste mangfoldighed dog må opløse sig i samme rene, store grundharmoni. Denne genklang af samme dybe tone i al kærlighedsfølelse er lige så langt fra at forekomme mig ensformig som forårsvindens susen i vores gamle bøgeskove eller fuglenes tusindårige sange under den samme store himmel.

~~~~~

Greven har en samling af de bedste antiker. Han har en lille, udmærket malerisamling og et udsøgt bibliotek med et stort, naturvidenskabeligt museum. I disse helligdomme tilbringer vi daglig nogle timer og hvad der i kunst og videnskab er mig højest og vigtigst finder jeg hos den skønne Camilla levende sans og den inderligste deltagelse for. Huslivets daglige sysler besørger hun nøjagtigt, men med den største lethed og næsten uden at nogen mærker det. Jeg er nær ved at tro at sagnet om venlige og tjenstagtige husalfer er

sandhed og at hun ved sin elskværdighed forstår at beherske slige lunefulde væsner lige som hun betvinger alt det nisseagtige og koboldagtige i min natur.

Efter de daglige undervisningstimer med mine elever samles jeg hver formiddag med datter og fader i biblioteket eller i musæet. Den gamle greve meddeler os enkelte skatte af sine kundskaber og erfaringer og afslører os de forunderligste hemmeligheder i naturen. Meget af hvad vores lærde og videnskabsmænd med fornem latter forkaster som overtro og sværmeri viser sig nu for mig i sin dybe og store sammenhæng med åndens inderste væsen, som nødvendige virkninger af en højere natur.

Om middagen sidder jeg lige over for Camilla. Greven ynder munter livlighed ved bordet, men om videnskab og kunst, om naturens og skriftens hemmeligheder vil han da ikke høre tale til dels måske for sønnernes skyld, som med hensyn på deres særegne natur og anlæg først gradvis må indvies i de forskellige videnskaber. Den udvortes verden med dens begivenheder er som oftest genstanden for vores bordsamtaler; dog også deri ved den gamle greve at lægge en interesse og betydning som hidtil har været mig fremmed. Den ligegyldighed, hvormed jeg tilforn har hørt eller omtalt livets daglige erfaringer, er nu forsvundet; jeg hører og ser nu også disse ting i harmonisk samstemning med det indre liv i et andet og klarere lys. Hin forhøjede sansevne, jeg før betragtede som en af og til indtrædende lovløshed i mit væsen, synes nu at være blevet min egentlige og sande natur; men de mangfoldige mislyde og vrængbilleder jeg før i denne tilstand plagedes med, er forsvundet. Såvel greven som hans datter ser jeg nu altid i de samme skønne og elskelige skikkelser og erindringen om hvorledes jeg i min dørskhed og blindhed har kunnet forveksle Camillas engleskikkelse med en gammel, mumieagtig damefigur forekommer mig som en latterlig feberfantasi. Når jeg har læst mine eftermiddagstimer med de unge grever, deltager jeg som oftest med den hele elskværdige familie i spadsereture eller små lystfarer på havet. Om aftenen er her gerne et højst underholdende selskab af musikalske og dannede venner og i den gamle riddersal lever jeg med dem og Camilla i en salig toneverden, hvis stille efterklang tillige med hendes himmelske billede ledsager mig til mit ensomme kammer og vederkvæger mig i paradisiske drømme.

~~~~~

Den gamle greve har et hemmeligt kabinet ved siden af sit bibliotek. Dèr har han for første gang indført mig i dag. På et lukket bogskab, som ingen uden han selv har adgang til, står en underlig buste af en langskægget olding. Det er ingen af de mig bekendte videnskabsmænd og lærde. Jeg spurgte ham hvem billedet forestillede.

”Min ophøjede mester og lærer i naturens og skriftens hemmeligheder” – svarede greven – ”hans navn var Simon Schetachides”.

Dette navn var mig aldeles ubekendt og på mine spørgsmål vedblev greven: ”Han skal først have bragt den sande filosofis hemmeligheder fra Ægypten til Palæstina. Herom nærer jeg dog en begrundet tvivl, da jeg med de

israelitiske lærde antager Orienten selv for moderlandet for al højere visdom. Simon Schetachides' lære er sikkert udgået fra menneskeslægtenes stamfader og fra menneskeåndens højeste klarhed i dens første paradisiske periode. Imidlertid har denne vores videnskabs høje mester den store fortjeneste at han formodentlig i Ægypten har genfundet hvad selv vores hellige fædre til dels må have tabt og forglemt under det ægyptiske trældomsåg. Den guddommelige Moses må dog nødvendigvis have kendt hine traditioner. David, Salomon og profeterne ligeledes. Sagnet om de hemmelige bøger under Salomons trone har måske hensyn hertil, og havde det israelitiske folk bevaret denne kundskab, ville dets skriftkloge og lærde aldrig i afsindig blindhed have forkastet kristendommen. Traditionerne, som ved denne vismand er bevaret, kan imidlertid aldrig ganske have været uddøde blandt hint folk. I det andet århundrede er de først bevisligt blevet opskrevet og de er ikke fri for forvanskninger som nu kun et grundigt studium og en åndelig beskuelse både af det gamle og det nye Testamente kan hæve, idet den således rensede paradisiske traditionslære derved atter kaster det vidunderligste lys over alt hvad der ellers må synes os dunkelt og ubegribeligt både i den gamle og nye åbenbaring. Disse skrifter er højst sjældne og kostbare" – vedblev greven – "Jeg har arvet dem efter min farfar som var en israelit og lærd rabbiner. Han gik af overbevisning over til kristendommen. Min fader arvede store rigdomme efter ham og købte derfor dette grevskab og slot; men denne langt vigtigere skat bekymrede han sig ikke om. Vores slægts farligste arvefjende har han derimod efterladt mig et billede af i denne guldkalv som jeg nu bruger til fodskammel". Med disse ord stødte han med foden til en prægtig guldsommel i form af en kalv som jeg ikke før havde lagt mærke til. "Min fader lod sig adle" – tilføjede greven – han søgte at danne mig til en klog og indsigtfuld statsmand, men til min lykke fandt jeg denne vidunderlige skat som åbnede mig en langt rigere og herligere verden end den, hvori min fader dog i al sin glans og herlighed forgæves søgte tilfredsstillelse og sand glæde". Greven åbnede nu bogskabet og fremtog en ældgammel pergamentsrulle der var beskrevet med hieroglyffer og med syriske og kaldæiske skrifttegn. Han forklarede mig deraf den symbolske del af hin ældgamle paradisiske filosofi om ordenes første hemmelige og sande betydning i de østerlandske sprog og anvendelsen deraf på ethvert andet sprog. Camilla var imidlertid også trådt ind i lønkamret. Hvad jeg ikke forstod, vidste hun straks ved træffende eksempler og livlige billeder at oplyse. Alt blev mig klart og indlysende.

Der er nu gået et lys op for mig som på den vidunderligste måde forklarer mig forholdet mellem ånden og ordet, mellem tanken og dens sande, levende udtryk ved lyd og tegn. Hvad jeg hidtil ubevidst ved mine forhøjede sansevner har set og hørt i enkelte øjeblikke, bliver mig nu først forståeligt. Nu begriber jeg hvorfor jeg ved en dunkel anelse og uden nogen forklarlig grund hidtil ofte har fundet den største galenskab og den tåbeligste misbrug af ordet i så mange verdslige skrifter. Jeg ser nu hvorledes menneskene ved deres fortabelse i jordelivet har forglemt den sande og evige betydning i det besjælede ord og at selv mange, der holdes for gode og udmærkede digtere, dog kun dunkelt har opfattet klangen af hine åndens evige toner. Denne efterklang er det de ofte i rim og kunstige rytmer har søgt at gengive uden at drømme om nogen anden og dybere betydning end den som dyrefantasien med den sløveste

forstand og følelse er i stand til at opfatte. Nu begriber jeg også først hvorledes de samme ord og tegn som i verdslige skrifter især i mekaniske efterligninger af poesiens eller filosofiens former så ofte synes mig kun at udtrykke den højeste åndløshed og sløvhed derimod i den hellige skrift altid har kunnet haft en så uendelig dyb og hellig betydning for mig.

~~~~~

At Camilla og den gamle greve nedstammer fra en israelitisk slægt, afpræger sig skønt og forædlet i deres rene østerlandske ansigtsformer, i de sorte, funklende øjne og den rige hårvækst. Camilla bærer det sorte, glinsende hår i lange fletninger. Når jeg ser hende i den lange, hvide kjortel hun sædvanligt bærer, erindrer jeg mig ofte et dejligt billede der foresvævede mig i min barndom, når min moder fortalte mig de bibelske beretninger om engle der i hvide klæder bragte menneskene glædelige budskaber og forjættelser og som jeg altid forestillede mig under en slags kvindelig skikkelse af en salig overjordisk skønhed. Hun holder meget af fugle. Hun har en stor mængde som tamme flyver ud og ind i hendes lille havestue. Hun finder ofte en barnlig glæde i at synge og tale til dem; men til de forskellige fugleslægter synger og taler hun i forskellige sprog og når de kvirrer og synger, finder hun ofte i deres særegne taktslag og toner en betydning som jeg vel også har anet, men som nu først begynder at blive mig klar og forståelig.

~~~~~

Alle teorier og systemer har hidtil været mig forhadte; de har altid forekommet mig som åndelige fængsler og pinebænke lig hin tyrans jernseng, hvori gæster af enhver størrelse skulle passe, hvermeget de end derfor måtte pines og lemlæstes. Jeg har ofte ivret mod den fordom, forstandshovmod og jammerlige åndsindskrænking der stræber at stemple en særegen anskuelse med et almindeligt gyldighedspræg for at gøre den enkeltes indskrænkethed, smålighed og ensidighed til lov og målestok for det store, sande eller skønne i åndens uendelige verden. Nu har jeg desuagtet indset at der også må kunne gives en teorie og et system for det sande og skønne med en dyb og evig grundvold; men en sådan teori må ikke bygges på menneskeerfaring og menneskekløgt. Den må grunde sig på en åbenbarings evige og urokkelige sandhed. Al intolerance er mig forhad, men skal nogen med mindste skin af sikkerhed og uden afsindig anmasselse helliggøre eller forkætre en åndelig stræben, må han kunne bygge sin myndighed på et urokkeligt guddomsord, eller i det mindste selv tro sig i besiddelse af en sådan guddommelig fuldmagt. Kun en religiøs intolerance kan være menneskelig og tilgivelig; enhver anden synes mig djævelsk eller afsindig selvforgudelse.

~~~~~

Greven antager mundtlige overleverelsers nødvendighed til skriftens fortolkning og påstår at al levende tro gennem årtusinder er næret derved og grundet derpå. Af sine hemmelighedsfulde skrifter har han gjort mig bekendt med en række højest mærkelige traditioner ikke blot fra profeternes og apostlenes tider, men fra menneskeslægtens stamfader og det paradisiske old; derpå grunder han sin fortolkning af skriften; og de grundsandheder, han således har udfundet, bestemmer med urokkelig gyldighed hans domme og synsmåder i alle mulige retninger. Jeg følger ham med forbavselse skridt for skridt og nu ser jeg den teori og det system der må kunne stå og gælde for evigheden og med den højeste klarhed omfatte enhver sand, åndelig stræben og den hele tilværelse. Hvad ville min æstetiske ven sige, når jeg betroede ham at jeg nu virkelig kendte en evig æstetik og havde en åbenbaringstro til grundlov for al digtning? Det er måske dog en lykke at denne hemmelighed ikke er flere bekendt; jeg agter ikke med fanatisk raseri at gøre denne tro gældende, men kom den forvansket ud blandt vores lærde, ville vi snart få filosofiske og æstetiske inkvisitions-domstole og jeg kunne selv da måske blive virkelig brændt på bålet, hvis jeg gjorde indvendinger mod ægtheden af mit eget forvanskede system.

~~~~~

Naturens hemmeligheder bliver mig dagligt klarere og jeg begynder med forbavselse og salig henrykkelse at skue ind i åndernes vidunderlige verden. Det svælgende dyb man tror udspændt imellem ånde verden og den synlige verden forsvinder nu for mit opklarede blik og hvad jeg ofte før har anet og håbet, ser jeg nu er sandt og virkelig; vi lever og rører os dagligt midt i den herligste ånde verden, men vi hører og ser det kun ikke i vores sædvanlige blindhed og dørskhed.

~~~~~

Her ophører optegnelserne i min dagbog og jeg vil fortælle resten som jeg erindrer det.

Jeg havde under mit ophold på grevens slot og i min lykkelige kærligheds-begejstring givet min følelse luft i en del lyriske udbrud som jeg kaldte mysterier og som med sandhed skildrede min hele sindsstemning og den salige, fortryllede verden jeg levede i. Det var min hensigt at lade disse billeder af mit indre liv offentliggøres og jeg sendte dem til min æstetiske ven som jeg selv derved håbede at virke gavnligt på og udrydde af den krasse, åndsfortærende legemlighed, hvori han ved en falsk forestilling om det sande

og skønne havde nedsænket sig. Jeg erindrede ham om vores samliv i Bergen, hvor han med ungdommeligt liv aldeles havde delt mine ideelle, supranaturalistiske anskuelser, som han dog siden med så megen iver havde bestridt. Jeg var så vis på sandheden i min følelse og mit syn og jeg anså erkendelsen deraf for så vigtig for den hele menneskeslægt at jeg end ikke tog i betænkning at beråbe mig på en ordets og åndens myndighed der hævede mig over enhver menneskelig tvivl og indvending mod min umiddelbare beskuelse af det sande og skønne. Til svar herpå modtog jeg følgende brev:

”Min kære Ole Gal!

Kast alle dine sentimentale elskovsposier og afsindige ”mysterier” på ilden og bliv om muligt et fornuftigt menneske! – Kom herhid, du evindelige drømmer med dine kærligheds-sværmerier og evigheds-længsler, med dine måneskinsfantasier og nattergalfølelser! – løsriv dig fra dine gale syner og åbenbaringer og kom hid! Her er nu optrådt en åndelig læge mod hvem jeg kun er en kludrer – her kan du nu blive sund, stærk og dygtig og lære at foragte den elendige blødhed, hvori du er nedsunken. Du erindrer mig om min sentimentale periode i Bergen og jeg skammer mig som en hund derover; men du har ret. Jeg laborerede dengang virkelig af din sygdom; jeg betragtede også min halvt svindsottige nervesvaghed som en hellig, himmelsk gave, en forudfølelse af et højere åndeliv, en opløftelse over jordelivet og alle dets usselheder – en salig tilnærmelse mod de forklarede verden, til samfund med engle og rene ånder – og hvad ved jeg selv hvilken dårekiste-himmel jeg skabte mig af dunst og luft og tomme hjernesvind. En sådan periode har måske ethvert ungt menneske på en 16-17 år med varmt hoved og hjerte, når han uden at kende verden og menneskene har slugt en slump¹ sentimentale romaner og platoniske elskovsdigte eller fordybet sig i pietisternes anelser og drømme, helst når han tillige har en svag mave eller plages af orm. Et vist uroligt sværmeri er den første ungdom naturligt, og om det også en kort tid uddarmer til en sygelig sindsstemning, er det tilgiveligt; men vedbliver man, fej og blødagtig at give en sådan stemning næring, må man til sidst ende i dårekisten eller krepere af galoperende svindsot.

Jeg er, som du ved, for længe siden helbredt for al det galskab der i vores skolegang henrev os i sværmerisk sympati og gjorde os til Orest og Pylades² i føleriets jammerlighed. Dit brev er endnu fuldt af alle slige drømmerier og af hvad der er tusinde gange galere. Jeg iler nu at rive bindene fra dine øjne og vise dig din store vildfarelse. Du har været så levende inde i dit galskab at dit brev endog var nær ved at smitte mig og påføre mig et recidiv³ af mine længst forglemte børnesygdomme. Til min lykke fik jeg i sinde at høre en forelæsning af dr. Stagefyr junior, hin fremmede lærde, som du har set her ved disputatser og eksamina og som jeg nok ved du har en besynderlig fordom imod. Han er nu optrådt her som docent med overordenligt bifald. Jeg havde ikke hørt ham før; jeg havde også nogen fordom imod ham; jeg anså ham for en vindmager og lærd charlatan; men nu deler jeg den almindelige beundring for ham. Han skildrede just menneskeslægtens åndelige trang og alle de vildfarelser og åndelige sygdomme enhver tidsalder og udviklingsperiode nødvendigt

---

¹ tilfældige

² Legendarisk, uadskilleligt vennepar

³ tilbagefald

medførte. Han viste hvorledes det sentimentale, fantastiske og religiøse sværmeri var en nødvendig følge af åndsudviklingens gang i den nærværende tidsalders overgangsperiode fra den ensidige forstands-overvægt til en ny poetisk tilværelse med besindig tilegnelse af fantasiens og følelsens verden i en sund og fuldmyndig beherskelse af naturen og det guddommelige om os og i os. — Dog hans ord kan jeg ikke gentage dig. Det er ikke i enkelte læresætninger, meninger og anskuelser eller i noget bestemt sluttet og indskrænkende system hans lærdom består. Den hele tilværelse ligger klart for hans blik; i hvilken retning han ser hen, udfolder der sig en verden for hans øje og i en veltalenhedsstrøm jeg aldrig før har hørt mage til udvælder der i enhver af hans taler en uendelig rigdom af ideer, som kun få af hans tilhørere kan fatte, men som henriver os alle og viser os tusinde udsigter til et stort, sundt, herligt, nydelsesrigt og dådligt liv. Jeg hører ham nu dagligt. Dem af os, som med mest liv er trængt ind i hans ideer, har han optaget i et hemmeligt selskab; men han kan dog kun gradvis indvie os i hvad der endnu for mængden må være mysterier. Jeg er en af disse lykkelige. Hvad der i dette samfund meddeles os, er såre langt fra at være tomme drømmerier. Kom hid! Se ham og hør ham! Og du skal blive en broder i vores samfund. Dets mål er stort og herligt. Så meget kan jeg kun sige dig derom: Det gælder menneskeslægtens højeste fuldendelse og et virkeligt herredømme over universet ved vores egen åndelige kraft og ved dristig tilegnelse af den os iboende guddomsagt. Jeg svimler ved at tænke derpå; men jeg føler med stolthed at jeg også er en indviet i naturens og fornuftens, i kraftens og sundhedens rige på jorden”.

E. S. ”Jeg har erkyndiget¹ mig om din greve og hans familie. Tag dig i agt for ham! Han er en afsindig kabbalist², måske endog katolik og jesuit³, hvis han ikke, som nogle påstår, er en jøde. Din dejlige frøken Camilla anses for en gammel, grim francaise, som ligeledes skal være forrykt — hun må formodentlig sminke sig stærkt”.

Dette brev meddelte jeg greven på efterskriften nær, som jeg havde frarevet og tilintetgjort.

”Deres ven mener Dem det virkelig ærligt” — sagde greven og betragtede med et roligt smil det sted på brevet, hvor efterskriften var frarevet — ”det samme ville jeg sige om ham, hvis jeg havde læst efterskriften” — tilføjede han. Jeg studsede og greven vedblev: ”Det er en højst mærkelig tid vi lever i: Sandhed blander sig med vildfarelse og menneskeforstanden modsiger sig selv idelig, jo mere den vil stole på sig selv og være selvstændig. Deres ven vil med virkelig omhu redde Dem fra at gå til grunde i tomt fantasteri og blødagtig følelæssværmeri og i denne sin bekymring for Dem har han ikke aldeles uret, medens han dog selv vildledes af et forstandssværmeri til en langt farligere afvej og giver sig den fornægtelsens og selvmodsigelsens ånd i vold, som han fornægter, men ingenlunde forsager”.

Jeg bad ham nærmere forklare sig herom og han vedblev: ”Man er af frygt for den levende ånd og det levende ord blevet så afvant med at høre og nævne

---

¹ forhørt

² Ekspert i uklare, vanskelige eller esoteriske emner indenfor Jødedommen

³ Medlem af Jesuitterordenen, grundlagt 1534 i Paris af spanskfødte Ignatius Loyola (1491-1556) og godkendt af pave Paul III (1468-1549) i 1540

det væsentlige med det sande, oprindelige ord at man ængsteligt søger udtryk der betegner blot døde, abstrakte begreber for at undgå livet og dets betegnelser; man nævner således hellere det absolute end den evige, levende Gud; man advarer for det onde, men ler ad den onde og løgnens fader som et fantom. Når nogen ville nævne Antichrist som en personlig og levende ånd, ville han anses for en pietist og sværmer, medens en stor del af den såkaldte kristenhed dog åbenbart står i hin fornægtende ånds tjeneste. Vil man blot på en forståelig måde ytre sig derom, må man forvandle det levende udtryk til et dødt og kalde hin fornægtende åndsretning naturalisme, rationalisme eller skeptisk filosofi. Man kalder det imidlertid hvad man vil! En sådan stræben må man selv i dens benægtelse erkende og den fornægtende ånd er aldrig virksommere end netop når den fornægtes. Hin fremmede lærde, som med så store, åndelige gaver forstår selv at sætte forstanden i en sværmerisk overspændthed og indvie mysticismens ivrigste bekæmpere i et hemmeligt samfunds mysterier, som har selvforhudelse og egenviljens verdensherredømme til øjemed, denne rejsende docent og filosof må finde tilhængere allevegne, hvor hin fornægtende ånd har venner og tjenere og de må ubevidst slutte sig til ham, fordi han er en mægtig udsending fra ånden, som de hylder og tjener, skønt de nægter hans tilværelse. Til verdens yderste dag vil en sådan stræben finde sted” – vedblev greven – ”den er i sig selv for det guddommelige øje tom og forgæves: Den må i følge sin selvmodsigende natur søge sin tilsyneladende virkelighed i skinnet og sin tilværelse i en evig tilintetgørelse. Men i denne sin intetheds afgrund vil den neddrage verden og menneskeånden med sig. Det såkaldte naturens og fornuftens, det kraftens, sundhedens og frihedens rige der nu i denne retning stræber at danne sig i det skuffende skinliv, finder i tidsalderens åndelige misfostre sine grundpiller. Men at afsløre og omstyrte dem er mit og mine åndsfrænders livsøjemed; dertil virker enhver, som bevidst eller ubevidst arbejder og bygger på det nye Jerusalem i åndens rige. Det var fordum jødedømmets, det er nu kristendommens og enhver sand guddommelig visdoms øjemed. Man kalde os hvad man vil, kabalister, mystikere, sværmere og obscuranter! Hvor ordets sande betydning er forglemt hører de falske benævnelser hjemme. Mystiker og kabbalist i ordets sande og rette betydning har jeg ellers intet imod at benævnes; hvor åbenbaringstro kaldes obscurantisme og følelse sværmeri, har jeg heller intet imod at kaldes en obscurant og sværmer”. Han viste mig nu hvorledes han og hans venner udgjorde et stort, åndeligt samfund der ved tale og skrifter og ved deres hele liv åbenbart bekæmpede hin fornægtende og ødelæggende åndsretning, som han kaldte antikristens bestræbelse for at grundfæste sit rige på jorden. Han viste mig hvorledes denne kamp og dobbelte bestræbelse i enhver tidsalder havde fundet sted, men altid havde ytret sig forskelligt med hensyn på de svagheder og forvildelser der var enhver tid og slægt ejendommelige og hvorledes ofte selv de forstandigste og retsindigste menneskers frygt for ensidighed og overdrivelse ved enhver åndelig bevægelse åbnede hin modsigelsens ånd nye indgange ved modsatte og ofte langt farligere overdrivelser. Ligesom jødedømmens og katolicismens oprindeligt rene og herlige ånd på denne måde var vildledt således – påstod han – måtte nu også den protestantiske stræben ved sin ensidighed udarte og gribes som middel af hin fornægtelsens ånd til en opløsende og selvmodsigende protesteren mod alt

levende og åndeligt; den kulde og død, hvortil dette førte, anså han for langt farligere end alle de forvildelser, som selv den mest dæmoniske misbrug af livet i fantasiens og følelsens overvægts-perioder har kunnet fremkalde.

Jeg hørte hans udvikling heraf med den største opmærksomhed. Meget af hvad han sagde mig var som talt ud af mit inderste og alt, hvad min æstetiske ven havde tilskrevet mig, forekom mig nu som virkninger af en frygtelig og dæmonisk forblindelse. Jeg talte også med Camilla herom og hun havde aldrig forekommet mig skønnere end da hun til sidst i stedet for al nærmere forklaring af hvad hendes fader havde betroet mig med begejstret røst istemte en høj, profetisk sang om det himmelske Jerusalems evige skønhed og herlighed. Hvad andre ville kalde pietistiske udtryk i denne sang forargede mig nu ingenlunde, da de var aldeles bibelske og jeg nu ikke længere delte den almindelige frygt for at høre det væsentlige benævnt med det sande evige ord i dets rette og oprindelige betydning.

En aften gik jeg ene på landevejen, som løb tæt forbi grevens slotshave. Jeg havde netop begyndt på et meget alvorligt advarselsbrev til min æstetiske ven og jeg tænkte på hvorledes jeg skulle gøre ham begribeligt – hvad han efter sin synsmåde måtte antage for umuligt og for den barokkeste grille af en overspændt fantasi – at det nemlig var en farlig udsending fra hin fornægtelsens og modsigelsens ånd som nu henrev ham og så mange forblindede mennesker til at virke for oprettelsen af det fuldkomne intethedsrige ved den tommeste af alle mulige skuffelser under den højeste virkeligheds og menneskeligheds maske.

Ligesom jeg tænkte herpå, så jeg en vogn rulle forbi med en enlig rejsende i hvem jeg til min forbavselse genkendte hin fremmede lærde. Han sad med sin tegnebog i hånden og lod ikke til at bemærke mig, medens han lo højt ved sig selv og syntes at skrive. Vognen var mig allerede af syne, da jeg så et åbent brev flagre hen ad landevejen for vinden. Jeg tog det op og tvivlede ikke på at jo hin mistænkelige rejsende måtte have tabt det af sin tegnebog. Jeg læste brevet da jeg kom hjem og dets indhold ville straks have overbevist mig om den besynderlige rejsendes sande natur og væsen, hvis det ikke havde været skrevet i en vis spøgefuld tone der gav det udseende af et blot snurrigt indfald. Dog dette kunne netop være en listig forsigtighed og maske; jo oftere jeg læste det jo mere troede jeg mig overbevist om at det virkelig måtte være en slags djævelspost jeg havde opsnappet. Men var det skrevet for at opsnappes, måtte dette atter opvække tvivl om dets rette betydning. Det havde form og udseende af et brev, men syntes en ufuldendt indstilling eller rapport og var uden udskrift og adresse. Jeg indesluttede et udtog deraf som bilag i det advarselsbrev som jeg øjeblikkelig lod afgå med posten til min æstetiske ven. Den fremmede lærdes koncept til en indberetning – eller hvad jeg skal kalde det – havde til overskrift: ”Min overguddommelige herre og mester!” og titulaturen ”Deres overguddommelighed!” forekom ofte deri. Det indeholdt i en hånlig, infernalsk¹ tone en ret diabolsk operationsplan til den højere menneskenaturs underminering såvel ved skrift som ved tale og ved stiftelsen af et hemmeligt samfund som under navnet af ”Naturens, dydens, fornuftens og frihedens indviede” skulle samvirke til udbredelsen af det dæmoniske rige

---

¹ djævelsk

på jorden. Den allermødeste sofistikk konvenerede¹ dem især fortræffeligt, forsikredes der, da man med dens snilde former kunne bevise alt hvad man ville og det modsatte af enhver påstand med samme klarhed som påstanden selv, idet netop selvmodsigelsen måtte blive beviset for den dybeste og fuldkomneste sandhed.

Ved åndelige våben skulle riget udbredes og om de verdslige magter behøvede man ikke stort at bekymre sig. Var tanken og viljen først vundet, fulgte armene og kroppene af sig selv. Den nye operationsplan måtte lykkes. Den menneskelige åndsudvikling var kommet til et punkt, hvorfra den enten resignerende måtte gå tilbage til det gamle og forkastede og dertil var forstanden med al dens indskrænkning dog for hovmodig – eller man dristig måtte trænge frem og sætte sin egen vilje og frihed i stedet for ”det absolutes”. – Man havde af visse årsager optaget dette ”fortræffelige udtryk, hvorved man ikke behøvede at nævne hvad man ikke gad hørt” – – –

Dette mistænkelige brev var skrevet med blyant og jeg havde kun som sagt gjort et udtog deraf; men det forunderligste af det hele var at da jeg ville meddele greven brevet selv og høre hans mening derom, var der ikke et eneste ord eller bogstav at se i originalen der nu kun så ud som et smudsigt, sammenkrøllet ark konceptpapir. Jeg lod greven læse mit udtog og han spurgte mig meget alvorligt om der ingen fremmed indflydelse virkede på mit indre syn og om jeg ikke undertiden i harme eller indignation sammenblandede mine egne forestillinger og refleksioner over menneskene eller tingene med deres ydre, ejendommelige skikkelser. Meget af hvad han havde læst i mit udtog syntes ham nemlig bekendt tilforn af vores samtaler. Han vakte herved en tvivl hos mig om den objektive sandhed og pålidelighed af mine mange besynderlige erfaringer. Jeg fortalte ham nu min moders forunderlige eventyr og alt, hvad jeg selv havde oplevet med øjensalven og ringene. Han hørte derpå med den største opmærksomhed. Det lod aldeles ikke til at forundre ham som noget ubegribeligt, men han blev særdeles alvorlig og betragtede mig længe tavs med et skarpt og prøvende blik. ”Jeg har indviet Dem i nogle af naturens hemmeligheder” – sagde han endelig – ”Jeg har ført Dem så vidt som jeg troede De med Deres nærværende udvikling var skikket til. Jeg har nylig end også vist Dem hvor nær ånde verden ligger os og hvorledes vi her i grunden vandrer midt om i den uden at vide det. Den skilsmisse, der desuagtet i vores nærværende liv må og bør finde sted mellem os og de mægtigere såvel højere som lavere ånder, ville jeg netop i dag gøre Dem opmærksom på; jeg ville på det alvorligste have advaret Dem mod at overstige denne grænse; men nu hører jeg med smerte at De allerede for længe siden har oversteget den” –

”Hvorledes!” – spurgte jeg forundret – ”må jeg nu selv imod Dem forsvare mig mod beskyldningen for sygelig overspændthed og sværmeri? Anser De mig endog for at have overtrådt menneskelighedens grænser, fordi jeg måske i min første udviklingsperiode for lidenskabeligt og ensidigt har higet efter idealiteten i livet og i kunsten og fordi jeg mangan gang her, hvor et nyt liv i klarhed og kærlighed er opgået for mig, har tabt mig i en lykkelig drømme verden og i et ocean af et højere livs følelser og længsler der ligesom Urdas hemmelighedsfulde brønd i den nordiske myte synes at ligge uden for verden og den jordiske tilværelses grænser?”.

---

¹ samlede

”Den stræben som bragte Dem hid kan jeg ingenlunde forkaste” – svarede greven – ”det var åndens tidlige, utålmodige tilbagestræben mod dens evige ophav. Kun når ånden hildes i sanseverdenen og fængsles af en kødelig forstands lænker, kan vi komme til at miskende og foragte hin stræben. Hvad der ved den er forkasteligt er som oftest kun dens ensidighed og blinde foragt for den ydre verden, der løsrevet fra ånden må for os tabe al mulig virkelighed. Den vildfarelse har De vel ikke ganske været fri for; dog den er så tilgivelig. Meget af hvad vi udvortes ser er virkelig kun skin; det er visselig ånden og ideerne der giver sanseverdenen realitet, men ingenlunde denne, der giver ånden og ideerne realitet. Det er måske sidste gang vi taler herom” – vedblev greven bevæget – ”og jeg vil forklare mig nøjere. De nævnede den oldnordiske myte om Urds brønd¹. Af hint idealitetens æterhav er det i sandhed at den nye jord og himmel skal fremstå, når den endelige verden selv med dens skinliv og falske guder opløses. Af hin tilblivelsens dybe kilde hentes også i sandhed de evige livsdråber som forfrisker og vedligeholder verdenstræets rødder. Den, der ved hvad det historiske og poetiske liv i sandhed betyder, vil forstå det. Der ligger ofte mere sandhed og visdom i hin gamle hedningefilosofi end mange filosoffer i vores århundrede drømmer om. Dog dertil skal vi ikke behøve at tage vores tilflugt i en kristelig tid for at forsvare den ideale stræben mod en kras realismes spot. Tomhed, sværmeri og luftige hjernesvindler finder den spidsborgerlige realist alle vegne, hvor luftningen fra en højere åndelig verden kommer ham nær og forstyrrer hans rolige, velbehagelige livsnydelse ved anelsen om dens nødvendige intethed. At jeg ikke hører til denne slags sundhedsprædikanter må for længe siden have været Dem klart og dog må jeg bekymret tilstå Dem hint besynderlige eventyr der er indtrådt i Deres liv, vækker en ængstelig formodning hos mig som bliver mig til sørgelig vished jo længere jeg overvejer hvad De har betroet mig om grunden til Deres afvigende sanseerfaringer”.

”Hvorledes?” – spurgte jeg forundret – ”anser De da virkelig hint eventyr og hine huldregaver for noget værre eller farligere end hvad andre ville kalde en forskruet fantasi eller fiks idé?”.

”Kald det hvad De vil!” – svarede greven – ”ved brugen af hine gaver er De trådt i en farlig forbindelse med de halvdæmoniske naturånder der som elementerne selv er mægtige og lunefulde, men kun er velgørende for os, når de uden at beherske vores sind virker stille og afsondret i den dem anviste sfære. Det var en lykke hine farlige ringe blev Dem frarøvet. De har selv erfaret og erkendt til hvilke forvildelser en så tvetydig lykke kunne føre Dem”.

”Med ringene var det blændværk” – svarede jeg – ”men salven har dog vist forhøjet mine sanseevner. Er da ikke enhver sjælden naturgave en himlens velgerning? Og kan der være nogen skuffelse at befrygte derved?”.

”Deres klare, levende sans for livets billeder og toner har jeg hidtil troet var Dem en medfødt himmelsk gave” – svarede greven – ”og jeg priste Dem lykkelig derfor. Nu frygter jeg der også er bedrag og skuffelse ved denne gave og at de lunefulde naturånder kun for en tid har lånt Dem, hvad de måske kan og vil tage tilbage for at bringe Dem i tvivl om den evige sandhed og om den herligheds tilværelse som De dog selv har set og fornemmet. Skulle denne

---

¹ ☞: Urds Brønd. Er en del af den nordiske mytologis verdensbillede. Under Yggdrasil (Livets Træ) ved Urds Brønd samles guderne til rådslagning. Urd er skæbnegudinden

ulykke ramme Dem engang når jeg ikke er Dem nær, så lad Dem ikke forlede af det verdslige og forgængelige i Deres eget sind og af den ensidige forstandshovmod hos Dem selv og tidens højrøstede slaver til at miskende det evige og uforgængelige i Deres eget væsen og i den store, besjælede natur! Foragt aldrig Deres nuværende klare og skønne tilværelse som sværmeri og sygeligt fantasteri, men kom tilbage til mig og jeg skal føre Dem et vigtigt skridt videre i Deres kundskab om naturens hemmeligheder. Hvad de underordnede naturånder formår, det formår en genløst menneskeånd også – og langt mere. Et eneste ord i den hellige skrift har i sin rette betydning og forbindelse langt større magt – såvel til at åbne øjne og øren for det evige lys og de evige livssteder som til at afsløre og omskifte tingenes skuffende skikkelser i verden – end alle mistænkelige tryllegaver af de mægtigste elementarånder”.

”Hvorledes!” – udbrød jeg i den højeste spænding og forbavselse – ”er miraklernes tid da ikke forbi? og formår menneskeånden at forandre naturens og tingenes skikkelse?”.

”Ikke ved sig selv” – svarede greven – ”men vel ved den store ånd hvori den lever og rører sig, ved den guddommelige kraft og almagt i de hellige ord i deres rette og evigt sande forbindelse og betydning. Den, der lever i den almægtiges ånd og vil den helliges vilje, hans vilje må ske med den almægtiges!” – Idet han sagde disse ord flammede hans Øine og hans anselige skikkelse syntes mig at hæve sig med en besynderlig kraft og majestæt. Det var mig som jeg så Moses i det øjeblik da han slog i det røde Hav og tvang bølgerne til at adskilles. ”Denne hemmelighed er den sidste og højeste i mine fædres visdom” – tilføjede han efter et højtideligt Ophold – ”men den kan og bør ikke betros nogen menneskesjæl der endnu vakler mellem Gud og verden og som ikke for evigt har afsagt alt forbund med menneskelivets og naturens fristende og ødelæggende magter”.

”Mig kan og vil De altså aldrig indvie i denne hemmelighed?” – sagde jeg med en smertelig, ydmygende følelse – ”ikke engang når jeg tilintetgør hin hemmelighedsfulde gave fra naturånderne som De anser for så mistænkelig og farlig? Se, her er hin salvekrukke! Den skal aldrig mere gøre mig til en eventyrdrømmer og gæk!” – Med disse ord kastede jeg den ud af vinduet i slotsgraven.

”Det hjælper ikke!” – sagde greven – ”Virkningen af hin tryllegave fornemmer De dog endnu; den udgør for øjeblikket virkelig Deres højeste og eneste lyksalighed. Var De på en anden vej kommet til dette kostelige fortrin og var det derved tillige sikret Dem som et evigt, umisteligt gode – så – ak, ja så” – vedblev han med et dybt suk – ”kunne Deres liv og lykke måske være blevet nøje forbundet med min og mine børns fremtid og Deres stræben efter åndelig virksomhed have fundet en skøn og herlig tilfredsstillelse”.

Han tav og jeg så tårer i hans øjne. Jeg greb hans hånd og navnet Camilla bævede på mine læber. ”Det smerter mig dybt” – afbrød, han mig – ”men jeg ser det – vi må skilles ad. Ikke alene min fred og mine børns vel, men Deres egen vilje vil fordre det. De kender endnu ikke Dem selv og mit livs højeste øjemed er Dem en gåde. Jeg har elsket dig som en søn” – vedblev han, bevæget i fortrinlig, faderlig tone – ”og jeg elsker dig endnu, skønt jeg ser tågen ved dit øje, som vil gøre mig fremmed for din sjæl og dit hjerte. I dag adskilles vores veje for måske først at mødes, hvor ingen skuffelse og intet blændværk mere

findes. Tag den største skat med dig af mit hus, men forlad det inden midnat og træd ikke igen over min tærskel før kobolderne har taget deres gave tilbage og tidens blændværk har vist dig hvad der overlever dens omskiftelser! Jeg kan og vil intet forbund slutte med en gældner¹ til afgrundens magter – med en lønlig overløber² til den fjende jeg evigt må bekæmpe”.

Men afsindig kan og vil De gøre mig, hr. greve!” – udbrød jeg i heftig uvilje – ”De ser min kærlighed til Dem og Deres datter og forskyder mig, fordi jeg ejer en tilfældig lykkens gave som måske kun ikke er evig. – Er det kærligt og retfærdigt?”.

”Dit klarsyn, søn, er ikke blot forgængeligt, men ofte falsk og dæmonisk” – tog greven ordet igen med streng alvor – ”det fremkaldes og næres ikke blot af det guddommelige i dig, men også af det dæmoniske. I den forfængelige stad var det din egen forfængelighed og dit koboldlune³, der bragte dig til at miskende den oprindelige menneskenatur hos dine uvenner og de gække du foragtede. Dine syner var ligeså ofte falske som sande. Dine dyrevisioner var åndløse misfostre af et ukærligt sind og af en højst almindelig higen efter dæmonisk satyrvid og humoristisk lune som du deler med de trivielleste vittighedsjægere. I din ringeagt for den forfængelige skinlærdom har du været nær ved at miskende og foragte al sand og ædel videnskabelighed. Kun din dybere natur og din ærbødighed for frelsens ord har hidtil reddet dig fra at gå til grunde i hovmod og menneskeforagt. – Vi må skilles ad; det er nødvendigt. Kom til mig før midnat og jeg kan velsigne dig og måske vise dig den vej hvorpå vi atter kan mødes i klarhed!”.

Med disse ord forlod han mig. Jeg stod som lynslagen og nedstyrtet fra alle mine ønskers og forhåbningers himmel. Jeg eftertænkte hvert ord han havde sagt mig; jeg overvejede alt, hvad jeg havde hørt og lært af hans hemmelige visdom. Jo mere jeg tænkte derpå jo besynderligere og mistænkeligere forekom det mig altsammen. ”Han er en kabbalist” – sagde jeg ved mig selv – ”han er af jødisk slægt; når alt kommer til alt er han vel til sidst en sværmer eller bedrager. Han må have haft en hensigt med mig som han nu har opgivet. Jeg har røbet ham min kærlighed til hans datter og han griber nu det urimeligste påskud til at bortjage mig. Camilla elsker mig; jeg kan ingen tvivl nære derom. Bliver hun nu her ene hos den gamle drømmer, gør han hende til sidst afsindig med sine hemmelige videnskaber. Mig har han jo allerede gjort halvt forrykt. Han tillod mig at medtage den største skat i hans hus. Hans største skat for mig er Camilla. Kunne og ville hun følge mig, burde jeg da betænke mig på at skuffe den gamle sværmer og redde en ung, smuk og åndrig pige for at gå til grunde her i sværmeri og afsindighed? – Men er det ikke en skammelig utaknemmelighed?” – indvendte jeg mod mig selv – ”Har den gamle, sværmeriske herre ikke vist sig imod mig som en fader? Har han ikke i det mindste troet at meddele mig det ædleste og bedste han ejede i sine visdomsskatte og sin hemmelighedsfulde åndsrigdom?”.

Jeg havde en lang og smertelig kamp med mig selv. Endelig sejrede min heftige lidenskab for den skønne Camilla og jeg erindrede mig af min filosofiske moral at det var ret at skuffe afsindige mennesker til uskyldige

---

¹ Skyldner

² Desertør

³ Kobold betyder nisse og er kendt for at være lunefuld

menneskers redning. Jeg blev den hele dag på mit værelse og lod som jeg var upasselig. Medens jeg beredte mig til min bortrejse, lagde jeg en plan til at bortføre Camilla og den lod sig lettelig iværksætte, når hun kun selv var villig dertil. Min kærlighed var så heftig at jeg ikke tvivlede på at kunne overtale hende. Jeg bestak den tjener der opvartede mig og han lovede at holde med en lukket vogn ved haveporten i aftenskumringen. Jeg oppebiede¹ nu kun den time på eftermiddagen, da jeg vidste den gamle var i sit lønkammer, de unge grever i den modsatte fløj og Camilla ene i den lille havestue hos sine fugle. Endelig slog den forønskede time. I den heftigste uro og spænding gik jeg sagte ned af trappen og nærmede mig gennem flere øde værelser til havestuen, hvor jeg hørte Camilla synge og spøge med sine fugle. Jeg sluttede deraf at faderen endnu ikke måtte have sagt hende noget om min bortrejse og jeg håbede den pludselige underretning derom nu også skulle bidrage til udførelsen af min plan, der var beregnet på overraskelse og vores gensidige kærligheds styrke i tilståelsens første begejstrede øjeblik. Fik hun tid til overlæg og betænkning, frygtede jeg for at hendes kærlighed til den gamle, underlige fader dog skulle få overvægt og holde hende tilbage. Ved nu at høre hendes sorgløse sang standsede jeg et øjeblik og betænkte den uro og anger jeg måske dog ved mit dristige eventyr beredte hende, og hvorledes den gamle fader ville føle sig forladt ved savnet af sin eneste datter; men min kærlighed overvandt enhver betænkelighed. ”Det er pligt” — sagde jeg ved mig selv — ”du redder en uskyldig sjæl fra sværmeriets og pietismens fordærvelse og fra en afsindig kabbalists snarer; en sådan åndelig nød og fare bryder selv naturens første love og familielivets helligste bånd”. - Jeg åbnede døren til havestuen og trådte ind. Hun stod med ryggen til mig ved et fuglebur og syntes ikke at have bemærket mit komme. ”Dejligste, elskværdigste Camilla!” — udbrød jeg — ”himmelske engel på jorden! Jeg må herfra, men først må jeg sige Dem hvad jeg har følt fra det første øjeblik jeg så Dem og hvad ikke et helt menneskelivs omskiftelser kan forandre eller udslette af min sjæl — jeg” — — —

Hun vendte sig nu om og med forfærdelse blev jeg stående målløs og troede at se en levende mumie i Camillas dragt. Hun stod atter for mine øjne som hin ældgamle, udtærede dame og ligesom min æstetiske ven havde beskrevet mig hende. I dette ulyksalige øjeblik da jeg i det heftigste elskovsraseri ville bortføre hende, forekom hun mig som en rynket, stiv francaise der gik i barndom og snakkede fransk med sine papegøjer. Uden at sige et ord mere styrtede jeg ud igennem havedøren og rev et par fuglebure omkuld i min heftighed. Jeg hørte Camilla med klagende stemme ynke de små fugle som jeg havde såret og forskrækket. Hendes dejlige, velkendte stemme sønderrev mit hjerte og havde nær kaldet mig tilbage, men skrækbilledet jeg havde set stod endnu for mine øjne, og som jeg var jaget af onde ånder fortsatte jeg min flugt gennem slotshaven og standsede ikke før jeg stod på landevejen. Nu besindede jeg mig først og gik langsommere. Der var ingen fare på færde. Ingen sjæl forfulgte mig; jeg gik ene på den øde landevej og havde kun haft i sinde at gøre en gammel dame en kærlighedserklæring samt formå hende til at lade sig bortføre af mig. Jeg udbrød i en høj latter over mig selv og min fornuderlige stilling, medens jeg dog tillige følte mig besynderligt nedslået og sørgmodig stemt som den usleste betler der havde drømt han var konge og så

---

¹ afventede

scepteret i sin hånd forvandlet til en tiggerstav. Jeg troede nu at greven med sin kabbalistiske filosofi måtte have forvirret min hjerne og at alt det forunderlige jeg havde oplevet på hans slot var lutter sværmeri og galskab, såvel som min moders eventyr, min historie med ringene og mit formentlige klarsyn. Jeg erindrede nu at jeg som en afskediget huslærer, der forlod grevens slot dog ikke behøvede at rejse til fods og at jeg desuden havde ladet alle mine sager ligge på mit værelse. Jeg besluttede at gå tilbage til slottet og tage ordenlig afsked uden at lade mig mærke med min forulykkede plan eller min senere, fornuftige opdagelse.

Det var imidlertid blevet aften. Da jeg kom til haveporten, så jeg den bestukne tjener efter aftale holde der med grevens lukkede rejsevojn. Jeg blev blussende rød af skam, men fattede mig hastigt. ”Kør kun ind igen!” – sagde jeg – ”det hele var en spøg jeg ville have haft med greven og hendes nåde; men det var dog måske upassende. Vejret er også slet og det er for sildigt at køre lysttur for gamle folk”. Tjeneren syntes med møjje at tilbageholde en ondskabsfuld latter idet han nikkede og adlød.

Jeg gik nu langsomt op til slottet i den allerulykkeligste stemning. Det var mig som jeg havde været i det saligste paradys, men så mig udstødt derfra på den ynkeligste og tommeste alfarvej. Det gamle, gotiske slot forekom mig som et fangebur, som en skummel, uhyggelig bolig for ugler, flagremus og gale mennesker. De gamle, forfaldne tårne og de takkede gavle forekom mig som plumpe og smagløse levninger fra en barbarisk tid. Havets brusen under de gamle, mosbegroede borgmure lød mig ensformig og kedelig lige som strandmågernes skrig over tårnfanen. Søluften var mig væmmelig og erindrede mig kun om alle en sørejses ubehageligheder. I baggården brølte mig herregårdskvæget lige så afskyeligt som malkepigerne skreg og ved stalden løb svinene på møddingen med krager på ryggen og med rådden halm i munden og spæde mig slud og ondt rejsevejr. Jeg hørte greven var i sit lønkammer og jeg gik derop for at sige ham at jeg rejste. Jeg gik gennem musæerne og biblioteket, hvor jeg før så ofte og inderligt havde glædet mig og hvor jeg havde gjort udkast til en række poetiske og videnskabelige værker, som jeg håbede skulle være evige som min ånd og virke opløftende og velgørende på alle kommende slægter. Månen skinnede nu ind på billedstøtterne og boghylderne; men gibsbillederne så mig ud som hæslige, nøgne lig og jeg syntes at høre træormene gnave i de gamle hylder som i ligkister. Jeg tænkte på al den unyttige flid og lærdom her opbevarede til forrådnelsen. De her i kalveskind begravnede forfatteres stolte håb om udødelighed og om oplivende indvirkning på efterslægten forekom mig nu ret latterlig. Al åndelig stræben var mig tom og frugtesløs; alt håb om at udrette noget i verden var mig nu galskab og forfængelighed. Navn og eftermæle syntes mig så tåbeligt og afsindigt et hjernesvind at jeg udbrød i en bitter latter, idet jeg sparkede til en bunke klassikere der var halvt fortærede af møl og lå nedtagne som makulatur¹ på gulvet. Jeg åbnede døren til grevens lønkammer. Der sad han med slobrok og nathue i sin store lænestol med en glaslampe for sig og så mig ud som en forhungret skomager i sit smudsige værksted. Al den højhed og storhed jeg før havde set i grevens ansigt var forsvundet og jeg så nu kun en nedbøjet, sygelig

---

¹ Værdiløs litteratur

olding i hvis matte øjne der endnu glimtede en rest af sværmerisk fantasi og vanvittig ild.

”Kommer du dog for at medtage min velsignelse? Søn!” – sagde han med svag stemme og gjorde forgæves et forsøg på at rejse sig.

”O ja, Deres højvelbårenhed!” – svarede jeg i ligegyldig forstemthed og bukkede – jeg vil ærbødigst anbefale mig i Deres gunstige erindring!”. Hans ynkelige skikkelse vakte dog min medlidenhed og jeg anså det for pligt både mod ham og mig selv så høfligt som muligt at sige ham den rene sandhed. ”De har vist ment mig det meget godt, hr. greve!” – vedblev jeg – ”men jeg må beklage at jeg ikke før har fået øjnene op og set den ulykkelige vildfarelse og det sygelige sværmeri hvortil en overspændt fantasi og en alt for varm følelse har henrevet Dem, men hvorved De spilder Deres liv og kræfter på fantomer der kun gør Dem selv og andre ulykkelige. De havde også nær forstyrret hovedet på mig, men at De ikke har ment det ilde med mig, er jeg overbevist om og jeg skylder Deres højvelbårenhed dog på en måde en slags taknemlighed”.

”Ja så” – sagde greven med et vemodigt smil og betragtede mig nøje – ”det er altså taknemlighed der bringer Dem til mig? Var det også denne skønne dyd der bragte Dem til at opgive planen med min datter, uagtet den filosofiske moral jo tillader Dem at bedrage en vanvittig fader for at redde datterens forstand og gøre hende lykkelig?”.

Jeg følte mig ligeså beskæmmet som jeg blev forbavset ved disse grevens ord. Tjeneren måtte altså have forrådt mig eller denne forunderlige mand måtte endogså have kigget ind i min sjæl og gættet mine tanker. Jeg vidste ikke hvad jeg skulle svare. ”Min kærlighed til hendes nåde komtessen” – stammede jeg – ”var en vildfarelse og et blændværk som alt det andet. Min bortførelsesplan var en romangrille, en uheldig fantasi, en forslidt og aldeles uoriginal idé. Jeg agter nu om et øjeblik ganske prosaisk at forlade slottet og beder Deres højvelbårenhed undskylde et poetisk misgreb i mit liv som hidrørte fra en overspændt og sygelig stemning”.

”Modtag hvad jeg skylder Dem for mine sønners undervisning!” – sagde nu greven hastigt og rakte mig en rulle dobbelte louis’dorer¹ – ”Gid det må gå Dem vel” – tilføjede han med et dybt suk – ”Gid De må finde vejen til lys og sandhed! Kun på den vej kan vi atter mødes her eller hist. Skulle De engang føle levende trang dertil, så kom ihu hvad jeg har lært Dem og benyt Dem af denne kostelige vejviser som jeg vil medgive Dem tilligemed min tilgivelse og faderlige velsignelse!”. Med disse ord rakte han mig et lille håndskrift som jeg allerede kendte og som jeg vidste han satte stor pris på. Det indeholdt et af ham selv forfattet udtog af den kabalistiske lære om ordenes og bogstavernes hemmelige og hellige betydning. Han lagde med det samme sin skælvende hånd på mit hoved.

Hans venlighed rørte mig, men da jeg modtog bogen, havde jeg dog møje med at tilbageholde et medlidende smil over det besynderlige sværmeri og den overtro jeg nu endog skulle medtage dette minde om.

”Har jeg nogen anden skat som De hellere ville medtage til min ihukommelse?” – spurgte oldingen og betragtede mig nøje – ”Sig frem! Den skal ikke blive Dem nægtet”.

---

¹ Franske guldmønter; én louisdor svarede til ca. fem rigsdaler

Jeg rystede på hovedet og fremsagde tankeløst nogle sædvanlige artigheder, men i det samme faldt mit blik uvilkårligt på den kostbare guldsommel som han havde under sin højre fod. ”Den skat han dør så hånlige træder under fødder” – tænkte jeg – ”den er unægtelig mere værd end hele hans dårekistevisdom; hans fader har dog bedre vidst at skatte hvad der har solidt og virkeligt værd”. Til min forskrækkelse troede jeg at jeg måtte have udtalt højt, hvad jeg blot flygtigt tænkte; thi jeg så en harmfuld og smertelig bevægelse i den gamle greves ansigt. ”Vil du tilbede guldkalven, forblindede, så tag den!” – udbrød han og rejste sig heftigt, idet han rev en lang rift i sin silkeslobrok og stødte guldsommel foragteligt fra sig med foden – ”tag den” – vedblev han – ”og dans om den i din ørken! Men dyret skal være din herre, til du kalder på Den som er mægtigere, og du ser din afgud er dynd!”.

Det var mig et øjeblik som hans skikkelse atter blev høj og ædel i hans harme; men snart sank han mat tilbage i sin lænestol og jeg så kun den lille, vanvittige mand med det udtærede jødeansigt.

”Det er naturligt at vi nu fra vores forskellige synspunkter må betragte og vurdere tingene i verden noget forskelligt, hr. greve!” – svarede jeg med rolig fatning – ”selv hvad De med så megen uvilje har skænket mig, skal være mig en kær erindring om Deres bevågenhed; men det forsikrer jeg Dem dog at jeg med endnu større omhu skal bevare Deres håndskrift, om jeg end aldrig ønsker et indvies dybere i den visdom det indeholder. Erindringen om Deres velvillige sindelag imod mig og om det besynderlige fantasiliv jeg her har levet vil dog aldrig ganske kunne udslettes af min sjæl”. Med disse ord forvarede jeg bogen i min brystlomme og ville med nogle sædvanlige artighedsformer række greven hånden til afsked; men han holdt den højre hånd for sine øjne og gav mig med den venstre tegn til at gå. Da jeg gik ud af døren, kastede han endnu et smerteligt blik efter mig og jeg så hvorledes tårerne rullede ned af hans blege kinder. Jeg blev heftigt rystet ved dette syn og var nær ved at vende tilbage og styrte mig i hans arme; men da stod atter skræmmebilledet af hans gamle datter og det hele dårekistevæsen i hans hus advarende for mig og jog mig bort. Jeg ilede med afrejsen; dog tog jeg først afsked med de unge grever som holdt meget af mig og var ret bevægede ved at sige mig farvel. Jeg spurgte til Camilla. Hun var upasselig, hed det, og kunne ikke se mig.

I den forunderligste stemning kastede jeg mig på vognen og rullede ud af slotsporten. I baggården blev kusken standset af to tjenere der kom slæbende med en tung sæk som de lagde op i vognen til mig. ”Fra greven!” – sagde den ene – ”det er noget skramleri De nok har glemt”. ”Godt!” – sagde jeg og befølede sækken. Det var den svære, kostbareommel som jeg i min forvirrelse og smerte over afskeden aldeles havde forglemt. ”Guldkalven!” – sagde jeg til mig selv med en hemmelig uro – ”Nu ja, den skal snart få fødder at gå på. Til at danse har jeg just ingen lyst og til en ørken rejser jeg ikke heller; men der var dog mening i hans galskab: Det hele liv er mig nu dog øde og tomt”.

~~~~~

Det varede længe inden jeg kunne udrive mig af den nedslående sindsstemning den dags begivenheder havde sat mig i. Først da jeg ankom til hovedstaden og så mig atter i stand til at deltage i alle den store verdens herligheder og forlystelser, blev jeg efterhånden tilfreds og munter igen. Jeg bortslog tanken om greven og hans datter som en afsindig drøm. Den hemmelighedsfulde bog indsyede jeg dog i min kjortel for altid at bære den hos mig, men tillige for aldrig at fristes til at åbne den. Den kostbare guldkammel forvarede jeg som en helligdom; den var virkelig støbt i form af en liggende kalv eller et andet firføddet dyr. Arbejdet var slet, men guldklumpens reelle værdi gjorde mig til en hovedrig mand.

Det var min første plan at lade guldklumpen smelte og omsætte i rede penge; men hver gang jeg betragtede den, syntes det mig synd at ødelægge og adsprede en så herlig, samlet skat. Jeg fik en vis ærbødighed for den store magt over tingene i verden en sådan rigdomsmasse indesluttede og jeg fandt ofte en besynderlig glæde i at betragte den glinsende vanskabning. Hver gang jeg i min ensomhed overlod mig til denne nydelse var det mig som den hele verden med alle dens vellyster og herligheder dansede om mig og jeg kunne undertiden således henrives af disse tillokkende fantasier at jeg selv i min glæde sprang og hoppede om min skat. Da erindrede jeg vel stundom med en slags gru den gamle greves ord om dyrets herredømme og guldkalvedansen i min ørken; men jeg vidste at jeg ved dette kostelige dyr for en stor del var herre over tingene og menneskene i verden; det lystige, nydelsesrige liv jeg nu kunne tilegne mig hvilket øjeblik jeg ville, var mig heller ingen vansmægten i ørkenen; jeg smilte medlidende ad alle slige hellige talemåder og ad den stakkels gamle sværmer, der ikke bedre vidste at sætte pris på så virkelig et gode.

Jeg besluttede at rejse udenlands. Til det første år havde jeg tilstrækkelige rejsepenge. Jeg lod gøre et skrin til guldbilledet, købte en magelig rejsevogn, satte min skat på forsædet – og rejste.

Hver gang jeg kom til et værtshus, hjalp jeg selv omhyggeligt mit kostbare klenodie af vognen; jeg lukkede mig inde på mit kammer og glædede mig ved at åbne skrinet og beskue min mægtige rejsefælle. For ikke at have nødig at skille mig fra denne solide ven levede jeg overordenlig sparsomt og nød kun det allernødvendigste til livets ophold. Jeg solgte min vogn og tog til takke med karrer¹ og de ringeste fragtvogne. Når jeg kom til en stor og mærkelig stad, lejede jeg mig et fattigt tagkammer i et af de mindste og smudsige stræder for ikke ved overdådighed at drage tyvenes og bedragernes opmærksomhed hen på mig. Jeg forlod aldrig min stue for at se mig om eller tage del i selskaber og forlystelser, men jeg fandt i min idylliske ensomhed en stille, huslig glæde i at beskue mit klenodie. Det plumpe kalvebillede blev stedse skønnere og ædlere for mine øjne; jeg fandt det langt herligere end de berømteste antike billedstøtter der dog kun var af gips eller marmor. Undertiden forekom kalven mig endogså levende; jeg syntes tydeligt at se et par små, funklende øjne skinne ud igennem dens hule hoved; jeg så en majestæt i dens åsyn som den var en fyrste eller konge over ånderne og når jeg ret levende forestillede mig hvad det var for et hartad² almægtigt væsen jeg havde for mig, kom der næsten en slags andagt i de uvilkårlige udbrud af min ærbødighed.

¹ ♂: Kærre; tohjulede køretøjer, ofte enspændervogne

² næsten

En nat som jeg lå vågen på mit hårde, tarvelige leje og i det klare måneskin betragtede min mægtige verdensgud der stod på et bord tæt ved mig ved sengen, udstrakte jeg i min henrykkelse armene imod den som for at tilbede den; men da blev det pludseligt for mine øjne som billedet bevægede sig og guldkalven skred ned fra bordet og lagde sig med en okses vægt over mit bryst. Jeg ville befri mig fra den uhyre byrde, men det var mig umuligt. Uhyret blev større og større. Det var mig som verdensmassen var blevet til et guldbjerg og nedknugede mig i uhyrets skikkelse, medens der bestandigt tonede en lyd for mine øren som slangehvislen. Jeg var en afmagt nær; jeg kunne hverken røre mig eller råbe om hjælp. Desuden lå mit tagkammer afsondret og jeg havde som sædvanligt med låse og skodder spærret enhver adgang til mig. ”Herre Jesus!” – skreg jeg endelig med fortvivlet anstrengelse og det lykkedes mig som med krampestyrke at vælte byrden fra mit bryst. Jeg følte mig som sønderknust i alle lemmer; jeg rejste mig udmattet og så mig om i stuen. Månen skinnede endnu klart. Bordet var omvæltet. På gulvet lå det vanskabte afgudsbillede. Det kom mig for som det var knust i faldet. Uagtet al den kval det havde voldet mig, var det dog nu én gang en elsket og dyrebar genstand for min agtelse og jeg bøjede mig bekymret hen over det; men da så jeg en spraglet slange stikke hovedet frem af det knuste kalvehoved og bevæge tungen hvislende imod mig. Med et forfærdelsesskrik sprang jeg op og ville undfly, men jeg var næsten nøgen. Døren var ikke til at få op i en hast og slangen, der var krøbet helt ud af sit skjul, forfulgte mig med oprejst hoved i fæle bugter. Fortvivlelsen gav mig mod. ”Vig fra mig, Satan!” råbte jeg og greb en ildtang til forsvar. Det lykkedes mig nogle gange at kaste Slangen tilside; men den kom bestandig igen og jagede mig længe om i stuen. Jeg slog fra mig og bad på én gang så godt jeg kunne. Endelig lykkedes det mig at få den fat om hovedet med ildtangen. Jeg klemte til af alle kræfter, men det var mig ikke muligt at klemme den ihjel. Den snoede sig med halen om mine nøgne ben, medens dens øjne gnistrede og en gul fråde randt den ud af munden. I denne nye pinlige Laokoonsstilling¹ måtte jeg stå til det blev morgen. Da den første solstråle skinnede ind til mig gennem ruderne, så jeg med forbavselse at jeg måtte have raset eller gået i drømme. Der var ingen slange at se, men hvad jeg holdt så fast på med ildtangen var mit spraglede, elastiske strømpebånd. Guldkalven var rigtignok sønderknust og jeg så nu at den kun bestod af en slags forgyldt ler af en besynderlig hårdhed og vægt. Mellem dens ruiner lå en lille pergamentsstrimmel beskrevet med hebraisk som jeg dog endnu forstod noget af. ”Se! Din afgud var dynd og din metalkærlighed vanvid” – stod der – ”men dyrets ånd har mange skikkelser – Sandheden er kun én”.

”Snak har vi nok af!” – sagde jeg ærgerlig og kastede sedlen fra mig – ”der ligger nu mit hele fyrstendom over kræfterne og tingene i verden og jeg er en prakker² igen som før. Den gamle greve var dog klogere end jeg troede. Han gav ikke det rene guld bort, hvor han kun behøvede en klump ler til at præke visdom for mig i hans fraværelse og holde mig for nar med forslidt moral. Nu vel! Han har dog gjort mig en virkelig tjeneste. Nu ved jeg da også af egen

¹ ☪: Laokoon; i græsk-romersk mytologi en trojansk Apollon- og Poseidonpræst. Under en ofring blev han og hans to sønner bidt og kvalt af slanger, jf. *Den store danske encyklopædi*. Skulptur i Vatikanet: *Laokoön-gruppen*, angivet som fastlåste figurer i den opgivende kamp

² ☪: Tigger, fattig og forarmet

naragtig erfaring hvad gerrighed er for en gal fantasi og fiks idé og hvorledes israelitterne kunne tilbede guldkalven. For den galskab er jeg nu dog helbredt for mit hele liv – og måske for troen på de onde ånder med; nu ser jeg jo tydeligt at det kun er drøm og fantasi til hobe. Her har jeg jo gået som en nar og ført krig med et strømpebånd den hele nat. En prakker er jeg dog heller ikke endnu” – vedblev jeg og stak min velbevarede lousid’orrulle¹ til mig – ”men nu vil jeg ikke længere samle på skatte! Jeg vil se mig om og nyde livet som et ordenligt og fornuftigt menneske”.

Jeg havde i mit gerrighedsraseri, medens jeg virkelig var nær ved at tilbede den formentlige guldkalv ikke alene sparet på mine rejsepenge, men endogså ågret² med dem som en gammel blodsuger. Nu lo jeg ad den hele galskab. Jeg ville måske have foragtet mig selv derfor, hvis ikke denne lave og smudsige lidenskab, der var min natur så aldeles imod, var forekommet mig som en virkelig sygdom eller en slags naturlig djævlebesættelse som jeg nu med glæde følte mig fuldkommen helbredt for. Jeg klædte mig atter anstændigt på og forlod min jammerlige bolig for at bese den fremmede stad og søge dannede menneskers omgang.

Den første jeg så, da jeg gik ud af min gadedør, var en Person der gik foran mig og syntes at komme fra det samme hus som jeg. Hans gang og klædedragt var mig bekendt. Han bar en kort, sort kappe med en meget langskødet kjole under og trådte noget stift på den ene fod; han gik meget hastigt og forsvandt i en barberstue, hvor det lod til at han søgte hjælp for nogle sår eller tryk i hovedet, thi han havde et klæde om begge tindingerne og var ganske blå og opsvulmet i ansigtet. Dette så jeg først, da han gik op ad trappen til barberstuen og uagtet hans ansigt var hæsligt fordrejet og hovedet næsten så ud som det var voldsomt sammenklemmt, kendte jeg dog hin fremmede lærde som jeg havde haft så underlige forestillinger om, men som min æstetiske ven havde beundret så højt under navnet dr. Stagefyr junior. Jeg kunne ikke forhindre at jo dette besynderlige møde bragte mig på allehånde underlige tanker som jeg dog øjeblikkeligt forjog for ikke at komme ind i mine gamle, fikse ideer igen. Det faldt mig nemlig ind at hvad man kaldte drøm og fantasi dog næppe kunne være noget aldeles tomt og ikke tilværende, men måtte være fornemmelser af fænomener som man ikke i den sædvanlige vågne og rolige tilstand kunne opfatte. Intet syn og ingen åndelig erfaring lod sig bortforklare og tilintetgøre – mente jeg – fordi man kaldte det et fantom, en drøm eller en indbildning. Hvad man i en såkaldt abnorm, sygelig eller overspændt tilstand med det åndelige syn erfarede, syntes mig måtte have samme krav på virkelig åndelig tilværelse som hvad man med en skærpet eller forhøjet ydre sans fornemmer fordrer erkendelsen af virkelig legemlig tilværelse. At der måtte gives et dobbelt indre syn med hensyn på den lavere eller højere sanseverden man uden den legemlige sans kan opfatte, syntes mig uden for al tvivl, og at man ved at gå over fra den ene til den anden sansende tilstand ofte måtte sammenblande og forveksle de forskellige verdners fænomener, syntes mig tilstrækkelig klart af erfaringen. Således anså jeg det for ganske tænkeligt og forklarligt at det var dr. Stagefyr junior der som en ond ånd havde vist sig for mig i slangeskikkelsen og at det var ham og ikke mit strømpebånd jeg havde

¹ Se side 30 ???

² Draget nytte af, drevet åger, jf. ågerrenter

klemte så drabeligt med ildtangen. Dog dette tog jeg mig vel i agt for at sige til nogen da jeg var vis på det ville gælde for den latterligste galskab. Det forekom mig også selv højst usandsynligt at så mægtig en person skulle behøve at søge hjælp på en almindelig barberstue. Siden hørte jeg at denne berømte lærde holdt politiske forelæsninger i den fremmede universitetsstad med stort tilløb, men at nogle hældørede¹ sværmere beskyldte ham for at udbrede en jesuitisk moral og mislede² ungdommen til lovstridige foretagender, hvorfor han og hans entusiastiske tilhængere var kommet i mistanke hos frihedskuende regeringer og undertiden var udsatte for undersøgelser, hæftninger og allehånde inhumane forfølgelser. Men, som jeg hørte, voxede netop herved hans tilhængeres antal der som frimodige sandhedsvener satte deres største ære i at forfølges som martyrer for den åndelige frihed og for menneskeslægtens højeste rettigheder. Uagtet alle de lovtaler jeg hørte over denne geniale og skarpsindige filosofs bestræbelser for humanitet og folkeoplysning, havde jeg dog en dybt indgroet fordom imod ham og jeg stræbte efter evne ved alle lejligheder at bestride hans meninger og synsmåder, hvor de var blevet udbredt blandt folket; thi de galskaber man kun skrev eller talte om på latin eller afhandlede i de lærdes indskrænkede kredse, anså jeg det ikke for umagen værd at bekymre sig om. Min gamle higen efter en stor og indgribende åndelig virksomhed vågnede derved påny; men før end jeg troede i nogen bestemt retning at kunne virke på det åndelige liv, mente jeg med rette at jeg måtte kende mig selv noget nøjere og benytte min rejse til at omgås mennesker i alle stænder³ og forhold for at se hvor det liv egentlig var at finde som jeg ville virke på.

Universiteterne syntes mig som menneskeåndens højere opdragelsesanstalter i denne henseende vigtigst og jeg besøgte som videnskabelig gæst adskillige af de mest berømte. På et par docenter nær af dr. Stagefyrs skole, der ved et levende foredrag og en blændende sofist⁴ forstod at henrive den studerende ungdom og vække tvivl om al mulig sandhed, fandt jeg dog kun få undtagelser fra den gamle akademiske slendrian med den dorske oplæsning af død lærdom som jeg allerede tilstrækkeligt kendte og jeg fandt det helt besynderligt at man endnu tvang de studerende, der ville have embeder i staten, til timevis gennem halvårige kursus på den kedsommeligste måde at høre og opskrive, hvad de langt bekvemmere på en otte dages tid kunne læse hjemme i trykte skrifter. Jeg blev snart ked af denne ”hospiteren,”⁵ og jeg mente at hvis det var noget vigtigt disse herrer havde at meddele verden, stod pressen dem åben og ved den kunne deres visdom langt mere sammentrængt udbredes så langt man kendte bogstaver. Det mundtlige foredrags fordele og det levende ords mægtige indtryk var jeg langt fra at miskende; men hvor foredraget ikke var den øjeblikkelige begejstrings udtryk og hvor ordet dog ikke var levende og nyfødt, men efter mål og vægt i studerekamret ordentligt nedsyldt i et dødt og sirligt bogsprog – hvilket som

¹ ⚭: Heldøre, Hængehoved: Person, der gør et helligt eller fromt, verdensfjernt indtryk; især om person, der hykler eller i det udvortes viser hellighed, fromhed, verdensfjernhed..., jf. ODS

² ⚭: villede

³ ⚭: Stand (samfundsgrupper: adel, gejstlig, borger og bonde)

⁴ Overdreven indlevelse

⁵ At besøge forelæsninger som gæst uden at følge dem til stadighed

oftest var tilfældet – der troede jeg en trykt bog ville virke langt mindre søvndyssende end et helt eller halvt års forelæsning over den samme genstand.

Jeg søgte nu det åndelige livs kilde hos skribenterne og besøgte de berømteste, hvor jeg kom; men til min store forbavselse fandt jeg der, hvad en bekendt komisk digter siden højt træffende har bemærket: ”At der ingensteds er mindre måneskin – end i månen”. Næsten enhver, som jeg besøgte, forudsatte at jeg var en varm beundrer af hans skrifter; undertiden var dette også tilfældet; men hvad jeg da som oftest vandt ved det personlige bekendtskab, var en forringet deltagelse for den ånd jeg netop ønskede mig nærmere forbundet med. Enkelte sjældne og herlige undtagelser hører til mit livs skønneste erindringer; men disse ånders højeste og kraftigste liv har jeg dog i deres bøger. Hvor jeg vovede at tilkendegive mig som en åndelig modstander, mødte jeg gerne en kulde som dræbte alt liv i underholdningen.

Jeg opgav dette forsøg på de åndelige livskilders opdagelse og vendte mig til den almindeligt dannede og selskabelige verden. Jeg drog fra den ene store stad til den anden, men allevegne syntes de såkaldte dannede mennesker mig som støbt i én form såvel udvortes som indvortes maskinevæsen og ligesom afrettede til en forunderlig gentagelse af visse stående manerer og selskabelige vedtægter. Polituren og modevæsenet syntes mig næsten allevegne at have udslettet hvert spor af natur og ejendommelighed og overenskomsten med det hele selskabs- og visitvæsen syntes mig at gøre hele omgangslivet til en død mekanisme og til et bestandigt gøglespil uden indre liv og sandhed. Overalt fandt jeg tom artighed, ligegyldig høflighed og en intetbetydende underholdning hvori man med tilløjet liv talte om vind og vejr, komedier, baller og bynyt eller, når det kom højt, om modeskribenter og kunstsager hvorfor deltagelsen dog som oftest var ligeså tilløjet og affekteret som når talen var med filosoferne om sandhed, med teologerne om positiv religion og med moralisterne om den praktiske filosofi. Hvad der i denne sfære gjorde mig det umuligt at finde det liv, jeg søgte, var den grænseløse forfængelighed der forvanskede og fordrejede enhver livsytring og den store, uendelige usandhed, hvori den hele tilværelse tilhyllede sig for min under alle anstændighedens og den fine levemådes former; denne evige usandhed forekom mig som et dæmonisk maskevæsen der ved opdragelse og sæder havde modtaget det gyldighedsstempel hvorved det var blevet nødvendighed for ethvert dannet menneske.

Til afveksling så jeg mig om blandt de ringere stænder. Jeg var af naturen nævenyttig og forstod noget af de fleste håndværker. Jeg klædte mig på professionisternes¹ vis, arbejdede med dem i deres værksteder og besøgte deres keglebaner og vinhuse. Her fandt jeg mere natur og sandhed, men dog tillige en dorskhed, spidsborgerlighed og overvurdering af det såkaldte solide og nyttige som var mig uudholdelig. Jeg steg endnu et skridt ned i borgersamfundet. Jeg forklædte mig som daglejer, tog ordenligt del i disse folks daglige slid og søgte om aftenen deres kipper² og krostuer. Her fandt jeg vel den største råhed og den laveste nydelsessyge, men dog ofte en djærv, skønt plump humor, en vis livlighed og barnlighed i fantasien og en sandhed i følelsen som jeg så ofte havde savnet hos de såkaldte oplyste og dannede mennesker. Min overvægt i

¹ Ældre betegnelse for personer, der driver en virksomhed som levevej

² Tarvelige beværtninger; knejper

adskillige henseender søgte jeg her at gøre gældende. Hver aften flokkedes de fattige daglejere om mig; jeg beværtede dem med vin og punsch og fortalte dem lystige og forunderlige eventyr. Herved kom jeg selv ind igen i min gamle eventyrverden som jeg endnu bestandig havde en hemmelig forkærlighed for.

Jeg blev en aften i dette selskab stærkt beruset. Det var første gang i mit liv dette var hændt mig. I denne tilstand kom mine længe savnede overordentlige sansevner tilbage, men på en ganske anden måde end tilforn. Jeg så ikke længere dyreskikkelser og vrængbilleder omkring mig; jeg fornam heller ikke som på grevens slot sfærernes musik eller en højere åndeverdens stille, æstetiske skønhed; den nærværende, virkelige verden syntes mig nu et skønt og saligt paradys. Kippen blev mig til en smagfuld højtidssal; i de rå svirebrødre så jeg lutter ædle, fortræffelige, vittige og åndrige mennesker; deres vilde sange klang mig skønt og harmonisk; jeg kaldte dem naturens ædle sønner, den rene menneskeligheds værdigste repræsentanter og jeg omfavnede dem inderlig rørt med en stor, opløftende følelse idet jeg i dem syntes at omfavne den hele ufordærvede menneskeslægt. Midt i denne min henrykkelse syntes mig en ædel ynglingskikkelse stod for mig med en tigerhud om de nøgne, veldannede skuldre.

”Du tror selv du er beruset” – sagde han til mig – ”og du vil i morgen tro jeg kun var et foster af din fantasi; thi således kalder I jo hvert syn der går over Jeres forstand; men jeg er en mægtig, levende ånd” –

”Pokker heller, højstærede!” – afbrød jeg ham overgivet – ”når har man set ånder løbe nøgne om med et kanedækken over nakken?”.

”Min skikkelse bestemmer jeg selv” – svarede han – ”men som I har øjne og sind til, så må I se mig. Jeg hører til de ædleste gnomers slægt: Jeg er vinbjergenes gnomekonge”.

”Så beder jeg underdanigst om forladelse, Deres majestæt!” – sagde jeg ærbødigt – ”jeg skal ikke nægte jeg anså Dem for en slags illusion eller hvad man kalder en perialfantasi¹; thi jeg har dog ikke drukket mere end jeg jo meget godt ved jeg er lidt beruset som det kaldes”.

”Men hvad det er at være beruset, ved du ikke” – svarede den skønne yngling – ”dog det er netop hvad jeg vil betro dig. Din indskrænkede, menneskelige organisation er just ved den opløftelse som de spirituøse drikke medfører blevet modtagelig for en højere, åndelig sanseverden og sat i berørelse med naturånderne og deres sfære”.

”Nu begriber jeg det fuldkomment, Deres majestæt!” – sagde jeg glad – ”det er netop hvad jeg så ofte selv har tænkt; turde jeg nu kun underdanigst udbede mig at De nådigst ville sige mig” –

”Ti stille med den narresnak!” – afbrød han mig med et smil – ”i mit rige gælder ikke Eders titulaturer og småligheder. I det forhold du nu står til mig, ved jeg desuden alt hvad du tænker og ønsker at vide; derfor ti og hør! Jeg er som sagt en naturånd og gnomefyrste. De gamle jordens beboere kendte mig; de dyrkede mig som en skøn og mægtig gud. Nu gælder jeg kun blandt Eders fastende lærde for en forslidt, mytologisk personifikation som ikke engang kan bruges mere i poesien; man holder mig for en tom, livløs allegori på vindunstens virkninger og jeg er selv så ked af at høre mit navn i Eders drikkeviser uden tanke om en levende vinånd at jeg aldrig mere gider nævne så

¹ Egentlig kejserlig rus, jf. imperial; 'så stiv som en perial'

misbrugt et navn. De rå, smagløse mennesker afbilder mig endog på vinhusskilte som en tykmavet, vanskabt dværg på en tønne; men det er dumhed og åndløshed alt sammen. Jeg er hverken nogen allegori eller personifikation; jeg er en munter, livlig bjerggård og det er min lyst og glæde at åbne min skønne trylleverden for lystige sjæle som dig. De fleste mennesker er for overdrevent forstandige til at kunne få øje på mig; kun når vindunsten stiger op i deres selvkloge pander, har de en anelse om mig og mit tryllerige; men så snart de bliver ædru igen som de kalder deres sædvanlige dorske tilstand, udler de mig og al den herlighed jeg viste dem som en slags galskab. Mange anser det endogså for en stor synd at forlade deres tomme, kedsommelige skinliv for at leve et sandt og virkeligt åndeliv i min verden. Du er én af de få, lykkelige menneskekonstitutioner som jeg kan træde i et klart, anskueligt forhold til. Jeg vil nu vise dig det sande, friske nydelsesliv som Ederes blinde teoretikere bestandigt råber på i kunst og poesi, men som de dog kun kender fra den jammerlighed I kalder sanselig nydelse hos Eder. Alt hvad I kalder lystighed, glæde, sund og kraftig livslyst, er med al dets håndgribelighed kun tomhed og skin; her er det sandt og virkeligt; thi her er det åndeligt, og så meget ved du måske at der er intet andet sandt og virkeligt og evigt til end hvad der udgår fra et åndeligt besjælende princip” – –

Alting løb rundt for mig og jeg erindrer ikke mere af hans tale; men om hans tilværelse var jeg tilstrækkelig overbevist. Nu tog han mig under armen og førte mig ud i den frie natur. Vores gang snoede sig i de skønneste bugter og slangelinjer langs med en rislende bæk til et vinbjerg. Her hang der lamper med tusinde skønne farver i grønne vinløvsale; der var sang og larmende musik og en umådelig mængde menneskeskikkelser af alle stænder og nationer dansede her imellem hinanden i de latterligste stillinger og grupper. ”Dette er kun forgården til mit slot” – sagde gnomekongen – ”hele denne vrimmel af lystige skikkelser og alle disse pudserlige grupper er menneskesjæle som i dette øjeblik er berusede som de kalder det, idet de ved misbrug af min ånd i plantenaturens som blot pirringsmiddel har sat sig i berørelse eller dyrisk-magnetisk rapport med naturånderne; men de kommer ikke videre end til denne min forgård og hvad de her foretager sig har de kun en tåget og dunkel forestilling om. Deres grovere legemer sover på denne tid under borde og bænke, på vogne og heste, under træer og telte, i køjer og i senge. Når de vågner er de syge og vrantne; så klager de over deres urolige drømme og over vindunstens ulykkelige virkninger. Ingen af disse sjæle er nogensinde indtrådte i min virkelige verden; men den vil jeg nu vise dig!”. Som han således talte, slog han med en vinstok på bjerget og det åbnede sig for os. Jeg trådte ind i en himmelhøj sal der var dannet af et stort, udhulet fjeld og glimrede af guld og ædelstene i de dejligste drueskikkelser mellem stjernelamper under det skønneste løvværk. I store marmorbassiner sprang de herligste vine i høje, glinsende stråler som opfangedes i krystalbægere og ræktes os af små, dansende alfer der så ud som lutter Heber og Ganymeder¹. Jeg så en pragt og herlighed som jeg aldrig havde drømt var mulig. Jeg hørte de dejligste og livslystige toner og så de mest henrivende danserinde-skikkelser svæve mig i møde. Jeg kendte disse skikkelser; det var mig som mange af de antike billedstøtter jeg havde set i

¹ I græsk mytologi er Hebe den personificerede ungdom og kraft, datter af Zeus og Hera, Ganymedes, en smuk trojansk kongesøn, som Zeus forelsker sig i og bortfører til Olympien

kunstmusæerne på min rejse her var blevet levende. Meget af hvad der i poesiers dragt havde forlystet mig som skabninger af en genial opfindelse og yppig fantasi, stod her sandt og levende for mig og den venlige gnomekongen ved min side betroede mig at de sanseligt skønne kunstfrembringelser, der beundredes som virkninger af en såkaldt skabende fantasi og høj genialitet, ingenlunde var menneskenes egne skabninger og opfindelser, men kun efterligninger og afbildninger af naturåndernes sande, levende skønhedsverden som digtere og kunstnere i lykkelige, begejstrede øjeblikke kan ane og kigge ind i, men som de siden selv i deres dårlige hovmod og blindhed betragter som en frivillig selvskuffelse eller en slags drømme som de selv har skabt eller fremkaldt. Den verden, de således låner deres billeder fra, nægter de i grunden al sand virkelighed, idet de dog sætter en særdeles fortjeneste i den indbildning at det er tomme opdigtelser som de selv efter behag kan danne sig efter deres ejendommelige forestillinger om det skønne. ”De fleste af Eders digtere” – tilføjede han med et lystigt smil – ”nøjes dog med at efterligne hvad de har set i deres egen kødverden med deres gode, legemlige øjne og hvad de ligefrem kan tage og føle på; denne gave kalder I jo endog fortrinlig en kraftig og livsfrisk fantasi. Dog med de godtfolk har vi her intet at skaffe. Når du ser ret til” – vedblev han – ”vil du imidlertid finde at alle de kunstfrembringelser hvortil du her tror at opdage forbillederne, dog hos Eder kun er mangelfulde kopier og matte omrids af hvad der her lever og rører sig i den fuldendteste skønhed, herlighed og virkelighed. Eders teoretikere og kunstdommere tror at har gjort en vigtig opdagelse når de kalder kunstens evige forbilleder idealer; men de mener dog intet andet dermed end personificerte forestillinger om det skønne og de ville anse det for en tåbelig overtro når nogen ville påstå for alvor at han havde set disse idealer som virkelig levende væsner således som du nu ser dem. Det smigrer nemlig menneskesjælens forfængelighed og indbildskhed at gøre sig selv til guder og skabere og de ville hellere nægte det skønne og fuldkomne al sand levende tilværelse end tilstå at deres såkaldte kunstnerfantasi ikke er en skabende guddomskraft, men en blot opfattende åndelig sans for det guddommelige eller dæmoniske” –

Jeg hørte næppe hvad der blev sagt mig af glæde over al den herlighed og skønhed jeg her så og hørte; men til at kunne udsige eller skildre det i ord og billeder eller toner måtte jeg være i besiddelse af alle mulige kunsttalenter i deres højeste udvikling. Jeg svømmede i et ocean af lyksalighed og sansehennykkelse; dog følte jeg midt i al denne herlighed et dunkelt, forunderligt savn og de skønne billeder jeg så, syntes mig dog alle at mangle hvad der hos mig gav den højeste formskønhed det sande himmelske og guddommelige præg og bragte mig næsten til at glemme formen over udtrykket. Jeg stirrede med en ubeskrivelig længsel bestandigt fjernere og fjernere ud i salens baggrund hvor månen og den evige stjernehimmele skinnede ind gennem en åbning i det himmelhøje fjeld. Til sidst syntes jeg der at skimte Camilla som i sin skønne, ungdommelige skikkelse åbnede sine arme imod mig; men den gamle greve stod høj og mægtig ved hendes side og truede advarende ad mig. Jeg kom nu pludseligt tilbage til den såkaldte virkelige verden og befandt mig liggende på en ussel bænk i den smudsige kipe. ”Du har altså dog kun været beruset” – sagde jeg til mig selv – ”og al den herlighed, du har fornummet,

har kun været tant og indbildning – Bacchus¹ er jo kun et mytologisk fantasibillede”. Nu erindrede jeg hvad gnomekongen havde sagt mig og jeg kom i en besynderlig tvivl og uvished om hvilken af de tvende forskellige tilværelser og verdner jeg skulle anse for den sande og virkelige.

For på erfaringens vej at komme til vished i denne vigtige sag besluttede jeg at anvende resten af min lille kapital på denne underholdende filosofiske undersøgelse. Til den ende anskaffede jeg mig for mine sidste dalere nogle flasker svære berusende vine; jeg lukkede min dør i lås og drak så længe påny til jeg atter så hint fortryllede land. Jeg stod i forgården til gnomekongens slot; men denne gang lod han sig ikke se for at føre mig videre. Jeg så heller ikke Camilla og hendes fader. I den jublende og dansende skare jeg atter her traf i vinløvsalene og som ved de galeste optøjer og urimeligste fagter opvakte min latter, så jeg derimod adskillige gamle bekendte. Min æstetiske ven for mig dansende forbi med en overordenlig fed spækhøkermadamme i armene som han begejstret udråbte for den sunde, gedigne poesis evige dronning og gudinde. Hans øjne var så stive og dunkle at han ikke kunne kende mig. Midt under alle disse optøjer så jeg en overordenlig lang mand med et græseligt surt og fortrædeligt ansigt opføre et stillads af lutter oppustede svineblærer som hvert øjeblik ville trille ud af deres orden; det voldte ham en umådelig anstrengelse og ærgrelse inden det lykkedes ham af disse ubekvemme materialer at danne en slags pyramide. Med megen vanskelighed, dog med en vis færdighed som jeg måtte beundre, klavrede² han selv op på toppen af dette stillads og holdt en forelæsning over den skønne litteratur. Nu kendte jeg manden. Det var min mest bidske modstander i den litterære verden som jeg nu ikke i lang tid havde tænkt på. Jeg hørte efter og hvad han foredrog gjaldt netop mig; han gennemheglede nemlig på det ubarmhertigste ikke alene min titelløse bog, men mit hele åndelige liv og alt hvad jeg nogensinde i denne eller nogen anden verden kunne og ville foretage mig – eller blot tænke, føle eller ane, og han søgte at bevise hvorledes min stræben nødvendigt i al evighed måtte være og blive fordømmelig. Da han gjorde en pause for et drage ånde, listede jeg mig om bag ved ham og stak hemmeligt hul i nogle af blærerne hvoraf hans høje stillads bestod. Han begyndte nu igen på sin lærde tale og så med en uforskammet indbildsk mine ned på os alle, idet han forsikrede at det standpunkt, hvorfra han her beskuede det åndelige liv, var resultatet af et helt livs granskning og den højde, hvorfra han her kunne overskue enhver stræben i videnskab og kunst, var grundet på hans tilegnelse af alle foregående tiders ånd og kunstfilosofiens højeste grundsætninger. Medens han taledede, piblede luften med en hæslyg lyd ud af blærerne under ham. Han så sig om med et rasende blik og under tilhørernes skingrende latter rullede han baglæns ned mellem de tomme svineblærer.

”Ærbødigste tjener, Deres velbårenhed!” – sagde jeg med et spottende smil idet jeg nærmede mig ham og bukkede – ”det gør mig inderligt ondt for resultatet af Deres livs granskning og for alle tiders koncentrerede ånd, der så troløst forlader Dem ret lige som luft og vind og det her i forgården til sandhedens og skønhedens verden hvor det kun undrer mig at vi to skulle mødes”.

¹ ☽: Bacchus; græsk vingud

² Ældre ord for kravlede

”Det er Deres skyld altsammen, gale menneske!” – råbte han forbitret – ”det var for at vise verden Deres smagløse afsindighed jeg måtte læse Deres fordømte bog; nu har den drevet mig galden op i hjernen, tror jeg, og på en måde beruset mig. Det er lutter fordømt blændværk og gøgleri med Dem og Deres publikum; men når man vil sætte sig ind i andres galskab, løber man i fare for at få en rem af huden. Jeg er ellers en hader af al spiritus – det ved den søde Gud” – –

”Det tror jeg gerne” – afbrød jeg ham – ”spiritus har vist aldrig været Deres faible¹; men står Deres skønne system og Deres filosofiske ideer endnu ikke til at reddes eller fanges?” – tilføjede jeg overgivent og greb i luften.

Over dette mit drilleri blev han som rasende og efter nogle frugtesløse forsøg på at løbe oprejst for han på hænder og fødder hen mod mig og ville i sin magtesløse forbitrelse sønderrive mig med tænderne; han havde allerede bidt hul i mine støvler og jeg nødtes til at sparke ham til side. Da blev han for mine øjne til en virkelig hund som med alle tegn på galskab tog flugten, medens der regnede prygl ned over den fra alle sider.

I min glæde over denne lette sejr følte jeg mig så tapper og heroisk stemt, at jeg nu kun ønskede at se alle mine åndelige fjender for mig på én gang for at møde dem i en kamp på liv og død. ”Hvor er I?” – råbte jeg og greb en vinstokknippel – ”kom her frem af Eders smuthuller hvad enten I er muldvarpe eller skorpioner, mennesker eller djævle – hvad enten I har hjemme i jorddyndet eller helvedes dybder – nu vil jeg vove en dyst med Jer alle”.

”Du vil nok se min dyrehave!” – lød nu gnomekongens stemme bag ved mig idet en stærk hånd skød mig frem gennem en fjeldkløft – ”den herlighed kunne du næsten på egen hånd finde vejen til”.

Jeg så mig nu pludseligt omringet af en sådan mængde uhyrer og vrængbilleder at jeg gruede. Disse skrækbilleder syntes mig ligeledes for en stor del bekendt af mytologierne og digternes fremstillinger. – Jeg så de afskyeligste furier og harpyer², trolde og djævle som man kunne tænke sig; men jeg måtte tilstå at det gruelige og djævelske her langt overgik nogen mig bekendt poetisk skildring. De omringede mig alle og dansede om mig under et skrækeligt latterkor, medens de skiftedes til at udstrække de lange, ildrøde tunger imod mig. ”Haha, haha!” – skreg de – ”ser du vores tunger! De er sunde og røde – Ser du vores øjne hvor de brænder og gløder! – Vi er friske og levende. Vi kan hvad vi vil – men du er ej til, du var aldrig til”. – De sidste skrækelige ord af denne sang gentog de i det uendelige og jeg gruede for den tanke at jeg nu var fordømt til at være centrum i denne djævlecirkel og at jeg i al evighed ingen anden lyd skulle høre end denne djævelske latter og den uendelige benægtelse af min tilværelse. Jeg for med fortvivlelsens mod midt ind mellem uhyrerne og ville sprænge deres trolddomsring som blev snævrere og snævrere; men det var mig umuligt. Latteren blev stærkere og stærkere og omkvædet på djævlesangen: ”Du er ej til – du var aldrig til!” genlød mig nu, som gentaget af helved, jord og himmel med universets forenede røst. – ”Forbarmende Gud, er du da heller ikke til?” – udbrød jeg i grænseløs fortvivlelse og sprængte djævlekæden om mig. Jeg hørte i det samme en lystig,

¹ Svaghed; forkærlighed

² Kvindelige uhyrer

dog halvt godmodig latter bag ved mig. Jeg vendte mig om og gnomekongen, som jeg endnu ikke havde kunnet få øje på, stod nu atter for mig, men som en vanskabt dværg med en uhyre rød næse. Dog da jeg ret ville betragte ham, var han og hans hele afskyelige verden forsvundet og jeg var glad ved at genfinde mig på gulvet i min stue blandt de udtømte vinflasker. Jeg troede mig nu tilstrækkeligt overbevist om at den berusede tilstand var intet blot sansebedrag, men et virkeligt åndeligt samfund med naturånderne eller dæmonerne i deres besynderlige, snart skønne, snart gruelige verden og jeg erkendte med forfærdelse at denne vej ingenlunde kunne være den sande og rette til sandhedens og skønhedens rige eller til samfund med højere og ædlere ånder. Jeg havde fået en sådan skræk for denne tilstand at jeg siden aldrig i mit liv har kunnet overtales til at drikke en dråbe over tørsten.

Jeg søgte nu at finde mig tilfreds med den ædruelige tilværelse i vores sædvanlige verden og jeg besluttede at tage mig noget ordenligt for; thi jeg mærkede vel at min ørkesløse higen efter nydelse og efter en virksomhed som jeg intet mål vidste for kun gjorde mig til en døgenigt og fantast. Men nu kom det store spørgsmål: Hvad jeg egentlig duede til og hvilken stand eller virksomhed jeg skulle vælge. Genlyden af hint djævelkors omkvæd at jeg ikke var til og aldrig havde været til, klang endnu forfærdeligt i mine øren og betog mig mod og lyst til al åndelig virksomhed; dog havde jeg lønligt den glædelige anelse og det håb at selv i det værste tilfælde, hvis det end også var sandt at jeg ikke var til og aldrig havde været til, var det dog derfor ingen umulighed at jeg engang med tiden kunne blive til om det også ville vare længe og kunne medtage nogle årtusinder. På tiden, mente jeg, kom det ikke så nøje an når spørgsmålet var om en åndelig og følgelig evig tilværelse. Men enten jeg nu var til eller ikke, indså jeg dog nødvendigheden i at vælge mig en stand og tage mig noget for efter min ringe og fattige lejlighed, thi store fordringer kunne verden dog ikke gøre på et så problematisk væsens kræfter. Jeg gennemgik nu en hel del stænder for at bestemme mit valg. Den sædvanligt såkaldte lærde stand havde jeg ved universiteterne – vistnok efter min aldeles subjektive og måske næppe engang eksisterende anskuelse – fået en afgjort ringeagt for. De riges og fornemmes levemåde havde jeg også prøvet, men kun bragt tomhed og åndsfortærelse tilbage fra. Håndværkernes og daglejernes stand behagede mig heller ikke. De forekom mig alle som forskellige arter af trældom; men frihed var min første og højeste fordring til livet. Såvel den civile som militære embedsstand var ligeledes forbundet med betydelige indskrænkninger i friheden og bondens trældom var mig en gru at tænke på. Desuden forbød min beskedenhed mig at indblande mig mellem så solide folk og stænder så længe min tilværelse ikke var klart og tydeligt bevist. Betlerens liv forekom mig til sidst som det frieste og lykkeligste. Ved denne stilling syntes man mig også at gøre de allermindste fordringer. Denne virksomhed og næringsvej besluttede jeg endelig at vælge og da jeg netop havde sat min sidste daler overstyr ved mit filosofiske forsøg angående vinrusens væsen og egenskaber, syntes

omstændighederne selv at fremskynde og bestemme dette mit valg. Jeg havde dog nu således en fast og bestemt virksomhed i den ydre verden og hvorved jeg ingensteds ville savnes om end også den ulykke skulle være hændt mig at jeg ikke var til.

Som betler berejste jeg til fods og uden al forfængelig opsigt den største del af Europa. Jeg samlede mig på denne måde mange lærerige og interessante erfaringer. Hvad jeg i særdeleshed bragte det vidt i, var kundskab til det menneskelige hjerte som jeg omhyggeligt måtte studere for at bevæge andre til at tåle og understøtte min livsplan. Jeg måtte vel ofte lide hunger og kæmpe med al slags nød; jeg mødte ofte hård og uhøflig behandling især af politiet i de protestantiske lande; jeg måtte finde mig i at arresteres, sættes på vand og brød, bortjages og udskældes for dagdriver, landstryger og alt sligt; men jeg fandt mig deri som små ubehageligheder der fulgte med den frieste og lykkeligste af alle stænder. Hine sædvanlige betlertitler blev jeg også snart vant til; jeg fandt til sidst mere forstand og sandhed deri end i alle andre titler som menneskene sætter så høj pris på og om man i dets sted havde kaldet mig en velbyrdig, højvelbåren eller excellent herre, ville det ikke være forekommet mig nær så rimeligt. Mit hang til at betragte naturen og studere verden og menneskene havde jeg i min frie betlerstilling den herligste lejlighed til at få tilfredsstillet. Da jeg som oftest måtte tilbringe natten under åben himmel og undertiden søge nattely i huler og åbne gravkapeller eller på andre sådanne steder som menneskene flyede og gruede for, havde jeg også tit den skønneste lejlighed til at studere naturens store, hemmelighedsfulde natside og tilfredsstillende min lyst til at grunde over det vidunderlige.

En nat sad jeg temmelig udhungret og frøs i mine pjalter på en prægtig marmorkiste i et gravkapel på grænsen af Neapel. Månen skinnede ind til mig gennem den halvåbne dør. Jeg tyggede på mine negle og mit frie, eventyrlige liv begyndte dog at blive mig noget besværligt. ”Men hvilken stand i verden har ikke sine besværligheder?” — bemærkede jeg — ”hvad må den lærde rejsende ikke udstå når han gennemvandrer Arabiens eller Afrikas sandørkener og ædelmodigt udsætter sig for at opsluges af vilde dyr måske blot for at finde en ussel sten der kan udfylde en tom plads i et ufuldkomment eller urigtigt system? Bør jeg, som gennemrejser verdens store ørken i det langt højere øjemed at studere menneskehjertet og finde det åndelige livs kilde såvel som beviset for min egen tilværelse — bør jeg ikke kunne udholde langt mere?”

Som jeg sad i disse betragtninger, hørte jeg en lyd tæt ved mig som af en, der drager vejret stærkt idet han opvågner af søvne. Den samme lyd gentoges flere gange. Jeg så mig noget uroligt om. En hel del ligkister stode rundt om og jeg så nu i det klare måneskin at der ingen låg var på kisterne, men at der rejste sig tolv lange, hvide skikkelser, den ene efter den anden, op af de store marmorkister og stirrede på mig. Jeg blev siddende ubevægelig af skræk og oppebiede hvad dette uventede selskab havde at betro mig.

”Er du død eller levende?” — lød endelig en barsk røst i mine øren.

”Levende — så vidt jeg ved” — svarede jeg bævende og hilsede høfligt — ”dog for vist vil jeg ikke påstå det. Måske ved I det bedre” — tilføjede jeg forsigtigt og tænkte på de onde ånders sære meninger om min tilværelse.

”Er du gal” — lød den samme rå stemme — ”Enten Fanden du er død eller levende, må du vel bedst vide det selv”.

”Ak nej” – svarede jeg – ”det er en højst vanskelig opgave; det er netop den videnskab jeg rejser på; men dersom I ikke vil tage mig det ilde op, højstærede ånder! vil jeg gerne bekende at jeg rigtignok selv anser mig for levende”.

”Nu vel, så må du også gå ind i vores laug eller ud af verden, thi forråde os skal du ikke!” – lød svaret og en høj, bevæbnet mand sprang ud af den største ligkiste; elleve lignende skikkelser steg ud af de andre; jeg så mig nu til min store beroligelse kun omringet af en flok røvere som her formodentlig havde deres hemmelige natteherberg.

”Røvere! Ikke andet? honnette, levende røvere!” – tænkte jeg og drog atter vejret frit. – ”Højædle og velbyrdige Herrer” – udbrød jeg derpå glad – undskyld mig, hvis jeg har forstyrret Eders nattero! Den værdighed I tilbyder mig, kan jeg dog ikke modtage om I også ville gøre mig til æresmedlem i Eders selskab. På Eders djærve håndtering eller kunst har jeg ingen forstand; jeg har hidtil ladet mig nøje med en meget ringe og ubetydelig embedsstilling; jeg har nemlig fortæret mit brød i mit ansigts sved som simpel betler”.

”Så har du netop gennemgået den rette skole for at indtræde i vores stand” – sagde røverhøvdingen – ”så ved du hvad menneskene er for nogle hårdhjertede hallunker og at de just ikke er stor skånsomhed værd”.

”Det har jeg unægteligt undertiden erfaret” – svarede jeg – ”Vi er imidlertid alle på en måde hallunker, men undskyld mig! Endnu har jeg dog aldrig lagt hånd på mine ærede medhallunkers gods eller liv – og skøndt jeg ikke tvivler på det jo efter Deres moralsystem er aldeles billigt og retfærdigt og såvel De som Deres tapre kolleger er de ædleste og fortræffeligste mennesker – er jeg dog endnu ikke selv kommet til denne anskuelse af livsfilosofien – og med al agtelse både for Deres forstand og Deres hjerte” – – –

”Sladder! Træk af med ham!” – afbrød man mig. Mine indvendinger hjalp mig ikke; jeg måtte enten lade mig slå ihjel på stedet eller følge med røverne og jeg valgte det sidste der for øjeblikket forekom mig som det mindre onde.

For røverlivet, som det findes i gamle sagn og eventyr, havde jeg fra min barndom haft en særdeles interesse; de mange ædle røvere i romanerne havde siden end også givet mig en slags ærbødighed for denne sjældne klasse af mennesker som jeg endnu dog aldrig i virkeligheden havde set. Jeg priste mig derfor på en måde lykkelig ved den lejlighed der nu mod min vilje var givet mig til også at udvide mine erfaringer i denne retning. Røvernes nederdrægtige udseende tilligemed deres hele væsen og adfærd nedstemte dog snart mine overspændte forventninger. Høvdingen havde imidlertid en slags dannelse og lod til at være blevet røver af princip; han gav sig endogså en vigtig politisk mine og lod til at have et højere øjemed med sit håndværk end det blotte livsophold. Uagtet jeg havde givet efter for overmagten, tog jeg dog hemmeligt den beslutning at undfly så snart som jeg kunne og hellere lade mig slå ihjel når det endelig skulle være og der ingen mulig udflugt gaves end tage virkelig del i nogen plyndring eller voldsgerning. Jeg meddelte mine høje foresatte dette sidste i form af beskedne skrupler; jeg beklagede især at jeg havde en uovervindelig antipati mod alle kirurgiske operationer og at jeg derfor heller ikke besad mindste dygtighed til nogen som helst virksomhed i menneskesamfundet som gik ud på at slå folk ihjel. Man udlo mig som en kujon

og røverhøvdingen forsikrede mig at i vores oplyste og dannede tider kunne røverkunsten for det meste drives med samme humanitet som opdragelsen i de filantropiske institutter. Man behøvede sjældent at skyde med andet end med løst krudt, sagde han, og når man klogeligt sluttede akkorder med kroværter, veturiner¹ og gendarmer², med politimestere og kardinaler lod den hele handel sig drive uden al brutalitet og uhøflighed. Krig var imidlertid et nødvendigt onde – tilføjede han – og så længe humaniteten endnu ikke var kommet så vidt at ethvert enkelt menneskes suverænitet var almindeligt erkendt, måtte der også undertiden opstå krig mellem det enkelte suveræne menneske og dem der ville indskrænke hans naturlige rettigheder ligesom mellem alle andre menneskesamfund der uden nogen fælles borgerlig interesse dannede selvstændige magter. Han viste mig hvorledes denne frihed i grunden med samme ret tilkom det enkelte menneske som hele folkeslag og at det kun var mangel på oplysning og på rigtige begreber om menneskenaturens højhed og værdighed der gjorde den handlemåde til en forbrydelse hos enkelte mennesker som statsretten, folkeretten og politikken erkendte for ret med hensyn på de større folkemasser. Den tid ville snart komme – mente han – da enhver verdensborger ville påstå samme frihed og til at fremme dette store øjemed var han og hans staldbrødre indtrådt i et kosmopolitisk forbund, hvori han også med tiden håbede at kunne indvie mig. Jeg mærkede at dette store forbund måtte stå i nøje forbindelse med dr. Stagefyrs planer og hensigter og at jeg således var nær ved at blive inddraget i hin farlige og tilintetgørende virksomhed som efter den gamle greves påstand lededes af en udsending fra fornægtelsens og modsigelsens ånd, dog hvis tendens efter hine måske meget overspændte anskuelse var oprettelsen af intethedens herredømme eller antikristens rige på jorden. Uagtet jeg nu ikke længere i disse former udtrykte mig derom, men anså hin synsmåde for en fiks idé og en sværmerisk grille, var det dog netop denne egenviljens hovmodige stræben som jeg gennem mit hele liv havde foresat mig at bekæmpe. At dette kun i sandhed kunne ske med åndelige våben, havde været den gamle greves påstand, men nu syntes det mig dog at legemlige våben næsten kunne blive nødvendige. Dog røverne betroede mig ingen våben og jeg blev ikke fristet til at bestride dem eller deres principper med udvortes magt; man besluttede nemlig at bruge mig som en velstuderet mand til at føre pennen på deres kontor og besørge korrespondencen med deres venner og bundsforvandre³ i stæderne. Dette forslag tog jeg med glæde imod og jeg håbede derved at gøre vigtige opdagelser angående deres verdensforstyrrende planer og hensigter. Jeg fulgte dem til deres by. De boede nemlig ikke som jeg havde formodet i en interessant hule, men levede som velagtede borgere i en lille, smudsig stad som de kun af og til forlod for at hente bytte eller for at holde sig skjult andetsteds, når der indløb misforståelser med politi og øvrighed. Jeg måtte nu føre pennen på røverkontoret og jeg erfarede snart med Forbavselse at man virkelig var på vej til at erkende den enkelte voldsmands suverænitet og betragte enhver røverflok som en lille, selvstændig magt, idet italienske potentater⁴ og selv kristenhedens overfyrste indlod sig i

¹ ☪: Vetturin; Hyrekusk (især italiensk)

² Bevæbnet politisoldat

³ ☪: Forbundsfæller; allierede

⁴ ☪: Enevældige statsoverhoveder; regenter

ordentlige underhandlinger og sluttede formelige konkordater¹ med disse voldsmænd. Jeg kunne måske som kabinetssekretær ved dette røverhof have uddannet mig til en fin og snild diplomat; men forretningerne havde kun liden interesse for mig og det åndelige liv jeg søgte, fandt jeg her næsten intet spor af. Det var mig blandt disse mennesker som jeg var blevet hensat mellem fjendens døde mordredskaber som det var til ingen nytte at tilintetgøre; denne lille flok røvere syntes kun ubetydelige redskaber for en almindelig udbredt ødelæggelsens ånd der havde medsvorne tilhængere i alle vilde, selvrådige sjæle og i hvis udvortes virkninger jeg forudså en uendelig række blodige omvæltninger i den ydre verden. Men jeg indså klart det var en frugtesløs stræben at ville dæmpe vulkanernes udbrud, så længe deres fortærende gæringsstof ikke var udryddet af jordens inderste afgrunde. I en stor, åndelig kamp så jeg den eneste redning for menneskelivet; men hvad jeg hertil kunne bidrage var og blev mig en evig gåde.

Min lyst til det usædvanlige og vidunderlige blev imidlertid ret levende igen. Grevens kabbalistiske håndskrift bar jeg endnu bestandig indsyet i min kjolelomme. Jeg tog det undertiden nu frem når jeg var ene. Hver gang jeg så den lille skindbog, erindrede jeg mig livet på grevens slot og hos den skønne Camilla. Disse erindringer satte mig altid i en forunderligt vemodig stemning og mit hele liv, siden jeg forlod grevens slot, forekom mig som et tomt skyggeliv uden indre værd og betydning. Det liv, som jeg søgte uden for mig, og som jeg selv mistvivlede om at finde i mit eget indre, syntes jeg at have kendt og ejet engang og jeg forekom mig nu som en tom menneskelarve der spøgelsesagtigt måtte gennemvandre verden for at genfinde sin egen sjæl. Dog midt i slige vemodige stemninger kom ofte pludseligt et andet lune over mig og jeg forekom mig selv som den største gæk, der nogensinde havde spøget om i verden. ”Jeg har nu virket for evigheden som dranker og betler” – sagde jeg ved mig selv – ”og nu tænker jeg på at omvende verden som sekretær på et røverkontor. Det kommer der ud af sværmeriet og fantasteriet” – vedblev jeg – ”det er frugten af det dårekistegalskab at ville tro man kan udrette noget i verden. Så vidt kom jeg da med min famlen i luften med min tomme, udhulende nihilisme, med min sentimentale længsel efter et højere åndeliv som jeg dog aldrig ret kan få fingre på. Nej, da priser jeg den solide spidsborger, den satte, fornuftige realist; han ved dog bestemt hvad han vil, om det også i grunden er ingenting; han går hver dag sin afmålte gang og gør den gerning der opholder hans liv; men hvad livet for resten er, sætter ham ingen grå hår i hovedet; han lader ikke sin mad blive kold eller sin tobakspibe gå ud for at modsætte sig intethedens universalherredømme eller antikristens bestræbelser i verden”.

Uagtet disse meget forstandige betragtninger faldt grevens bog mig dog ofte i hænderne og jeg besluttede en dag aldeles koldt og kritisk at undersøge hin så længe foragtede visdom. Jeg gennemlæste bogen og fandt langt mere deri end jeg havde ventet, idet den endog syntes mig at have en aldeles reel og praktisk tendens. Den indeholdt nemlig ikke blot læren om ordenes og bogstavernes hemmelige betydning, men tillige en anvisning til ved anvendelsen af nogle hellige og betydningsfulde ord under visse betingelser at kunne fremkalde og beherske mægtige ånder. Den sværmeriske overtro, jeg vel

¹ ☪: Konkordat; officiel aftale mellem pavestolen og regeringen, men benyttes også i overført betydning

heri troede at finde, var dog fremstillet på en måde der gjorde mig det mere og mere sandsynligt. Det var som den gamle greve og Camilla atter stod for mig og indviede mig i naturens dybeste hemmeligheder; men hvad der næsten betog mig alt mod til at trænge videre ind i denne lyse, himmelske magi, som det kaldtes, var den fromhed og renhed i sindet der tillige med den højeste viljekraft og tillid til guddommelig bistand her forudsattes som nødvendig betingelse, medens de alvorligste og frygteligste advarsler var tilføjet mod al letsindig eller forfængelig misbrug af de åndelige kræfter. Jeg kom så ganske ind i disse forestillinger at jeg ikke kunne tænke på andet. Til sidst syntes det mig at der ikke kunne være stort at udsætte på min fromhed og at jeg i grunden var en ganske honnet person hvad moraliteten angik. Den mangel på fasthed i viljen, jeg hidtil ofte havde bebrejdet mig selv, troede jeg nu også måtte være forsvundet, da jeg endelig fuldt og fast havde besluttet at fremkalde en mægtig ånd og således komme på det rene med mig selv om hvad jeg duede til i verden.

Til dette vigtige foretagende forberedte jeg mig så godt jeg kunne ved bøn og faste. En nat forlod jeg hemmeligt røverbyen og gik ene i måneskin ud på en stor hede. Jeg fremsagde majestætisk og med højtidelig røst et som vigtigt betegnet hebraisk ord tre gange og til min forbavselse så jeg at en tåge, der svævede over en sump på heden, samlede sig til en kæmpeskikkelse som ydmygt bøjede sig for mig, idet den med en vred og streng tordenstemme spurgte: "Hvad vil du? herre!".

"Liv – dåd – nydelse!" – råbte jeg med befalende røst for at sætte mod i mig selv – "men intet skinliv" – vedblev jeg – "ingen tom, forfængelig dåd – og ingen nydelse som bliver til kval og væmmelse!".

"Livet har du" – svarede kæmpen – "men du ved kun ikke at bruge det. – Evig dåd er tillige sand nydelse – der gives ingen anden. Udfind og vælg den selv! Jeg må vise dig vejen. Fornuften og viljen er din egen. Magten har du nu ved mig så længe du kan tvinge ånden med ordet".

"Kan jeg ved dig hvad jeg vil" – udbrød jeg i stolt følelse af min herskermagt – "velan, så kender jeg vel den dåd som kunne give mig tilfredsstillelse. Kan jeg blive den største helt og folkehersker på jorden? Kan jeg gribe et scepter og bestige en trone som er større og mægtigere end alle dem historien kender?".

"O, ja!" – svarede kæmpen ligegyldigt – "dertil er vejen kort når du ikke frygter for midlerne. Du lever i revolutionernes tid. Lejligheden er der, talent og lykke kan gøre resten. Vil du købe dig en trone med et par millioner menneskers liv – nu vel, sig et ord! – og jeg skaffer dig den".

"Det er dyrt køb!" – svarede jeg beængstet, og det var som der lå et bjerg på mit bryst – "dog mere end et par millioner såkaldte mennesker er jo i grunden kun dæmoniske larver og døde redskaber for den modsigelsens og ødelæggelsens ånd som jeg vil bekæmpe – nu vel, lad dem falde! Men står den kostbare trone så fast?" – spurgte jeg med dæmpet stemme – "kan jeg derfra gøre mange millioner virkelige mennesker lyksalige? Kan mit herredømme og min lykke gå i arv til min kongelige slægt gennem årtusinder? Og vil mit navn blive velsignet og udødeligt?".

"Jeg ser hvad der vil ske, når du vælger den vej" – svarede kæmpen – "ved forsigtighed og klogskab vil du drive det til at dø med det største helte- og

kongenavn, men inden et århundrede er henrundet, må dit sammentvungne rige adspilttes. Blandt de millioner sjæle, du opofrer for din store plan, vil der flere fare til himlen med råbet af de uskyldiges blod end der vil fare til afgrunden med klager over den forkortede nådesfrist. Du vil velsignes af mange, beundres af mange og forbandes af mange, både medens du lever og når du er død; men dit navn og dine bedrifters udødelighed vil endnu om tusinde år alle gode skolemestre indprygle deres lærlinge når ingen mere kender dig uden de lærde”.

”En skøn udødelighed!” – udbrød jeg – ”nej, så lad pokker være verdenshersker og millionødelægger” – det var mig som en uhyre sten faldt fra mit hjerte – ”Nej, nu ved jeg den dåd som uden at koste en dråbe uskyldigt blod eller en eneste tåre kan give mig et større og skønnere herredømme: ”Jeg vil være den største kunstner eller skribent i verden; jeg vil med udødelige værker virke velgørende og opløftende på min tidsalder og alle kommende slægter” – –

”På alle de sjæle der tænker og føler som du gennem så mange slægter, som du har åndelige frænder iblandt” – afbrød kæmpen mig – ”Mere kan ingen ånd fordre. Som den største klassiker må du finde dig i at dine værker til sidst kun bliver studeret for sprogets skyld når ingen sjæl mere bekymrer sig om dine ideer som tusinde gange er gentaget med deres forslidte former af dine efterligneres efterlignere. En stor kunstner og skribent kan du ved åndens og ordets kraft blive” – vedblev han – ”men kun på menneskevis; og så må du dog nøjes med at være det, men aldrig bekymre dig om at gælde derfor. Du må kunne finde dig i at nedrives og forhånes i samme grad som du ved at du nærmer dig målet. Kraften til dåd kan jeg give dig, men menneskenes vrang sind, deres skæve domme og meninger kan jeg lige så lidt forandre som deres indskrænkede syn og deres smålige natur”.

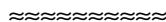
”Så er din magt kun ringe” – svarede jeg harmfuld – ”æren har jeg altid sat pris på, uden den kan jeg intet udrette med munterhed og lyst. Skal jeg kun have skam og spot til tak, bekymrer jeg mig kun lidt om at blive stor og udødelig på den måde. Med al mulig udødelighed er der desuden forbandet måde, som jeg nok tænkte. Nej, nu ved jeg hvad jeg vil. Jeg vil være forelsket – det er dog det eneste der er nogen sand lyksalighed ved. Men det er sandt – det er jo ingen bedrift eller overordenlig dåd – og en umådelig virksomhed er det jo netop jeg trænger til. Hør, du ånd eller djævel eller hvad du er!” – vedblev jeg fortrædelig – ”jeg er rådvild – der står du og måber og kan ikke gøre andet end dumme og trivielle indvendinger. Er du min slave, så adlyd! Gør mig vis på stedet, hvis du kan eller far hen hvor Fanden du vil og kom aldrig mere for mine øjne!”.

”Jeg adlyder, herre!” – svarede kæmpen med tordenrøst og – forsvandt.

Jeg for sammen forfærdet og så en tordensky flyve hen i en hvirvelvind over mit hoved; men den var øjeblikkeligt forsvundet og det var atter klart, stille måneskin. Der stod jeg nu alene på heden i den forunderligste uvished og vidste ikke hvilket alternativ i mit sidste bud min kæmpeslave havde holdt sig til. Jeg grundede længe på hvad der var sket; endelig troede jeg dog at jeg vist måtte være blevet vis; thi det forekom mig som jeg nys havde været en søvngænger og tåbelig fantast og det første jeg foretog mig, da jeg nu troede at være kommet til forstand, var at jeg kylede den lille, kabalistiske heksebog midt

ud i sumpen på heden. Næppe var dette sket før jeg dog fortrød det; thi nu faldt det mig først ind at hvis ånden havde givet mig visdom til at indse jeg var en gæk og drømmer, måtte han virkelig have været til stede og jeg var altså dog ingen fantast eller drømmer hvis desuden den ånd, jeg ved heksebogen havde fremmanet, selv havde bragt mig til at tvivle på bogens kraft, var det den absurdeste selvmodsigelse af verden. Min vise erkendelse af min dårskab var således selv den størst mulige dårskab; men deraf fulgte jo igen ved en simpel slutning at jeg måtte være vis netop fordi min erkendelse var dårskab. – Jeg indviklede mig således ved mine selvbetraktninger i en uendelig række af modsigelser.

Medens jeg fortsatte disse betragtninger, begyndte jeg at løbe ud i sumpen efter den bortkastede bog; men jeg sank ved hvert skridt dybere ned i dyndet, og dette indfald havde nær kostet mig livet i den bundløse sump. I en helt ynkelig og latterlig skikkelse følte jeg mig endelig på fast grund igen. Jeg skyndte mig bort fra den forheksede hede og greb lejligheden til at komme langt bort fra røverbyen og satte mig i fuldkommen frihed. Jeg tænkte nu på hvorledes det havde stået i min magt at blive den største helt, erobrere, konge, kunstner og skribent, men at jeg af lutter visdom havde givet afkald på det altsammen. Jeg fik derved en overordenlig ærbødighed for mig selv og det syntes mig at jeg nu tilstrækkeligt havde uddannet mig i fremmede lande og prøvet livet i de forskelligste stillinger. Min fædrelandskærlighed vågnede pludseligt og jeg længtes efter at gense mine kære landsmænd som jeg nu håbede at kunne gavne med mine erfaringer. Jeg følte især en umådelig hjemve når jeg tænkte på den skønne Camilla; men så erindrede jeg at det med hende jo kun var drøm og fantasi og at hun kun var en gammel, afsindig française. Min iver for at komme hjem sagtnedes atter ved hvert skridt; jeg betænkte desuden at jeg endnu ingen verdens ting var og dog slet intet havde udrettet i verden. Var jeg nu endogså ved et mirakel blevet vis, strakte min visdom sig dog ikke videre end til den jammerlige erkendelse at jeg næsten intet vidste og endnu lige så lidt kendte mig selv og mine kræfter som det åndelige liv jeg ville stræbe og virke for.

Imidlertid drog jeg dog videre mod Norden og hjalp mig frem ved et synge viser og fortælle eventyr for folk. På min hjemrejse besøgte jeg en dag af nysgerrighed en klippehule som efter et forvirret sagn kaldtes de hellige syvsoveres hule. Den lå tæt ved vejen i en af de herligste bjergegne. En gammel kone, der viste rejsende stedet, fortalte mig her legenden om hine helgeners lange søvn og forunderlige opvækkelse efter 187 års dvale. I sin fortælling forvekslede hun navne, tid og steder. Hun kendte hverken kejser Decius¹ eller Efesus²; men for resten fortalte hun legenden med alle omstændigheder som den i kejser Theodosius den Andens³ tid er blevet bevist ved en formelig

¹ Gaius Messius Quintus Traianus Decius (o.201-251), romersk kejser 249 - 251

² ☪: Efesus; gammel græsk by på vestkysten af Anatolien (Tyrkiet)

³ Theodosius II (401-450), østromersk kejser i perioden 408-450

retsforshandling og siden er blevet bevaret både i den katolske kristenhed og ved koranens vidnesbyrd blandt muhamedanerne.

Søvntilstandens og drømmeverdenens natur og væsen havde jeg ofte grublet over og jeg havde undertiden været af den mening at den såkaldte søvn- og drømmetilstand, hvori vi næsten tilbringer halvdelen af vores liv, ingenlunde kan indtage den mindst vigtige halvdel af vores tilværelse, da erfaringen noksom viser os at vi fra denne tilstand medbringer fornyede sjæls- og legemskræfter, og da erindringen om vores liv og vores virksomhed i drømme – hvor forvirret den endog i vores jordiske indskrænkning kan være – dog vidner om en langt friere og højere åndelig tilværelse end den vi kender fra vores sædvanlige vågne tilstand. Jeg havde ofte erfaret hvorledes alt det smålige, pinlige og nedtrykkende i det såkaldte virkelige liv aldeles forsvandt og blev til sit rette intet i søvntilstanden og jeg havde mangen gang haft erindringen om en sjæleflugt, en åndsopløftelse og salig tilværelse i drømme som jeg ikke ville have bortbyttet med et helt års erfaringer i den vågne tilstand. At man i almindelighed kun skal sove for at styrke sig til at våge og virke i verden var derfor ofte forekommet mig som en stor vedtagen dårskab, da man efter min ovebevisning om drømmeverdenens højere virkelighed og sandhed kun burde våge og arbejde sig træt for at kunne bringe legemet til ro og sætte sjælen i frihed og sand virksomhed ved søvnen. Denne betragtning blev atter levende hos mig da jeg nu hørte legenden om de hellige syvsovere og da jeg stod i en klippehule der syntes at have samme naturlige beskaffenhed som hin ved Efesus, hvor de hellige syvsovere havde nydt hin lange og forunderlige søvn.

Den gamle kone, som fortalte mig legenden, tilføjede at luften inderst i hulen var bedøvende og dræbende som man troede. Ingen vovede sig derfor dybere derind end så langt daglyset nåede. Nysgerrige rejsende havde ofte forgæves gjort forsøg på at undersøge hulens indre beskaffenhed. Når man kom et skridt længere end dagslyset nåede, udsluktes ethvert lys og når man blot et par minutter ville lade en bunden hund opholde sig inden for hin betegnede grænse, faldt den i en dyb dvale som den først kunne vågne op af ved at lugte til en stærk spiritus eller ved hastigt at bringes ud i den frie luft. For en sikkerheds skyld havde konen efter sædvane medtaget en lille flaske med en sådan stærk spiritus, hvormed hun nogle gange havde reddet nysgerrige og forvovne rejsende fra at sove den såkaldte evige søvn.

Efter nogen betænkning besluttede jeg at gøre et dristigt forsøg med hensyn på min særegne mening om søvnen; men jeg ville ikke forstyrres eller hindres deri af den gode kones omhu eller frygt. Jeg lod som jeg havde set nok i hulen og ville rejse videre; dog afkøbte jeg konen først hin lille flaske med den vækkende spiritus. Så snart hun havde forladt mig ved bjergvejen begav jeg mig ad en omvej hemmeligt tilbage til hulen. Jeg bandt spiritusflasken i en snor om min hals, spiste mig mæt og drak af en kilde ved grottens indgang. Jeg stak et stykke brød i min lomme og så endnu en gang ud i den vide verden. Aftensolen belyste de fjerne bjerge. Fuglene kvidrede i buskene. På fjeldsiden langt borte drog en flok muler¹ forbi med deres byrder og bjælder. Fra vinbjergarbejdet gik muntre karle og piger hjem under spøg og lystig sang. ”Den virkelige verden er dog skøn og herlig” – tænkte jeg – ”men derinde i syvsoverhulen er der stille

¹ ☞: muldyr eller mulæsler (krydsninger mellem heste og æsler)

og mørkt som i en grav". Den stolte fjeldegn erindrede mig om fjeldene i mit fødeland og om min lykkelige barndom, om min moder og hendes vidunderlige eventyr. Vingårdspigernes sang og skønne skikkelser fremkaldte Camillas billede for min sjæl. Jeg følte mig underlig bevæget; men jeg skammede mig selv ud over min blødagtighed. "Kommer nu din fordømte sentimentalitet igen" – sagde jeg – "og berøver dig al kraft og dygtighed, nu da du måske første gang i dit liv har taget en fornuftig beslutning og har en ordentlig bedrift for hvortil der hører mod og karakterfasthed? Kan denne fænomenernes verden med alle sine skuffelser være så skøn og tillukkende, hvor meget herligere må ikke åndens sande og evige verden være? – Hvad der her nu synes mig så skønt, er dog ikke fænomenerne selv, men kun noget fjernt, forsvundet eller drømt som de erindrer mig om. Den Camilla, jeg elskede, var jo en drøm; men er min kærlighed en evig sandhed, så er hin drøm det visselig også – og drømmeverdenen må være den evige sandheds og kærligheds verden. Var jeg en drømmer hver gang jeg følte ånden levende i min sjæl, var frugterne af min højeste begejstring og mit kraftigste indre liv en slags drømme – nu vel, så ved jeg nu jo vejen til det liv og den virksomhed som jeg så længe forgæves har higet efter". Jeg samlede nu alt mit mod og gik dristigt ind i hulen. Det var mig som den skønne natur og det rige, mangfoldige menneskeliv med tusinde røster og lokkende billeder ville holde mig tilbage, men jeg overvandt kækt denne fristelse og gik videre. Jeg kom snart langt over den betegnede grænse. Jeg fandt klippehulen større og rummeligere, jo længere jeg gik frem; den var tør og renlig; men jeg følte at luften var tung og stærkt bedøvende. Det blev mørkere og mørkere om mig; til sidst kunne jeg ikke se en hånd for mig og da jeg vendte mig mod udgangen, så jeg intet glimt af dagslyset mere. En stærk svimmelhed berøvede mig næsten bevidstheden. Jeg tumlede endnu nogle skridt fremad, da følte jeg at jeg trådte på en bunke tørt mos og siv; jeg kastede mig ned derpå og i et øjeblik lukkede en uovervindelig døsighed mine øjne.

~~~~~

Hvor længe jeg har ligget i hin søvntilstand ved jeg ikke; men det ved jeg, at et århundredes liv i den såkaldte virkelige verden og i vores sædvanlige vågne tilstand ville selv med den største og mest udbredte virksomhed forekomme mig som en forvirret, ubetydelig drøm mod hvad jeg dog kun dunkelt erindrede mig af mit liv og min virksomhed i hin forunderlige søvn. Jeg var mig nemlig – skønt noget dunkelt – bevidst at jeg med lethed havde iværksat alle de planer som fra min tidligste ungdom havde spøgt i mit hoved. Jeg havde været en udmærket statsmand og lovgiver; jeg havde været maler, billedhugger og komponist; jeg havde forfattet et stort digt som i den rigeste mangfoldighed fremstillede åndslivet i al dets storhed og herlighed; jeg havde set engle og salige ånder. Med dem og med en åndsfyrste, hvis skønhed og højhed intet menneskesprog kan udtale, havde jeg bekæmpet afgrundens magter og bundet Antikrist med en tusindårs-lænke; men hin store kamp og sejr stod forunderlig dunkelt og gådefuldt for mig og det kom mig for at jeg tilsyneladende våbenløs havde kæmpet i hin mægtige åndsfyrstes spor, men at

de våben der nedlagde vores fjender, for usynlige fra vores sjæle i begejstrede ord der rullede som tordner gennem afgrundene og omstyrtede de rasende skyggehære. Jeg havde endelig berejst en stor del af universet, men overalt forgæves søgt den skønne Camilla. I hint store verdensdigt havde jeg også i en episode om jorden og menneskelivet med profetisk begejstring besunget verdens sidste dage, Antikristens befrielse af hans tusindårsfængsel, hans tilstundende rige på jorden og endelig hans og verdens undergang og det nye, himmelske Jerusalem. Enkelte strofer af hin episode kunne jeg endnu erindre, skønt de vist nok måtte være blevet betydeligt forvanskede i min lavere tilværelse da de aldrig siden havde den højhed og storhed for mig som i deres oprindelige form og forbindelse. Disse strofer lyder endnu således i min erindring:

”Tier omkring mig, toner fra jorden!
Træt er min sjæl af tomhedens klang.
Røster fra Syden! Røster fra Norden!
Runger ej mer i min sang!
Hæv mig med højsang, himmelens torden!
Lynstråle, lys på min gang!
Se, over slægters støv jeg hentriner¹,
synger på verdens ruiner.

Fly kun med hånskrig, fly kun med latter,
flok, som ej ænses flammen, jeg så!
Spot kun hver tone, sløvhed ej fatter,
sværm som vil le og forgå!
Åndløses hån som hæder jeg skatter;
ånder min røst skal forstå.
Salige sjæle, sjæle som fødes
med mig i ånden skal mødes.

Tryk af årtusinder tynger på tiden –
Tusindårsbundne drage opstår –
Afmægtig tidsånd aner ej striden –
Afgrundens kæmpe udgår.
Længst blev til latter kæmpen og ilden
lænket i tusinde år;
menneskekløgten ånder foragter,
frygter ej afgrundens magter.

Tiden er kommet – Tanken er moden.
Trællen fra dybet tramper på jord.
Magtløs han skuer menneskekloden;
mørkhed tilhyller hans spor.
Ryddet er vejen; trøsket² til roden
ravende livstræet gror.

---

¹ ⚔: hentræder

² rådden

Dristig, hvor døden bygger blandt sjæle,
dragen gudsbilled vil stjæle.

Masken han griber, mærket til graven,
menneskelarven skjuler hans ånd.
Enevoldsherskab evighedsslaven
æsker i dødningsbånd.
Højt over jorden herredomsstaven
Hæver han lønligt i hånd;
tryk han fremtræder, trøstig han råber:
”Tro kun hvad jordånden håber!

”Eders er kraften, Eders er riget,
eders er æren, magter på jord!
Himmelfantomet har I bekriget –
Helvedesdrømmen henfor” – –

Mere kunne jeg ikke erindre af det hele digt og det var mig pinligt at min erindring netop standsede ved fremstillingen af den dæmoniske, verdensforstyrrende idé som jeg i det hele digt havde bekæmpet; men dette syntes mig dog tilstrækkeligt til at overbevise mig selv om sandheden af hvad jeg kun dunkelt og forvansket kunne mindes fra hin højere tilværelse. Jeg var rimeligvis aldrig mere opvågnet til dette jordiske liv, hvis jeg ikke ved en uvilkaarlig bevægelse var kommet til at rive proppen af spiritusflasken jeg bar om halsen. Jeg vågnede ved en stærk, ubehagelig dunst der steg mig op i næsen og bragte mig til at nyse. Fortumlet sprang jeg nu op fra mit leje og løb i blinde ligefrem uden at vide hvorhen eller hvorfor jeg løb. Jeg begyndte atter at blive svimmel og døsig; men nu så jeg dagslyset i nogen frastand oplyse udgangen af hulen. Med stor anstrengelse nåede jeg did og så snart jeg stod i den frie luft, befandt jeg mig fuldkommen vel, men følte kun en umådelig hunger. Jeg greb som ved en dunkel erindring i min lomme og fik noget i hånden som lignede brød, men som var så hårdt og tørt som en sten; med dette stenbrød fik jeg tillige lommen og mit ene kjoleskød i hånden. Jeg følte mig nu lige så stærkt plaget af kulde som af hunger; thi så snart luften berørte mig, faldt mine klæder af mig i pjalter og jeg stod næsten nøgen. Luften var skarp og jeg mærkede det måtte være meget tidligt på foråret, da træerne stod i knopper, mens der endnu lå sne i fjeldkløfterne. Med nogle græsrodde tilfredsstillede jeg først min rasende hunger; derpå løb jeg til et hus i nærheden for at få klæder og ordentlig føde. En gammel mand, der var klædt i gedeskind som en hyrde, tog forskrækket flugten da han så mig. Jeg indhentede ham og talte til ham i mit modersmål som var det eneste sprog jeg kunne huske; men han forstod mig ikke. Endelig lykkedes det mig ved tegn at gøre mig forståelig for hyrden; han lod til at antage mig for en vildmand eller for en bortløben afsindig fra en fremmed dårekiste. Af medlidenhed forsynede han mig med mad, klæder og nogle penge, hvorpå han lod mig gå hvorhen jeg ville.

Efterhånden kom erindringen om mit foregående liv i den såkaldte virkelige verden tilbage og jeg begyndte at finde mig til rette i verden og i dette liv igen; men da jeg første gang så mig i et spejl, kendte jeg ikke mig selv. Jeg

havde et ærværdigt oldingeansigt, snehvide hår og et uhyre stort, gråt skæg. Jeg var med den klareste selvbevidsthed dog i et besynderligt vildrede med tiden; det var mig nemlig umuligt at huske når jeg var født og – hvad der var besynderligst – mit eget navn var det mig ikke muligt at erindre. Ved det lange skæg lod jeg mig skille for at se ud som andre mennesker; men jeg var og blev en olding og jeg længtes nu kun efter at få ende på min lange udenlandsrejse og se mit kære fædreland igen.

Efter mange besværligheder og efter en lang, byrdefuld fodvandring kom jeg endelig ved betlerstaven til en søstad og derfra ved en medlidende skippers hjælp til Norge. Men min fader måtte være død for mange tider siden; thi der levede ingen som erindrede ham eller efter min beskrivelse kunne sige mig hans navn. Hvor hans gård havde stået, var der nu pløjeland, men hin ager, hvor min moder havde set ham opløje de dejlige blomster, var nu forvandlet til en smuk blomsterhave der tilhørte ejeren af et jernværk. Havedøren stod åben. Jeg vovede mig derind og kunne ikke modstå min lyst til et medtage en hvid lilje der forekom mig så overordenligt dejlig og som jeg vist troede måtte nedstamme fra hint himmelske blomsterflor min moder her havde set og hvorom lærkerne havde sunget for hende at den var opvokset i englenes spor. Ligesom jeg stod med blomsten i hånden og tænkte på hine barndomseventyr, stod havens ejer for mig og tiltalte mig i en hård tone for min dristighed. Tårerne kom mig i øjnene og jeg bad ham kun unde mig denne eneste blomst fra mit barndomsliv og denne rest af min fædrearv som jeg for resten ikke tænkte at gøre mindste fordring på. Manden betragtede mig forundret og syntes at anse mig for en stakkels, vanvittig olding der ikke selv mere vidste hvad han sagde. Han lod mig beholde blomsten og gav sine folk befaling til at fylde min betlerpose rigeligt med levninger fra hans eget bord.

Som en gammel, fattig betler drog jeg således gennem min fødestavn uden at kende en eneste sjæl og uden at nogen bekymrede sig om mig. Således kom jeg endelig også til Danmark igen. Alt var ligeledes dør forandret. Hovedstaden havde været afbrændt og var langt prægtigere opbygget igen. Jeg spurgte om mine Venner og bekendte. Ingen vidste af dem at sige. Jeg spurgte om mine uvenner og litterære modstandere; men man udlo mig. Ingen sjæl kendte dem eller deres skrifter. Jeg spurgte endelig også om min titelløse bog som jeg dog netop formedelst dens mangel på titel og årstal ikke kunne betegne lige som det heller ikke endnu var mig muligt at erindre mit eget navn eller hvad tid det var jeg havde digtet og skrevet. Mange udlo mig som en gal mand. Andre havde medlidenhed med mig og en slags agtelse for min alderdom; de spurgte mig om jeg ikke var i slægt med en vis Drackenberg¹ som alene havde været mærkelig ved sin høje alder og de henviste mig til nogle gamle, litteraturhistoriske skrifter, hvori jeg måske kunne finde nogen underretning om den urimelige bog jeg spurgte om. Jeg gennembladede nu også disse skrifter og fandt endelig deri omtalt en gammel bog, hvortil der både manglede titel, forfatternavn og tidsangivelse. Bogen selv, hed det, var forsvundet, kun nogle blade var bevaret og deraf var anført enkelte strofer som prøver på hin forfatters sygelighed og smagløshed. Jeg læste disse prøver og genkendte med en forunderlig vemod nogle af min første ungdoms lyriske udbrud. Med min

---

¹ Christen Jacobsen Drackenberg (1626-1772) var sømand og den ældste borger i det danske rige nogensinde

skælvende oldingehånd tog jeg en afskrift deraf. Som prøve på smagløs sentimentalitet var der anført følgende strofer som jeg erindrede mig at have skrevet en kold februardmorgen vinteren før jeg så den skønne Camilla medens en lille fugl der efter sit slag kaldes ”slid-din-tid” kvidrede uden for mit vindue:

”I sne står urt og busk i skjul;
det er så koldt derude;
dog synger der en lille fugl
på kvist ved frosne rude.

Giv tid! giv tid! – den nynner glad
og ryster de små vinger –
Giv tid! og hver en kvist får blad;
giv tid! – hver blomst udspringer.

Giv tid! og livets træ bli’er grønt,
må frosten det end kue;
giv tid! og hvad du drømte skønt,
du skal i sandhed skue.

Giv tid! og åndens vinterblund
skal fly for herlig sommer;
giv tid og bi på Herrens stund!
– Hans skønhedsrige kommer”.

Jeg følte atter en tåre på min kind som hin vintermorgen i min ungdom da jeg skrev dette, og det var mig som hint håb og hin anelse endnu ikke ganske var uddøet i mit gamle hjerte. Ved siden af disse prøvestrofer stod et par andre som eksempel på hin sygelige forfatters lune og fastgroede fordom mod det sunde og friske liv:

”Hver gang kirkeklokken ringer,
tuder degnens lænkehund;
han er stor og stærk og sund:
Sygelig den lyd ham klinger.

Hver gang månen venligt stråler,
hyler hunden fast som gal:
Han er ej sentimental;
ej sligt sværmeri han tåler.

Dog hver søndag klokken ringer;
månen skinner mild som før.
Snart al verdens hunde dør –
Evig livets hymne klinger”.

Endelig anførtes der til bevis på en vis godmodighed hos hin navnløse og forglemte forfatter følgende tvende strofer:

”I solglans flagrer de døgnfluer smukt
og hopper i luften af glæde;
de elsker og frydes ved fælles flugt
til rullende livssol er nede.

Et døgn her samles og skilles ad
den rastløse menneskevrimmel –
Ak! Hvor får den tid til så meget had
på flugten fra jord til himmel!”.

Med disse vemodige erindringer om min ungdoms følelser og om et liv, som for længe siden var henfaret og forglemt i verden, gik jeg ud af den skønne og prægtige, men mig aldeles fremmede stad og vandrede fra by til by med pose og stav. Jeg erindrede endnu nogle gamle sagn og folkesange fra min barndom; dem elskede også folket endnu som genklang fra deres egen fortid; hver jeg sang disse viser og fortalte disse sagn, hørte man derfor gerne på mig i borgestuen og man lod ikke den gamle Ole Navnløs gå uvederkvæget videre. Således kaldte jeg mig nemlig selv, da jeg havde opgivet tanken om at erindre mit formodentlig vilkårligt antagne binavn; thi min fader havde rimeligvis intet binavn ført; jeg havde aldrig kaldet ham andet end fader. At Ole var mit kristelige døbenavn var jeg dog vis på; thi det navn klang endnu i mine øren fra min tidligste barndom og med min moders uforglemmelige røst.

Jeg vandrede således landet rundt og bemærkede med glæde at der endnu var ret livlig sans hos folket for den skønne, barnlige eventyrverden og for alle de vidunderlige sagn som minder sjælen om et hemmelighedsfuldt samfund med den ånde verden, hvorfra den skønneste timelighed dog kun henter sin betydning og egentlige tilværelse. Endelig kom jeg også en dag til hint gamle, gotiske slot ved havet, hvor jeg i min ungdom havde været huslærer hos en greves sønner; hans navn havde jeg ligeledes forglemt. Inden jeg gik op på slottet, erkyndigede¹ jeg mig om tilstanden i huset. Den gamle greve, som jeg med hans familie beskrev, havde ingen hørt tale om. Den, der nu ejede slottet og grevskebet, var en ung og ugift dame som ingen kaldte andet, end frøkenen på slottet. Hun holdt et glimrende hus og havde mange fornemme bejlere – sagde man. Hver dag var der stort selskab og man levede der i stor pragt og herlighed. Man talte også om at der gjordes store tilberedelser til hendes bryllup. Dog frøkenen selv tog ikke stor del i alt dette; hun var noget lærd og sær – hed det – og tilbragte sin meste tid i den gamle slotsfløj, hvor der endnu var mange bøger og kunstige sager fra gamle dage. Den øvrige del af slottet var nemlig nedbrudt og opbygget påny. Jeg så nu selv den store forandring der var foregået med slottet; men jeg glædede mig inderligt da jeg i den tilbageblevne gamle slotsfløj genkendte min fordums bolig ved siden af riddersalen, biblioteket og musæerne. Jeg måtte dog se det gamle, kære sted igen. I et øjeblik forglemte jeg at jeg var en fattig stodder og i stedet for at gå ydmygt til køkkendøren, gik jeg op ad hovedtrappen med tiggerpose og stav, tog min

---

¹ skaffede oplysninger om

lurvede hat som en chapeaubas¹ under armen og trådte med en frimodig og høflig hilsen midt ind i et stort selskab af lutter fornemme herrer.

”Ej, ej! En ny medbejler til vores smukke værtinde!” – sagde en lystig, ung herre og modtog mig med en overgiven latter. Man bad mig, spottende, lægge stav og pose fra mig og tage sæde blandt dem.

”Enhver gæst er her lige velkommen” – sagde en alvorlig, aldrende mand der lod til at være hushovmesteren; han førte mig selv til en stol ved bordet og forsynede mig med spise og kostelig vin. ”Min herskerinde gør ingen forskel på rige og fattige” – vedblev han – ”og hvad alderen angår” –

”På unge og gamle gør hun for pokker dog vel forskel?” - afbrød den unge, lystige herre ham. – ”Ventes her flere slige elegante kavalierer? hr. hushovmester!”.

”Det ved jeg ikke” – svarede hushovmesteren – ”Slottet står åbent for enhver og min ædle herskerindes beslutning er almindelig bekendt”.

”Nu er vores lange forventningstid da snart forbi” – tog en meget prægtig klædt herre ordet idet han lod sine kostbare ringe spille i solskinnet. – ”Deres lunefulde herskab må nu enten bryde sit ord eller erklære sig for kompagniet med en af os og det inden en time”. Med disse ord tog han et prægtigt guldur op, som han med en meget fornøjet mine lod repetere, idet han forsigtigt lagde sit lommetørklæde under det på bordet.

”Grevinden vil vist ikke bryde sit løfte” – svarede hushovmesteren – ”Præsten er allerede kommet; riddersalen er smykket til dansen og brudeskamlen står beredt i kapellet. Men jeg har befaling til at erindre Dem om betingelsen, mine herrer!”.

”Aha!” – sagde den unge, lystige herre og rettede på en pyntelig blomsterbuket han bar i knaphullet – ”Stadsen har ingen af os glemt, ser jeg, og eventyr har vi oplevet nok af; det naragtigste af dem alle er dog det vi oplever her, idet vi alle lader os holde for gæk af den smukke, lunefulde grevinde”.

”Der kommer hun! – der er hun!” – lød det nu fra mund til mund. Fløjdørene åbnedes og en overordenligt dejlig, ung dame trådte ind klædt i en lang, hvid silkekjortel og med en blomsterkrands i de sorte, glinsende lokker.

”Camilla! himmelske Camilla!” – udbrød jeg halvhøjt og var som ude af mig selv af henrykkelse, idet jeg stirrede på den dejlige skikkelse som alle hilste med ærbødighed. Det var hende – jeg så hende igen – det var mig ubegribeligt – men jeg kunne ikke tvivle – det var Camilla.

Jeg var faret op fra stolen og havde uvilkårligt udbredt mine arme mod hende; men hun syntes ikke at bemærke mig. Ingen havde lagt mærke til min heftige bevægelse. Jeg lod armene synke igen og blev nu ret inderlig vemodig, idet jeg sammenlignede mig med den skønne Camilla. Der stod jeg i min usle betlerdragt som en gråhærdet olding blandt de unge, prægtige bejlere og stirrede som en vanvittig på den dejlige, unge brud i hvem jeg så genstanden for min første begejstrede ungdomskærlighed og som jeg selv under min lange dødssøvn i hulen aldrig havde kunnet glemme. Hun så mig ikke, hun kendte mig ikke. Med mit oldingeåsyn måtte jeg jo også være hende aldeles ukendelig.

”Lad os tage sæde, mine herrer!” – sagde Camilla – ”så snart jeg har hørt Deres eventyr, skal jeg opfylde mit løfte og bestemme mit valg”.

---

¹ Hat, der kan klappes sammen og bæres under armen; klaphat

Man tog sæde og enhver fortalte nu det mærkeligste og eventyrligste han havde oplevet; dog Camilla rystede smilende på hovedet og det syntes kun lidet at tilfredsstille hende.

”Deres besynderlige lyst til virkelig oplevede eventyr, skønne grevinde, håber jeg at kunne tilfredsstille, skønt de virkelige eventyr stedse bliver sjældnere i verden” – således tog endelig den prægtigste af alle bejlerne ordet. ”Jeg var ved min faders død en fattig kræmmersvend” – vedblev han – ”men der gik det sagn at mine forfædre havde besiddet en sjælden skat. Min fader var død i den største armod; men man beskyldte ham for at han af karrighed havde skjult skatten gennem hele sit liv og selv havde taget den med sig i graven. Han var efter sit forlangende blevet begravet uden den sædvanlige ligvaskning og i sine gamle, usle klæder. Denne omstændighed opvakte min mistanke og bragte mig til at fæste tro til hint rygte, så meget mer som jeg ikke kunne nægte at karrighed havde i høj grad været min salig faders fejl. Af pligt mod mig selv og mine mulige efterkommere overvandt jeg den fordom man har imod at forstyrre de dødes fred som sværmeriske og overtroiske mennesker kalder det. Jeg gik ene en nat til kirkegården og opgrov ham selv. Jeg åbnede kisten og afklædte den døde ved lyset af en blændlygte¹. Det var en kold, stormfuld novembernat, og jeg skal ikke nægte at håret rejste sig på mit hoved og jeg mangan gang var nær ved at opgive mit forsæt og lade liget ligge i ro; thi det var mig som min salig fader grinede hæsligt ad mig i lygteskinnet og som han gjorde sig tung og stiv for et gøre mig det ubehagelige arbejde endnu vanskeligere; det var mig tillige bestandigt som om noget puslede i mørket omkring mig; desuden frygtede jeg for at blive opdaget og straffet som ligplyndrer skønt jeg dog kun søgte efter min lovlige fædrearv. Min gode samvittighed og håbet om den store skat gav mig imidlertid mod, og jeg fortsatte den ubehagelige undersøgelse. Liget var næsten helt opløst, og jo mere jeg rørte ved det, jo værre blev det. Jeg fandt med alt det kun de usleste pjalter og stod alt i begreb med at sætte låget på kisten igen; da opdagede jeg under ligets venstre arm en lille skindpose med tre kostbare diamantringe, og jeg fik nu min store møje og min uforfærdede stræbsomhed rigelig betalt. Jeg begravde min fader meget ordenligt igen og lod siden på gravstedet oprejse et prægtigt monument hvorpå jeg havde givet min sønlige følelse luft i en meget smuk og rørende indskrift. De tre ringe havde nemlig en højst sjælden og eventyrlig egenskab, som jeg selv bestemt ville erklære for overtro, hvis nogen anden havde fortalt mig det. I det øjeblik jeg satte ringene på mine fingre gjaldt jeg for en rig og fornem mand, og jeg kunne næppe se mig selv i spejlet uden at bukke meget ærbødigt. Jeg fik derved en så udbredt kredit og en sådan lykke i spil og i alle pengeaffærer, at jeg uden et skille mig ved min skat i kort tid blev den største handelsmand og millionær i verden. Ringene bærer jeg endnu bestandigt på min højre hånd; jeg tager dem aldrig selv af, og der er intet menneske til som formår det. Blandt min faders efterladenskab fandt jeg nemlig siden et gammelt og næsten ulæseligt pergamentsblad, hvorpå der stod at hans tip-tip-tip-tip-tip-oldefader havde i forening med en kammertjener frataget en troldmand denne skat. Men i anledning af byttets deling var vores stamfader kommet i strid med kammertjeneren og havde dræbt ham ved gift. Den dræbtes ånd havde siden hver nat forfulgt ham, og vores stamfader havde ikke

---

¹ ☪: blindlygte; lygte m. ét glas, hvis lys kan skjules af en klap

fået fred før end han havde tilsvoret det frygtelige genfærd at han ville forpligte sig selv og sine arvinger til at være evig fordømt eller uden vægring udlevere skatten, så snart dens rette og første besidder fordrede det; men så længe skulle ingen med magt eller list kunne berøve os den. Formodenlig af frygt for en sådan umulig fordring havde min fader skjult skatten og uden at nytte den taget den med sig i graven. Jeg var klogere. Jeg benyttede min skat på det bedste og med fuldkommen tryghed; thi den, der skulle kunne gøre retmæssig fordring på den, måtte nu være over 200 år gammel. Ringene er nu også lige som indgroet mig i kødet på mine fingre og hvis mine tilkommende børn eller arvinger ikke vil hugge fingrene af mig efter døden eller oppebie¹ mit legemes opløsning, nødes de til at lade mig medtage denne forunderlige skat i min grav”.

Jeg havde med spændt anstrengelse givet agt på denne fortælling skønt jeg af mathed var nedsunken på stolen, medens min hele sjæl ligesom var hæftet i et stirrende blik på den skønne Camilla som jeg dog forgæves havde ventet et eneste øjekast af. ”Ringene er mine” – sagde jeg nu højt med smertelig røst og rejste mig. Alle så med forbavselse på mig og man udbrød i en almindelig latter.

”Er han gal, gamle stodder” – spurgte den fornemme herre – ”eller kan han fremvise sin døbeattest og bevise han er 200 år gammel? Mere forlanger jeg ikke”.

”Ringene er mine” – gentog jeg – ”Måske kunne jeg bevise det ved at tage dem af Deres fingre; men jeg gør ingen fordring på disse klenodier: De er farlige huldregaver, og den lykke de bringe har jeg lært at kende og ringeagte. Den herlighed, som er skuffelse og skin, skal nu heller ikke mere friste en olding der som jeg nu hører er over 200 år gammel”. Jeg tav og sank atter mat tilbage på stolen.

”Han er gal, han er gal – han går i barndom” – var den almindelige dom om mig. Jeg tav og stirrede atter med dyb smerte på Camilla, som syntes at dele den almindelige mening om mig og næppe endnu med et flygtigt blik havde bemærket den usle betlerskikkelse, der sad gammel og nedbøjet blandt hendes prægtige bejlere.

”Jeg tilstår” – tog nu Camilla ordet – ”at denne herres eventyr er det forunderligste, jeg her endnu har hørt. Jeg vil heller ikke betænke mig på at opfylde mit løfte og vælge ham til min brudgom, når han i få ord har hørt mit eget livs eventyr og selv er tilfreds dermed. – Jeg er født på dette slot for omtrent 300 år siden” – begyndte nu den unge grevinde, men blev afbrudt ved en almindelig latter. ”Tålmodighed, mine herrer” – vedblev hun – ”det skal snart blive Dem forklarligt. Min fader var indviet i den kabalistiske filosofis hemmeligheder som han også tidligt gjorde mig fortrolig med. Ved et eneste ord formår den, der er indviet i denne visdom, at fornye sin skikkelse og blive ung på ny efter det længste liv lige som det kun koster os et ord at forvandle alle de skikkelser, som kun er betinget ved tidsforholdene og det uvæsentlige i tilværelsen. Jeg vil straks give Dem det soleklarest bevis på sandheden i min påstand” – tilføjede hun – jeg vil vise mig for Dem i den skikkelse, som efter den sædvanlige tingenes orden følger med det tidsrum jeg har gennemlevet på jorden”. Derpå hviskede hun hemmelighedsfuldt et ord som ingen forstod, og

---

¹ ☪: afvente

pludseligt så hun så uhyre gammel ud at alle bejlerne forfærdedes og ilede bort i den største hast uden at kunne sige et ord. Hushovmesteren fulgte dem høfligt og jeg blev alene tilbage.

Jeg stod tavs lige over for den gamle dame og stirrede forbavset på denne ruin af en længst henfaret ungdom og skønhed. Hun tav også og betragtede mig nøje, medens en tåre fremtrængte sig i hendes dybt indfaldne øjne. ”Se! Nu er vi to omtrent lige unge og smukke” – sagde hun med et roligt, vemodigt smil – ”et hundrede års forskel gør ikke stort i vores alder og det må jeg tilstå jeg har forud. – Elsker du mig endnu? gamle ven”.

Uagtet der næsten intet spor var tilbage i hendes rynkede ansigt af den forrige skønhed, lyste dog endnu i hendes klare øjne den evige kærlighed og den himmelske ånd. Jeg følte tårerne rulle ned over mine gamle kinder. ”Ja evigt, evigt må jeg elske dig, velsignede Camilla!” – udråbte jeg og sank i hendes skælvende arme.

”Himlen være lovet!” – udbrød hun under en strøm af glædestårer – ”på det ord har jeg ventet fra den time da vi første gang sås. Jeg vidste din sjæl endnu på en måde var bundet til denne prøvelsens verden; derfor ville jeg heller ikke forlade den, selv ikke da min fader, mine brødre og alle de mennesker, jeg kendte på jorden, forlod mig. Jeg håbede dog vist at vores sjæle måtte mødes en gang for aldrig at adskilles. Det er nu sket. – Nu vil vi dog også leve et menneskeliv sammen og så følges ad til den evige sandheds og herligheds rige. Jeg vil med et mægtigt ord forynge os begge og vi skal se hinanden som da vi første gang sås”. – Hun hviskede atter et hemmelighedsfuldt ord og stod pludseligt ung og dejlig for mig, som da hun kørte mig forbi på landevejen ved sin faders side. I spejlvæggen bag ved hende så jeg tillige min egen skikkelse: – Jeg var ung og blomstrende igen som i mine første studenterdage. Selv liljen fra mit barndomshjem, som jeg længe havde båret visnet på mit gamle bryst, var med mig blevet forynget og duftede mig lige som de tidligste barndomserindringer og min fromme moders kærlighed og velsignelse i møde. ”Nu ser jeg det” – udbrød jeg da jeg atter for glæde kunne tænke og tale – ”min kærlighed var dog mit eneste klenodie; ved den står jeg nu som genfødt og ungdomsfrisk med et helt nyt liv for mig; alt andet, hvad jeg ville og stræbte efter, var kun drømme og tant”.

”Også den åndens og ordets magt min salige fader ville meddele dig?” – spurgte Camilla kærligt bebrejdende – ”også den begejstring for åndeligt liv og evig dåd som du så tit lod udslukkes af verdens tågeluft og som du til sidst kun troede at kunne fastholde i søvn og store drømme!”.

”Ak, nej, Camilla!” – svarede jeg ydmygt – ”Dit liv var klarhed. Du har gennemskuet mit; det var hidtil en mellemtilstand mellem skuffelse og sandhed – en bestandig vaklen mellem mørke og lys. Sig det kun rent ud, hvad du dog ser, men hvad din kærlighed ikke nænner at udsige! Jeg var en dåre som kun i enkelte lyse øjeblikke kunne ane og famle efter det herligste og højeste, men dog aldrig havde kraft til at gribe det eller mod til at holde det fast trods verdens og dens blinde ordførers hånskrig. Din faders visdomsbog kastede jeg i sumpen; jeg bortviste kæmpeånden og troede mig vis, da jeg til sidst besluttede at sove livet bort for at finde en magelig drømmedåd uden jordisk kamp, selvfor nægtelse og offer. Mangfoldige menneskeliv har jeg måske således

bortødslet og bortdrømt. – Hvor har du kunnet vedblive at elske en sådan dåre uden livsmod og kraftig vilje?”

”Det var hjertet og den stræbende ånd jeg elskede hos dig, kæreste ven!” – svarede Camilla – ”det var mig mere værd end alt hvad du savnede. Hine klenodier har du dog tro bevaret i enhver forvildelse; derved har du også bevaret din sjæl og dit liv, medens alt andet omskiftedes omkring dig. Men se!” – vedblev hun og greb kærligt min Hånd – ”nu begynder du et nyt, kraftigere og lyksaligere liv. Lad det forbigangne nu stå for dig som et barndomseventyr eller en forunderlig drøm med en dyb og alvorlig betydning! Lad os nu i en skøn, åndelig virksomhed søge den sande livsnydelse og lykke og du skal se, hvorledes et menneskeliv på jorden kan være stort og herligt, om også ingen anden ser det og erkender det. Vi kan her i stilhed gøre mangfoldige menneskesjæle lykkelige og se! for videnskab og kunst, for naturens og skriftens evige sandhed står vores fordums kære helligdom os åben. Hvad stort og herligt jeg har set og erkendt skal nu heller ikke være dig en gåde og intet virkeligt sandt og skønt skal du i ensidig forblindelse miskende. Når et helligt og mægtigt ord har forenet vores sjæle for Guds åsyn, skal ordet og ånden føre os sammen til livet i klarhed!”. Med disse ord førte hun mig gennem biblioteket og musæerne til slotskapellet, hvor en ærværdig gejstlig forenede vores hænder, under en skøn og opløftende kirkemusik. Derfra gik vi til riddersalen, hvor vores bryllup blev fejret med livlig munterhed af vores glade og lykkelige bønder.

I de første dage tænkte vi kun på vores grænseløse lykke og kærlighed; men snart hørte vi at de skuffede bejlere havde fortalt om os hvad de troede at vide og at man i almindelighed i den store verden anså os for et par gamle, afsindige ægtefolk, som kun indbildte os selv at vi var unge. Vi smilede roligt derad. Vi lod folk sige og tro om os hvad de ville; men vi var lykkelige og gjorde andre lykkelige omkring os.

~~~~~